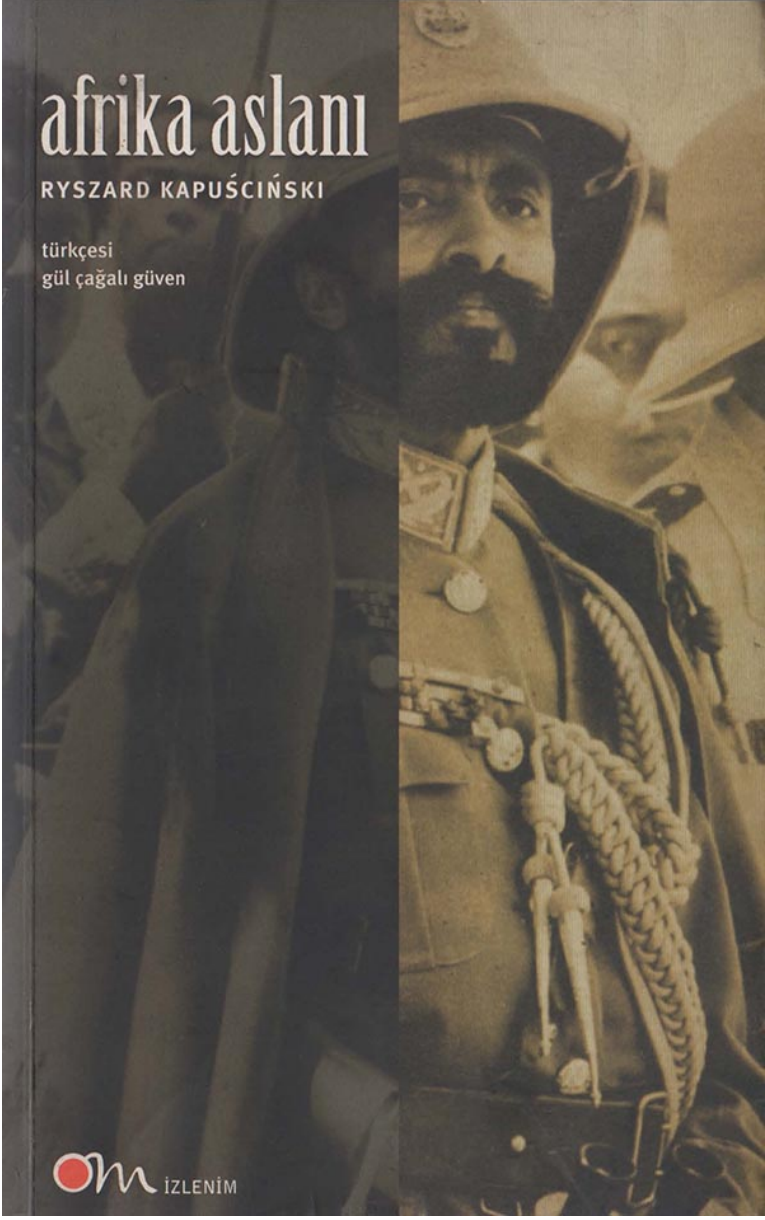
afrika aslanı

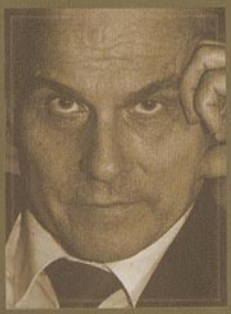
RYSZARD KAPUŚCIŃSKI

türkçesi
gül çağalı güven

İZLENİM

Ryszard Kapuściński, 1932'de doğu Polonya'da doğdu. Varşova Üniversitesi'nde Polonya tarihi öğrenimi gördükten sonra, gazeteci olarak çalışmaya başladı. Sonraları Polonya Basın Ajansı'nın yurtdışı muhabiri olarak (1981), Üçüncü Dünya'daki iç savaşlar, devrimler ve toplumsal koşullara ilişkin haberleriyle ünlendi. Latin Amerika, Afrika ve Ortadoğu'da gizli öyküleri ortaya çıkarmak için "çalılığın" içine daldı; bu sözcük onun alâmet-i farikasına dönüştü. Üçüncü Dünya üzerine yazdığı kitaplarına ek olarak, Sovyetler Birliği, Asya ve Kafkas Cumhuriyetleri hakkında da yazdı. *İmparatorluk* (1999) ve *Futbol Savaşı* (2000), Om kitapları arasında yayımlandı. Diğer kitapları; *Another Day of Life, Şahların Şahı* (Metis Yayınları). Kapuściński halen Varşova'da yaşamaktadır.

Afrika Aslanı

Ryszard Kapuściński
Özgün Adı: *Cesarz*
İngilizce'den çeviren: Gül Çağalı güven

© Vintage 1989
© Omnia A.Ş.
1. Baskı: 1000 adet
Om Yayınevi, İstanbul, Ağustos 2000
Akçalı Ajans

Yayına hazırlayan: Berrak Yedek-Chouteau
Kapak tasarımı: İnci Batuk
Grafik uygulama: Hüseyin Vatan
Düzelti: Özgür Kalyoncu
Baskı ve cilt: Mart Matbaası

ISBN 975-6827-28-9

Om Yayınevi
Perihan Sok. No: 126/1
80260 Şişli-İstanbul
Tel: (0212) 296 82 41
Faks: (0212) 296 62 44
http://www.omnia.com.tr
e-mail: omnia@prizma.net.tr

Ryszard Kapuściński

AFRİKA ASLANI

Türkçesi: Gül Çağalı Güven

OM İZLENİM

İÇİNDEKİLER

TAHT 7
GELİYOR, GELİYOR 65
ÇÖKÜŞ 115

ТАНТ

Unut beni-
Mum, söndürüldü.
(*Çingene tangosu*)
Negüs*, bizim Negüs,
Ancak sen kurtarırsın bizi
Güneydeki saflarımız
Bozguna uğratıldı
Ve Makale'nin kuzeyinde
Bütün taktiklerimiz boşa çıktı.
Negüs, bizim Negüs,
Bana çifte ver, barut ver.
(*Savaş öncesi Varşova şarkısı*)

Kümesteki bir tavuğun davranışını gözlemlediğimizde, daha düşük konumdaki kuşları gagaladığını ve daha üst konumdaki kuşlara boyun eğdiğini farkederiz. İdeal bir örnekte, tüm diğerlerini gagalayan tepede tek bir tavuğun olduğu bir çizgisel rütbe düzeni vardır. Orta sıralardakiler, kendilerinden aşağıdakileri gagalar, ama kendi üstlerindeki tüm tavuklara saygı gösterirler. En altta, herkesten nasibini alan bir angaryacı vardır.

(Adolf Remane, *Omurgalılar ve Davranışları*)

İnsan her şeye alışır, yeter ki, uygun bir boyun eğme derecesine ulaşsın.

(C. G. Jung)

Uyumak isteyen YUNUS, suyun yüzeyinde yüzer; uykuya daldığında, yavaş yavaş denizin dibine doğru iner; dibe çarpınca uyanarak, yeniden yüzeye çıkar. Bu şekilde yükselince, yeniden uykuya dalar, bir kez daha dibe çöker ve kendini aynı şekilde yeniden kurtarır. Yunus, işte böyle hareket halinde dinlenir.

(Benedykt Chmielowski, *Yeni Atina, ya da Bütün Bilimlerle Dolu Bir Akademi*)

*Negus: Habeş hükümdarı. ç.n.

Akşamları, İmparator'un sarayını tanımış olanları dinliyordum. Bir zamanlar saray halkından sayılırlarmış veya oraya kabul edilme hakkına sahiplermiş. Çok azı geride kaldı. Bazıları idam mangası tarafından vurularak öldürülmüşlerdi. Bazıları ülkeden kaçmış, bazıları da muhteşem salonlardan, mahzenlere, sarayın altındaki zindanlara atılmışlardı. Bazıları dağlarda saklanıyor ya da keşiş kılığında manastırlarda yaşıyorlardı. Herkes, kendi önünde açılan olanaklara göre, kendi bildiğince hayatta kalmaya çalışıyordu. Yetkililerin zorbalıklarına karşı önlemler alabilmenin en kolay yer olduğu açık olan Addisababa'da kalanlar ancak bir avuç kadardı.

Onları karanlık bastıktan sonra ziyaret ediyordum. Araba ve kılık değiştirmek zorundaydım. Etyopyalılar son derece kuşkucudurlar ve benim niyetlerimin içtenliğine inanmaya yanaşmıyorlardı: Dördüncü Tümen'in makineli tüfekleriyle silinip yok edilen dünyayı anımsamak, yeniden yaşamak istiyordum. O makineli tüfekler, Amerikan yapımı ciplerde sürücü koltuğunun yanına konur. Meslekleri öldürmek olan nişancılar tarafından kullanılır. Arka koltuklarda, telsizle emirleri alan bir asker oturur. Cipler açıktır, bu yüzden sürücüler, nişancılar ve telsizciler, gözlerini tozdan korumak için, miğferlerinin siperlerinin altına koyu, motosiklet gözlükleri takarlar. Gözlerini göremezsiniz, kabarık, abanoz yüzlerinde de hiçbir ifade yoktur. Üç askerden oluşan bu mürettebat ölümü öylesine iyi kanıksamıştır ki, sürücüler araçlarını intihar edercesine, tam gaz giderken keskin dönüşler yaparak, tek yönlü sokaklarda ters yönde son hızla kullanırlar. Yan yatmış halde geldiklerinde, her şey darmadağın olur. Yollarına çıkmamak en iyisidir. Arkada oturanın kucağındaki telsizin cızırtıları ve hışırtıları arasına bağırışlar ve asabi feryatlar karışır. Bu boğuk çığlıklardan birinin ateş açma emri olup olmadığını asla bilemezsiniz. İyisi mi, ortadan kaybolmalı. Bir yan sokağa dalıp, geçip gitmesini beklemeli.

Çamurlu yan sokaklara, dıştan boş ve terk edilmiş görünen evlere giden yollara daldım. Korkuyordum. Bu evler gözleniyordu, ben de, sakinleriyle birlikte yakalanmaktan korkuyordum. Böyle bir şey mümkündü, çünkü sık sık silah, isyancı broşürler ve eski rejimden kalma insanları aramak için bir mahallede, hatta kentin tüm bir semtinde aramalar yapılıyordu. Evlerdeki insanlar, birbirlerini gözlüyor, birbirlerini ihbar ediyor, birbirlerini yakından takip ediyorlardı. İç savaş bu; böyledir işler. Pencerenin yanına oturuyorum ve hemen "Başka bir yere, efendim, lütfen. Sokaktan görülebilirsiniz. Sizi hedeflemeleri çok kolay olur," diyorlar. Bir araba geçiyor, ardından duruyor. Silah sesi. Kimdi? Bunlar mı? Şunlar mı? Bugün sadece "bunlar" kim ve "bunlara" sırf "bunlar" olduğu için karşı olan "şunlar" kim? Araba, köpek havlamaları eşliğinde uzaklaşıyor. Bütün gece boyunca havlıyorlar. Addis Ababa, bir köpek şehridir; başıboş, pireli, sıtmalı ve tüyleri birbirine dolaşmış cins köpeklerle doludur.

Beni yeniden uyarıyorlar, gereksizce: Ad yok, adres yok, uzun olduğunu, kısa olduğunu, sıska olduğunu, alnının şöyle ya da böyle olduğunu söyleme. Ya da gözlerini veya ayaklarını ya da dizlerini... Yalvarabileceğiniz kimse kalmamış.

F.:

Küçük bir köpekti, bir Japon türü. İsmi Lulu'ydu. İmparator'un kocaman yatağında uyumasına izin veriliyordu. Çeşitli törenlerde, İmparator'un kucağından kaçıp gider, ileri gelenlerin ayakkabılarına işerdi. Ayaklarının ıslandığını hissettikleri zaman bu saygıdeğer beyefendilerin çekilmelerine, hatta en ufak bir hareket yapmalarına izin yoktu. Benim işim, bu ileri gelenlerin arasında dolaşıp, saten bir bezle pabuçlarındaki idrarı temizlemekti. On yıl boyunca bu işi yaptım.

L.C.:

İmparator, ceviz ağacından yapılma, kocaman bir yatakta uyurdu. Öylesine ince ve narindi ki, onu göremezdiniz – çarşaflar arasında kaybolurdu. Yaşlandığında, daha da ufaldı. Elli kilogram geliyordu. Gittikçe daha az yemek yiyordu; alkol hiç kullanmazdı. Dizleri tutulurdu ve yalnızken, sanki cambaz ayaklığının üzerine çıkmış gibi, sağa sola savrularak, ayaklarını sürüyerek yürürdü. Ama birinin onu seyrettiğini bildiği zamanlar, büyük bir çabayla kaslarına bir parça esneklik kazandırmaya, böylece vekarla hareket etmeye ve emperyal silüetinin, baston yutmuş gibi dimdik kalmasına çok dikkat ederdi. Her adım, ayak sürümeyle vekar arasında, bükülmeyle dimdik yürüme arasında büyük bir mücadeleydi. Majesteleri, Kralların Kralı'nın saygınlığına ve ağırbaşlılığına zarar vermesin diye, ileri yaşının getirdiği bu aczi kimselere göstermek istemezdi. Ama onun korunmasız anlarını gören, kraliyet yatak odasının uşakları olan bizler, bu çabanın ona ne kadar pahalıya mal olduğunu bilirdik.

Az uyumak ve henüz hava aydınlanmamışken, çok erken kalkmak alışkanlıklarından biriydi. Uykuya, hükmederek ya da İmparatorluk görevlerini yerine getirerek geçirmeyi tercih ettiği zamandan çalan, korkunç bir ihtiyaç olarak bakardı. Uyku, nişanlar ve ışıklar arasında geçmeyi amaçlayan bir yaşamda özel, mahrem bir kesintiydi. Bu nedenle uyumuş olmaktan dolayı hoşnutsuz bir halde uyanırdı; uykunun kendisine karşı sabrı yoktu. Ancak günün geri kalan etkinlikleri, iç dengesini onarabilirdi. Gel gör ki, İmparator'un en küçük bir tedirginlik, asabiyet, öfke, kızgınlık ya da can sıkıntısı belirtisi göstermediğini de eklemeliyim. Sanki bu durumları hiç bilmiyormuş, sinirleri son derece sağlam ve bir çelik kadar katı, hatta hiç siniri yokmuş gibi

görünürdü. Bu, İmparator Hazretleri'nin, siyasette asabiyetin, muhalifleri yüreklendirecek ve astlara gizli şakalar yapma cüretini verecek bir zaafa işaret ettiği ilkesini takiben, nasıl geliştireceğini ve mükemmelleştireceğini bildiği bir yaradılış özelliğiydi. Majesteleri, bir şakanın ne denli tehlikeli bir muhalefet biçimi olduğunu bilirdi ve ruhsal durumunu kusursuz bir düzen içinde tutardı. Sabah normalde dörtte ya da beşte, bir dış geziye gittiği zamanlar ise üçte kalkardı. Sonraları, ülkemizde işler kötüye gitmeye başladığında, daha sık yolculuk etmeye başladı. O zaman, Saray'ın tek işi, İmparator'a yeni yolculuklar hazırlamak oldu. Uyandığında, gece nöbetçisinin zilini çalardı – dikkatli hizmetkârlar bu sesi beklerdi. Saray'ın ışıkları yakılırdı. Bu, Haşmetli Majesteleri'nin yeni bir güne başlamış olduğunun işaretiydi.

Y.M.:

İmparator, gününe muhbirlerin haberlerini dinleyerek başlardı. Gece, tehlikeli komploları besler; Haile Selasiye de gece dönen işlerin, gündüz dönen işlerden daha önemli olduğunu bilirdi. Gün boyunca, herkesi göz altında bulundururdu; geceleri bu olanaksızdı. Bu nedenle, sabah raporlarına büyük önem verirdi. Ve burada bir şeyi açıklamak isterim: Saygıdeğer Majesteleri hiç okumazdı. Ona göre, ne yazılı ne de basılı söz mevcuttu; her şey ağızdan çıkan sözcüklerle aktarılmalıydı. Majesteleri hiç eğitim görmemişti. Tek öğretmeni -o da yalnızca çocukluğunda- daha sonra Harar Piskoposu olan bir Fransız Cizviti ve şair Arthur Rimbaud'nun dostu, Monsenyör Jerom idi. Bu rahibin, İmparator'a okuma alışkanlığını aşılama şansı hiç yoktu; Haile Selasiye'nin daha çocukluğundan itibaren önemli yönetim

görevleri vardı ve düzenli okuma için hiç zamanı yoktu.

Ama öyle sanıyorum ki, zaman ve alışkanlık yokluğundan da öte bir şey vardı bu tutumunda. Olayların, ağızdan çıkan sözle aktarılması adetinin şöyle bir avantajı vardı: Gerekirse, İmparator söz konusu ileri gelenin ona gerçekte anlatmış olduğundan çok farklı bir şey söylemiş olduğunu söyleyebiliyor, berikiyse, elinde yazılı bir kanıt olmadığı için, kendisini savunamıyordu. Dolayısıyla İmparator, astlarından, onların söylediklerini değil, kendi fikrince onların söylemiş olabileceklerini işitirdi. Saygıdeğer Majesteleri'nin kendi düşünceleri vardı, çevresinden gelen tüm işaretleri, bunlara uydururdu. Yazı konusunda da aynı şey olurdu, çünkü hükümdarımız okuma yeteneğini hiçbir zaman kullanmamakla kalmaz, aynı zamanda asla hiçbir şey yazmaz, kendi eliyle hiçbir şeyi asla imzalamazdı. Yarım yüzyıl hüküm sürmesine karşın, ona en yakın olanlar bile, imzasının nasıl bir şey olduğunu bilmiyorlardı.

İmparator'un resmi etkinlik saatlerinde, Özel Kalem Nazırı daima hazır olur ve İmparator'un tüm emirlerini ve talimatlarını yazardı. Çalışan izleyiciler önünde, Majesteleri'nin çok hafif, dudaklarını azıcık kımıldatarak konuştuğunu söylemeliyim. Tahtın yarım adım ardında duran Özel Kalem Nazırı, işitebilmek ve emperyal kararları yazabilmek için, kulağını emperyal dudaklara yaklaştırabilmek amacıyla eğilirdi. Dahası, İmparator'un sözcükleri genellikle belirsiz ve anlaşılmazdı, özellikle görüşünü gerektiren bir sorunda kesin bir duruş almasıyı istemediği zamanlar. İmparator'un maharetine hayran olmamak elde değildi. Bir ileri gelen tarafından, karar-ı şahanesi sorulduğunda, doğrudan doğruya yanıt vermeyip, öylesine hafif bir sesle konuşurdu ki, sesi yalnızca, kulağını bir mikrofon gibi yaklaştıran, Özel Kalem Nazırı'na ulaşırdı. Nazır, hükümdarının az ve bulanık mırıltılarını yazıya dökerdi. Geri kalan her

şey, yorumdu ve kararı yazıya geçiren nazıra kalmıştı.

Özel Kalem Nazırı, İmparator'un en yakın sırdaşıydı ve büyük bir iktidara sahipti. Hükümdarın sözcüklerinin gizli kabalasından* istediği her kararı inşa edebilirdi. İmparator tarafından yerine getirilen bir hamle, açıklığı ve bilgeliğiyle herkesin gözünü kamaştırdıysa, bu, Tanrı'nın Seçtiği'nin yanılmazlığının yeni bir kanıtı oluyordu. Ama öte yandan, rüzgâr bir köşeden, hoşnutsuzluk söylentilerini hükümdarın kulağına taşırsa, bütün suç Nazırın aptallığına yüklenebiliyordu. Böylece Nazır, Saray'da en nefret edilen kişilik oluyordu. Saygıdeğer Majesteleri'nin bilgeliğine ve iyiliğine inanan kamuoyu, düşüncesiz alınan her yanlış karardan -ki böyle karar çoktu- Nazırı sorumlu tutuyordu. Doğru, hizmetkârlar Haile Selasiye'nin neden Nazırı değiştirmediğini fısıldaşarak soruyorlardı, ama Saray'da sorular yukarıdan aşağıya sorulurdu, asla ters yönde değil. Soruların alışılmış yönünü değiştirmesi, devrimin başlamış olduğunun bir işaretiydi.

Ama bu noktada kendimi frenliyorum ve sabah, İmparator'un Saray merdivenlerinde belirdiği ve ilk yürüyüşüne başladığı ana geri dönüyorum. Parka giriyor. Bu, Saray casuslarının başı olan Solomon Kedir'in ona yaklaşıp raporunu verdiği an. İmparator geniş yolda yürür ve Kedir onun bir adım ardında kalarak, bütün bu süre boyunca konuşur. Kim kiminle, nerede buluşmuş, ne hakkında konuşmuş. Kime karşı ittifak kuruyormuş. Bu bir komplo olarak tanımlanabilir mi, tanımlanamaz mı. Kedir aynı zamanda, askeri kriptografi dairesinin çalışmaları hakkında da bilgi verir. Kedir'in makamına bağlı olan bu daire, bölümler arasında yapılan yazışmaları

* Kabala: Yahudilerin harfçilik ve sayıcılıkla karışık içrek ve gizemsel evren öğretisi. Buna göre her harf aynı zamanda belli bir sayıdır. Tanrısal sır, bu harf ve sayılarda gizlenmiştir ki, okumasını bilene açılır. (ç.n.)

okuyup deşifre eder – bunlarda isyankâr düşüncelerin hiçbir şekilde bulunmadığından emin olmak iyidir. Seçkin Majesteleri, hiç soru sormaz, hiç yorum yapmaz. Yürür ve dinler. Kimi zaman aslanların kafesinin önünde durur; bir hizmetkârın kendisine verdiği dana butunu alır ve aslana fırlatır. Aslanların aç gözlülüğünü izler ve gülümser. Ardından, zincirli olan leoparlara yaklaşır ve onlara sığır kaburgası verir. Majesteleri, ne yapacağı belli olmayan bu avcı hayvanlara yaklaşırken ihtiyatlı olmak zorundadır. Sonunda oradan ayrılır, ardında raporunu vermeye devam eden Kedir'le birlikte. Belli bir anda Majesteleri başını öne eğer, bu, Kedir'in uzaklaşması için bir işarettir. Kedir eğilir ve sırtını asla İmparator'a dönmeden, geniş yoldan aşağı doğru uzaklaşarak kaybolur.

O anda, beklemekte olan Sanayi ve Ticaret Nazırı Makonen Habte-Wald, bir ağacın ardından çıkagelir. İmparator'un bir adım arkasında durarak, raporunu verir. Makonen Habte-Wald'ın kendi muhbirler ağı vardır; hem entrikaya karşı dinmek bilmez tutkusunu doyurmak, hem de Saygıdeğer Majesteleri'nin gözüne girmek için kullanır bu ağı. Aldığı istihbarat temelinde, İmparator'a bir önceki gece olanları özetlemektedir şimdi. Majesteleri bir kez daha, soru sormaksızın ya da yorum yapmaksızın, elleri arkasında, yürümeye devam ederek dinler. Bir flamingo sürüsüne yaklaşır, ama yakınlarına geldiğinde utangaç kuşlar kaçışırlar. İmparator, kendisine itaat etmeyen yaratıklara gülümser. Sonunda, hâlâ yürümeyi sürdürürken, başını sallar; Habte-Wald susar ve geri geri yürüyerek çekilir, geniş yoldan aşağı doğru gözden kaybolur.

Sırada, yerden bitmişçesine beliriveren, sadık bir sırdaş Asha Walde-Mikael'in kamburlaşmış silueti vardır. Bu önde gelen, hükümetin siyasal polisine nezaret eder. Solomon Kedir'in Saray istihbarat servisiyle

rekabet eder ve Makonen Habte-Wald'ın elinde olana benzer özel haberalma şebekelerine karşı büyük bir mücadele verir.

Bu insanların kendilerini adadığı iş çetin ve tehlikeliydi. Herhangi bir şeyi zamanında bildiremeyip, gözden düşmesi veya bir rakibin olayı daha iyi bir şekilde bildirmesi nedeniyle, İmparator'un "Neden Solomon bugün bana bir şölen çekti de, Makonen yalnızca artıkları sundu? Bana hiçbir şey söylemedi, çünkü bilmiyor mu, yoksa komplocularla mı ortak?" diye düşünmesi korkusuyla yaşadılar. Seçkin Majesteleri, başına pek çok kez geldiği gibi, en güvenilir müttefiklerinin ihanetine uğramamış mıydı? İmparator bu yüzden sessizliği cezalandırırdı. Öte yandan, tutarsız sözcükler seli, İmparator'un kulağını yorar ve onu tedirgin ederdi, bu yüzden çalçenelik de iyi bir çözüm sayılmazdı. Bu insanların görünüşleri bile, nasıl bir tehdit altında yaşadığını anlatırdı. Yorgun, sanki uyumamış gibi, kurbanlarını, kendilerini de kuşatan kokuşmuş bir nefret havası içinde izleyerek, hummalı bir stres altında hareket ederlerdi. İmparator'dan başka hiçbir kalkanları yoktu, İmparator ise elinin bir işaretiyle onları ortadan kaldırabilirdi. Hayır, Hayırsever Majesteleri yaşamlarını kesinlikle kolaylaştırmıyordu.

Daha önce söylediğim gibi, Haile Selasiye, sabah yürüyüşleri sırasında, İmparatorluk'taki komplolar hakkında aldığı raporlar üzerine yorum yapmadığı gibi, soru da sormazdı. Ama size göstereceğim gibi, ne yaptığını biliyordu. Yüce Majesteleri, raporları saf halinde almak istiyordu, çünkü soru sorar ya da görüş belirtirse, muhbir, zorunlu olarak raporunu İmparator'un beklentilerini karşılayacak biçimde değiştirecekti. Ardından, tüm istihbarat ağı öznelliğe kurban gidecek ve çökecekti. Hükümdar, ülkede ve Saray'da neler olup bittiğini öğrenemeyecekti.

Yürüyüşünü tamamlayan İmparator, Asha'nın adamları tarafından bir gece önce verilen bilgileri dinler. Köpekleri ve kara panteri besler, ardından, Uganda Başkanı'nın hediye ettiği karıncayiyeni hayranlıkla seyreder. Başını sallar ve Asha, iki büklüm, baş düşmanları -Makonen ile Asha'nın düşmanı Solomon; ve Asha ile Solomon'un düşmanı Makonen- tarafından bildirilenlerden daha az ya da daha çok bilgi verip vermediği merakıyla kıvranarak, uzaklaşırdı.

Haile Selasiye, yürüyüşünü tek başına tamamlar. Parkta hava aydınlanmaktadır; sis hafifler, yansıyan güneş ışınları çimenlerde pırıldar. İmparator düşünür taşınır. Şimdi stratejiler ve taktikler belirleme, kişilik bulmacalarını çözme, iktidar satrancındaki bir sonraki hamlesini tasarlama zamanıdır. Muhbirlerin raporlarında bulunanlar hakkında derinlemesine kafa yorar. Pek önemi yoktur bunların; genellikle birbirlerini ihbar ederler. Majesteleri her şeyi zihnine yazmıştır. Beyni, her ayrıntıyı saklayan bir bilgisayar gibidir; en küçük veri bile hatırlanacaktır. Saray'da personel bürosu, kişisel bilgilerle dolu dosyalar filan yoktu. Tüm bunları İmparator aklında taşırdı, seçkinler hakkındaki tüm önemli dosyaları. Onu şimdi yürüyüp, dururken, yeniden yürürken, başını sanki ibadet ediyormuşcasına yukarı kaldırdığını görür gibi oluyorum. Ey Tanrım, dizlerinin üzerinde sürünen, sırtıma saplamak istedikleri bıçağı saklayanlardan beni koru. Ama Tanrı nasıl yardım edebilir ki? İmparator'u çevreleyen insanların hepsi böyle – dizlerinin üzerinde ve bıçaklı. Zirve, hiçbir zaman rahat değildir. Daima buz gibi bir rüzgâr eser ve oraya çömelmiş oturan herkes, komşusu onu uçurumdan atmasın diye dikkat eder.

T.K.-B.:

Sevgili dostum, elbette hatırlıyorum. Daha dün değil miydi? Dün, ama sanki yüzyıl önce gibi. Bu kentte, ama şimdi çok çok uzaklarda olan bir gezegende. Tüm bunlar nasıl bu kadar karıştı: Zamanlar, yerler, dünya paramparça oldu, bir daha bir araya getirilmemek üzere. Yalnızca bellek – tek yaşam kalıntısı.

Özel Kalem Nezareti'nde bir kâtip olarak İmparator'un çevresinde uzun bir süre bulundum. Saat sekizde işe başlardık, böylece hükümdar saat dokuzda geldiğinde, her şey hazır olurdu. Majesteleri, Afrika Salonu'nun karşısında, Yeni Saray'da yaşardı ve resmi görevlerini İmparator Menelik'in, yakındaki bir tepede inşa ettirdiği Eski Saray'da yerine getirirdi. Büromuz, Haile Selasiye, her şeyin kolayca ulaşabileceği bir mesafede olmasını istediği için İmparatorluk kurumlarının birçoğunun toplandığı Eski Saray'daydı. Buraya, onun özel filosunu oluşturan yirmi yedi otomobilden birine binmiş olarak gelirdi. Otomobilleri severdi. Ağırbaşlı yolculuklarında Rolls-Royce'unu şereflendirirdi, ama değişiklik için, Mercedes-Benz'lerini ve Lincoln Continental'lerini tercih ettiği de olurdu. İmparator'umuzun, Etyopya'ya ilk otomobilleri getiren kişi olduğunu ve geleneksel milletimizin ne yazık ki daima nefret ettiği teknik yenilik unsurlarına karşı her zaman olumlu bir tutum aldığını da hatırlatmam gerek. Yirmili yıllarda Avrupa'dan ilk uçağı getirttiğinde iktidarını, hatta yaşamını yitirmek üzere olan o değil miydi? Bu basit uçak, halkı sanki bir Şeytan icadıymış gibi sarsmıştı ve ileri gelenlerin saraylarında, sanki o bir kabalcı ya da ruh çağırıcısıymış gibi, İmparator'a karşı bir sürü komplo kurulmuştu. Saygıdeğer Majesteleri, öncü olarak hareket etme eğilimlerini denetim altına almak zorunda kalmıştı, ta ki, yeniliklerin yaşlı bir adamda çok az ilgi

uyandırdığı zamana gelip de, bunlardan tümüyle vazgeçinceye kadar.

İşte böylece saat dokuzda Eski Saray'a gelirdi. Kapının önünde, İmparator'a dilekçelerini vermeye çalışan uyruklardan oluşan bir kalabalık bekleşirdi. Bu, kuramsal olarak İmparatorluk'ta adalet ve ihsan aramanın en basit yoluydu. Milletimiz cahil olduğu, okuma yazma bilmediği ve adalet genellikle yoksullarca arandığı için, halk şikâyetlerini ve isteklerini bir kâtibe yazdırabilmek için uzun yıllar ödemekle uğraşacakları bir borcun altına girerdi. Bundan başka bir de protokol sorunu vardı, çünkü gelenek, en mütevazı kişilerin İmparator'un önünde, gözleri yerde olarak diz çökmelerini gerektirirdi. Bu pozisyonda duran biri, önünden geçen bir Limuzine zarfını nasıl uzatabilir ki? Sorun, şu biçimde çözüldü: Araç yavaşlayacak, hükümdarın iyiliksever yüzü camın ardında belirecek ve yan arabadaki koruma polisleri halkın uzanan ellerindeki zarflardan bazılarını alacaktı. Ancak bazılarını, çünkü bu ellerden oluşan koca bir fundalık olurdu. Eğer bu sürünen kalabalık, yaklaşan arabalara fazla sokulursa, muhafızlar, yardım dileyen bu güruhu iteler ve kovalardı, çünkü majestenin güvenliği ve gösterişliği, geçidin pürüzsüz olmasını ve beklenmedik gecikmelerden uzak kalmasını gerektirirdi.

Sonra araçlar dikleşen caddeye tırmanır ve Saray Avlusu'nda dururdu. Burada da, bir kalabalık İmparator'u beklerdi, ama İmparatorluk Muhafızları'nın seçkin üyeleri tarafından öfkeyle sürülüp atılmış olan ayak takımından farklı bir kalabalıktı bu. Avluda İmparator'u selamlamak için bekleyenler, hükümdarın yakın çevresiydi. İmparator'un gelişini kaçırmamak için, erkenden hepimiz toplanırdık, çünkü o anın bizler için özel bir anlamı vardı. Herkes İmparator tarafından fark edilmeyi fena halde isterdi. Yok, öyle özel bir dikkati kimse hayal bile etmezdi, Saygıdeğer İmparator'un

dikkatini çekmeniz, size yaklaşması ve konuşmaya başlamasını filan ümid eden olmazdı. Yok, yok öyle bir şey değil, sizi temin ederim. Herkes en küçük, ikinci sınıf bir dikkate, İmparator'a hiçbir zahmet vermeyecek türden bir dikkate razıydı. Gelip geçici bir dikkat, saniyenin minicik bir parçası kadar süren, gene de daha sonra kişinin içten sarsılmasına ve "Fark edildim," diye muzafferâne bir düşünceyle yüreğinin kabarmasına yetecek türden bir dikkat. Daha sonra ne büyük bir güç sağlardı! Ne sınırsız olasılıklar yaratırdı! Varsayalım, emperyal nazar yüzünüzü şöyle bir yalayıp geçmiş olsun – yalnızca yalayıp geçsin! Bunun gerçekte bir hiç olduğunu söyleyebilirdiniz, ama öte yandan, bu bakış sizi yalayıp geçerken, bu nasıl bir hiç olabilirdi ki? Derhal yüzünüzün ısısının yükseldiğini, kanınızın başınıza hücum ettiğini ve kalbinizin daha hızlı çarpmaya başladığını hissederdiniz. Bunlar, Koruyucu'nun gözünün size değdiğininin en açık kanıtlarıdır, peki ne olmuş? Bu kanıtların o anda hiçbir önemi yoktur. Daha önemlisi, Majesteleri'nin belleğinde yer alabilecek süreçtir. Yani, Majesteleri'nin, okuma ve yazma becerilerini kullanmadığı, inanılmayacak ölçüde gelişkin görsel belleğe sahip olduğu biliniyordu. Bu doğal yetenekte, Emperyal nazarın gelip geçtiği yüzün sahibi, artık ümit beslemeye başlayabilirdi. Çünkü kısacık bir iz, belli belirsiz de olsa, bir izle, kendisini Yüce Majesteleri'nin belleğine damgasını basmış oluyordu.

Şimdi, kalabalıkta öylesine büyük bir azim ve kararlılıkla manevra yapmanız, kendinizi öylesine sıkıştırıp kıvranarak aralardan geçirmeniz, öylesine itmeniz, o kadar itip kakmanız, yüzünüzü öylesine konumlandırmanız, öyle bir sergilemeniz, öyle bir yöntemle yerleştirmeniz gerekiyordu ki, İmparator'un bakışı, isteği ve bilgisi dışında, bu yüzü fark etsin, fark etsin, fark etsin. Ardından, İmparator "Dur bir dakika. Bu yüzü biliyorum, ama

ismi bilmiyorum," diye düşüneceği ana kadar beklerdiniz. Ve diyelim ki, ismi sordu. Yalnız isim, ama bu yeter! Artık yüz ile isim birleşmiştir ve bir kişi doğmuştur, bir göreve atanmak için hazır bir aday. Çünkü yüz tek başına–anonimdir. Tek başına isim–soyutlamadır. Kendinizi somutlaştırmak, biçim almak, gözle görülür olmak zorundasınızdır.

Ah, bu çoğu kişinin özlemini çektiği talih kuşuydu, ama gerçekleştirmesi ne kadar da güçtü! Çünkü İmparator'un maiyetinin kendisini beklediği avluda, yüzlerini öne çıkarmaya çalışan onlarca, hayır, hiç abartısız söylemek gerekirse, yüzlerce istekli vardı. Yüzler diğer yüzlere sürtünür, uzunlar kısaları bastırır, koyu olanlar açıkları gölgelerdi. Yüzler, diğer yüzleri küçümser, yaşlılar gençlerin önüne geçer, zayıf olanlar güçlülere yol verirdi. Yüzler diğer yüzlerden nefret eder, sıradan olanlar soylu olanlarla çatışır, kavrayıcı olanlar cılızlarla savaşırdı. Yüzler, diğer yüzleri ezer, ama en aşağılanmış olanlar, en itilmiş olanlar, üçüncü sınıf ve yenik düşmüş olanlar bile, evet - belirli bir mesafeden hiyerarşi yasasıyla dayatılmış olduğu doğru- bunlar bile, gene de öne doğru itişir, birinci sınıfların, ünvanlı olanların ardında, sanki parçalardan oluşuyormuşçasına şuradan buradan görünmeye çabalarlardı- bir kulak, bir şakak parçası, bir yanak ya da çene... sadece İmparator'un gözüne yakın olabilmek için! Eğer Hayırsever Majesteleri, arabasından indiği zaman önünde açılan manzarayı bütüncül bir sahne olarak kavramak isteseydi, yalnız kendisine doğru yuvarlanan alçakgönüllü ve çılgına benzeyen yüz, çehreli bir magmayı değil, aynı zamanda ortadaki yüksek ünvanlı grubun sağındaki ve solundaki, önündeki ve arkasındaki, kişilerin ötede hatta daha ötede olanların, kapılarda ve pencerelerde ve yollarda olanların, tüm uşaklar sürüsünün, mutfak hizmetkârlarının, kapıcıların, bahçıvanların ve polislerin farkedilmek için çehrelerini öne çıkarttıklarını algılayacaktı.

Ve Majesteleri her şeyi algılar. Bu onu şaşırtır ya da hayrete düşürür müydü? Doğrusu bundan kuşkuluyum. Majesteleri'nin kendisi de, bir zamanlar bu yüz-çehreli magmanın bir parçasıydı. O da yalnızca yirmi dört yaşında veliahd olabilmek için yüzünü öne çıkartmak zorunda kalmamış mıydı? Üstelik çok büyük bir rekabet cehenneminden geçmişti! Deneyimli ileri gelenlerden oluşan kocaman bir birlik taht için ölümüne savaşıyordu. Ama onlar büyük bir acele içindeydiler, biri diğerinin önünü kesiyor, birbirinin boğazına atılıyordu, titreyerek, sabırsızca. Çabuk, çabuk, tahta! Emsalsiz Majesteleri, nasıl beklemek gerektiğini biliyordu. Ve bu çok önemli bir yetenektir. Beklemek yeteneği olmaksızın, fırsatın ancak yıllarca bekledikten sonra gelebileceğini anlamaksızın, politikacı filan olunmaz. Seçkin Majesteleri, veliahd olabilmek için on yıl boyunca, ardından İmparator olmak için de on dört yıl daha bekledi. Toplam olarak, çeyrek yüzyıla yakın ihtiyatlı ama enerjik bir taht mücadelesi. "İhtiyatlı" diyorum, çünkü ketum, tedbirli ve suskun olmak Majesteleri'nin karakteriydi. Saray'ı tanıyordu. Yerin kulağı olduğunu ve her nakışlı duvar halısının ardında onu inceleyen gözlerin bulunduğunu biliyordu. Bu yüzden kurnaz ve açıkgöz olmak zorundaydı. Her şeyden önce, kişi, iktidar için açgözlülüğünü göstererek, kendisini çok erken afişe etmemelidir, çünkü rekabet etmek üzere şaşırtıcı ölçüde hızla harekete geçecek rakipler derhal karşısına mevzilenecektir. Öne çıkana vuracak ve onu bertaraf edeceklerdir. Hayır, kişi yıllarca adım adım yürümeli, öne çıkmayıp, doğru an gelinceye kadar dikkatle beklemelidir. 1930'larda bu oyun Majestelerine, kırk dört yıl boyunca koruduğu tacı getirdi.

Bir meslektaşıma Haile Selasiye, daha doğrusu Saray'ın salonlarının, bürolarının ve koridorlarının müdavimi olan kimseler tarafından betimlendiği üzere onun sarayı ve düşüşü hakkında yazdıklarımı gösterdiğim zaman, bana saklanmakta olanları ziyarete tek başıma gidip gitmediğimi sordu. Tek başıma mı? Bu hemen hemen imkânsızdı. Beyaz bir adam, bir yabancı – hiçbiri çok güçlü tavsiyeler olmaksızın, kapının eşiğinden adım attırmazdı. Üstelik her durumda, hiçbiri size güvenmek istemezdi (genelde, Etyopyalılar'ın açılmasını sağlamak güçtür; Çinliler kadar sessiz olabilirler). Onları nerede arayacağınızı, nerede olduklarını, kim olduklarını, size neler anlatabileceklerini nereden bileceksiniz?

Hayır, tek başıma değildim. Bir kılavuzum vardı.

Şimdi artık hayatta olmadığı için, ismini söyleyebilirim: Teferra Gebrewold. Addis Ababa'ya 1963 Mayıs'ının ortasında gittim. Birkaç gün içinde, bağımsız Afrika'nın başkanları burada toplanacaklardı ve İmparator, kenti bu toplantı için hazırlıyordu. Addis Ababa, o zamanlar ancak birkaç bin nüfuslu, okaliptus korularının arasına, tepelik bir yerde kurulmuş büyücek bir köydü. Ana cadde, Churchill Caddesi'nin iki kenarında keçiler ve sığırlar otluyor ve göçebeler korkmuş develerini karşıdan karşıya geçirirken, arabalar durup beklemek zorunda kalıyordu. Hava yağmurluydu ve yan sokaklarda araçların tekerlekleri, zamka benzeyen kahverengi çamura saplanıyor, yarı yarıya gömülmüş, hareketsiz otomobillerden uzun kollar oluşuncaya değin, kendilerini daha da derine gömüyorlardı.

İmparator, Afrika'nın başkentinin daha gösterişli olması gerektiğinin farkındaydı, bu yüzden çeşitli modern binaların inşa edilmesini ve önemlice sokakların temizlenmesini emretmişti. Ne yazık ki, inşaat sonsuza dek uzayıp gidiyordu, kentin çeşitli yerlerine dağılmış tahta yapı iskeleleri ile bunların üzerinde çalışan işçileri gördüğüm zaman, 1930'da İmparator'un taç giyme törenini görmek için Addis Ababa'ya gelen Evelyn Waugh tarafından (They We-re Still Dancing'*de) betimlenen sahneyi hatırladım:*

Tüm kent hâlâ başlangıç evresindeki bir inşaat sahasına benziyordu. Her köşede bazıları şimdiden terk edilmiş; bazılarında pejmürde Guraghi gruplarının çalışmakta olduğu yarı yarıya bitmiş binalar vardı. Bir gün öğleden sonra, bunların bir bölümünü, toplam olarak yirmi ya da otuz kişilik bir grubu, Ermeni bir taşeronun gözetiminde sarayın cümle kapısının önündeki avluda geçişi engelleyen moloz ve taş yığınlarını temizlerken izledim. Bu döküntülerin iki kutup arasında salınan tahta kutulara konulması ve elli yarda ötedeki bir yığına boşaltılması gerekiyordu. Sıradan bir tuğla kalıbından biraz ağır olabilecek her yükü, iki adam taşıyordu. Elinde bir sopa olan ustabaşı işçilerin arasında dolaşıyordu. Başka bir yerde meşgulken, iş tümüyle duruyordu. Adamlar oturmuyor, sohbet etmiyor veya başka bir şekilde rahatlamıyorlardı; tek yaptıkları, bir tarladaki inekler gibi hareketsiz, kimi zaman ellerinde küçücük bir taşla birlikte oldukları yerde dikilmekti. Ustabaşı dikkatini yeniden üzerlerine çevirdiğinde, yeniden hareket etmeye başlıyorlardı, sanki ağır çekim bir filmdeymişçesine yavaş yavaş; ustabaşı onları dövdüğü zaman, ne etraflarına bakınıyor ne yakınıyorlardı; ancak hissedilebilecek şekilde hareketlerini hızlandırıyorlardı sadece; darbeler bittiğinde, ustabaşı onlara sırtını çevirince, ilk baştaki hızlarına dönüyorlar, ardından tümüyle duruyorlardı.

Bu kez, muazzam etkinlik ana sokaklarda hüküm sürüyordu. Devasa buldozerler işlek yolların bir ucundan öbür ucuna gidip gelerek, bir gün önce, polisin sakinlerini kent dışına kovaladığı sırada terk edilmiş olan çamur kulübelerden oluşan ilk diziyi yıkıyordu. Bundan sonra, duvarcı ustalarından oluşan gruplar, ahırımsı barakaların geri kalanlarını gözlerden gizlemek için yüksek duvarlar inşa ediyorlardı. Başka gruplar, duvarları ulusal desenlerle boyuyorlardı.

Kentte taze beton, boya, asfalt ve giriş kapılarını süslemekte kullanılan palmiye yapraklarının kokusu vardı.

İmparator, başkanların toplantısı için etkileyici bir resepsiyon verdi. Yalnızca bu kutlama için özel olarak Avrupa'dan şarap ve havyar ısmarlandı. Şölenin ardından liderlere Zulu şarkıları terennüm etsin diye, yirmi beş bin dolar maliyetle, Hollywood'dan Miriam Makeba getirtildi. Hiyerarşik olarak üst ve ast ketegorilere bölünmüş, toplam üç bini aşkın kişi davet edildi. Her bir kategori, farklı renkte davetiyeler aldı ve farklı bir mönüden yemek seçtiler.

Resepsiyon, İmparator'un Eski Saray'ında gerçekleşti. Konuklar, süvari kılıcı ve mızraklı baltalarla silahlanmış İmparatorluk Muhafız Alayı'na mensup askerlerinin oluşturduğu uzun saflar arasından geçtiler. Kulelerin tepesindeki trompetçiler İmparator'un tören fanfarını çaldılar. Galerilerde, tiyatro grupları geçmiş imparatorların yaşamlarından sahneleri sundular. Balkonlardan, geleneksel giysiler içindeki genç kızlar, konuklara çiçekler yağdırdılar. Gökyüzü havai fişeklerin ışıklarıyla aydınlandı.

Konuklar büyük salondaki masalara yerleştikleri zaman, fanfarlar çalındı ve İmparator, sağ yanında Mısır Cumhurbaşkanı Nasır'la birlikte içeri girdi. Olağandışı bir çift oluşturuyorlardı: Uzun boylu, yapılı, görkemli bir erkek olan Nasır, başı önde, geniş çenesi bir gülümsemeyle açılmış; hemen yanında ise mini mini bir siluet -neredeyse çelimsiz denebilecek- geçen yılların yıprattığı Haile Selasiye, ince, anlamlı yüzü, ışıldayan, nüfuz edici gözleriyle. Arkalarından, çiftler halinde öteki liderler girdi. Konuklar ayağa kalktı; herkes alkışlıyordu. Coşkulu tepki, birliği ve İmparator'u kutluyordu. Ardından şölen başladı. Her dört konuk için bir koyu tenli garson vardı. Heyecan ve sinirlilik yüzünden, garsonların elinden her şey düşüyordu. Sofra takımı gümüştendi, eski Harar tarzı. Masalarda tonlarca paha biçilmez antika gümüş yatıyordu. Bazı kişiler, gümüş eşyanın bir bölümünü ceplerine kaydırıverdiler. Biri bir çatalı, diğeri bir kaşığı bir yerlerine sokuştururdu.

Masalarda et, meyve, balık ve peynir dağları yükseliyordu. Tatlı, rengârenk şeker kaplamalarla kaplanmış birkaç katlı pastalar. Saydam renklerini ve dinçleştirici kokularını yayan seçkin şaraplar. Müzik çalınıyor ve kostümler giymiş soytarılar, kaygısız konukları eğlendirmek için taklalar atıyorlardı. Zaman sohbet, kahkaha, tüketimle akıp geçiyordu.

Muhteşem bir olaydı.

Bütün bunlar olup biterken, sakin bir yer bulma ihtiyacını hissettim, ama nereye bakacağımı bilmiyordum. Dışarıya açılan bir yan kapıdan çıkarak, Büyük Salon'dan ayrıldım. Karanlık bir geceydi, ince ince yağmur çiseliyordu. Bir mayıs yağmuru, ama serin bir yağmur. Kapıdan aşağıya hafif bir yokuş iniyor, aşağıda biraz ötede duvarları olmayan, az aydınlatılmış bir bina yükseliyordu. Bir garson dizisi, kapıdan bu binaya değin uzanıyor, ziyafet masasındaki tabaklardaki artıkları elden ele geçiriyordu. Bu tabaklarda kemikler, dişlenip bırakılmış atıklar, ezilmiş sebzeler, balık kafaları ve etin kırıntılarından oluşan bir sel akıyordu. Çamurda ve dağınık yiyecek parçalarında kayarak, duvarları olmayan bu binaya doğru yürüdüm.

Öteki tarafta bir şeyin kımıldamakta, kaymakta, mırıldanmakta, şapırdamakta, iç çekmekte ve dudaklarını yalamakta olduğunu fark ettim. Daha yakından bakmak için köşeyi döndüm.

Yoğun gecenin içinde, çıplak ayaklı dilenciler bir araya gelmişlerdi. Binada çalışan bulaşıkçılar, artıkları onlara fırlatıyorlardı. Bu güruhun artıkları, kemikleri ve balık kafalarını büyük bir dikkatle yalayıp yutmalarını izledim. Bu yemeğin kılı kırk yaran yutuluşunda, neredeyse şiddetli bir biyolojik kendinden geçiş vardı – kaygı ve coşku içinde açlığın doyurulması.

Zaman zaman garsonlar gecikiyor ve tabakların akışı duruyordu. O zaman dilenciler topluluğu sanki biri onlara rahat durmalarını emretmiş gibi gevşiyordu. Bu insanlar dudaklarını yalıyor, çamur ve yemek lekeleri içindeki

paçavralarını, üst başlarını düzeltiyorlardı. Ama çok geçmeden tabak selleri gene akmaya başlıyordu -çünkü yukarıda, büyük oburluk, dudakların yalanması ve şapırdatılması sürüp gidiyordu- ve aşağıdaki kalabalık bir kez daha kutsanmış ve istekli beslenme çabasına dönüyordu.

Islanmaya başlamıştım, bu yüzden Büyük Salon'a, emperyal şölene geri döndüm. Koyu kırmızı kadifenin üzerindeki gümüş ve altınlara, Başkan Kasavuba'ya, masada yanıma oturan Aye Mamlaye adlı kişiye baktım. Güllerin ve tütsünün kokusunu içime çektim, Miriam Makeba'nın söylediği müstehcen Zulu şarkısını dinledim, (protokol gereğince) İmparator'un önünde eğildim ve evime döndüm.

Başkanların ayrılmasından sonra (birinin yurtdışında uzun bir süre kalması mevkiini kaybetmesi anlamına gelebileceğinden hızlı bir ayrılıştı bu), İmparator bizi -Afrika devletleri liderlerinin ilk konferansı nedeniyle burada toplanmış bulunan dış muhabirler heyetini- kahvaltıya davet etti. Haber, bize günlerimizi ve gecelerimizi başkentlerimizle temas kurmanın ümitsiz ve sinir bozucu beklentileriyle geçirdiğimiz Afrika Salonu'nda, yerel muhafızımız olan, Enformasyon Bakanlığı'nda bir bölüm başkanı tarafından verildi: Bu, uzun boylu, yakışıklı, genellikle suskun ve ölçülü bir Amhara olan Teferra Gebrewold'dan başkası değildi. Gel gelelim, şu anda heyecanlıydı. Çarpıcı olan, Haile Selasiye'nin adını her söylediğinde, başını törensel bir biçimde öne eğmesiydi.

"Bu harika bir haber!" diye haykırdı, var olmayan bir MIB Basın Ajansı'na bağlı olarak çalışıyor gibi görünüp de, aslında İtalyan petrol şirketi ENİ adına casusluk eden Rum-Türk-Kıbrıslı-Maltalı İvo Svarzini. "Burada iletişim olanaklarımızı ne kadar kötü organize ettiklerinden şikâyet edebileceğiz." Yeryüzünün en uzak köşelerinden dış muhabirler grubunun, her şeyi görmüş, feleğin çemberinden geçmiş, sadece işlerini yapabilmek için pek çok insanın aklına hayaline bile gelmeyecek binlerce engelle savaşan zorlu,

alaycı adamlardan oluştuğunu eklemem gerekiyor. Bu yüzden hiçbir şey onları heyecanlandıramaz ve sabırları tükenip de öfkelendikleri zaman, yerel yetkililerden yardım göremedikleri konusundaki yakınmalarını bir imparatora bile iletebilirler. Gene de, bu tür insanlar zaman zaman durur ve hareketleri hakkında düşünürler. İşte şimdi bu anlardan biri gelmişti; Svarzini'nin sözleri üzerine Teferra'nın solgunlaştığını ve asabileştiğini, üzüntüyle çöktüğünü ve ancak sonunu anlayabildiğimiz bir şeyler mırıldanmaya başladığını gördük: Eğer böyle bir rapor verirsek, İmparator başını vurdurur. Bunu defalarca tekrarladı. Grubumuz bölündü. Ben işleri oluruna bırakmayı savunuyor ve bir insanın yaşamını söndürmenin vicdanımıza sığmayacağını söylüyordum. Çoğunluk aynı şeyi düşünüyordu ve sonunda İmparator'la olan konuşmamızda bu konudan kaçınmaya karar verdik. Teferra, tartışmayı dinliyordu, ama tüm Amharalar gibi kuşkucu ve güvensizdi, özellikle de yabancılara karşı. Üzüntülü ve çökmüş bir halde yanımızdan ayrıldı.

Ertesi gün, İmparator'un armasını taşıyan gümüş madalyonlardan oluşan armağanlarla, onun huzurundan ayrılıyorduk. Teşrifat Nazırı, ön kapıya çıkan uzun bir koridorda bize yol gösteriyordu. Ve Teferra, tıpkı ölüme mahkum edilen bir suçlu gibi, yüzü terle kaplı, orada dikiliyordu. "Teferra!" diye bağırdı, eğlenen Svarzini. "Seni öve öve göklere çıkardık!" (gerçekten de böyle yapmıştık). "Terfi edeceksin," diye ekledi ve Teferra'nın titreyen omuzlarına dostça vurdu.

Daha sonraları, yaşadığı sürece, Addis Ababa'ya her gidişimde Teferra'yı ziyaret ettim. İmparator'un tahttan indirilişini takiben, bir süre görevini sürdürmüştü. Ne yazık ki, Haile Selasiye'nin hükümranlığının son aylarında Saray'dan kovulmuştu. Ama İmparator'un çevresindeki herkesi tanıyordu ve bazılarıyla arasında kan bağı vardı. Onurlarına çok düşkün olan Amharaların özelliği olduğu üzere, minnettarlığını göstermeyi biliyordu. Yaşamını

kurtarmış olduğumuzu daima hatırladı. İmparator'un tahttan indirilmesinden kısa bir süre sonra, Ras Oteli'ndeki odamda Teferra'yla görüştüm. Kent, devrimden sonraki ilk ayların büyük sevinciyle dalgalanıyordu. Askeri hükümet yanlılarından ve karşıtlarından oluşan gürültülü göstericiler sokakları doldurmuşlardı; tarım reformu için, eski rejime adalet getirmek için, İmparator'un malını mülkünü yoksullara dağıtmak için yürüyüşler yapılıyordu. Heyecan dolu kalabalık daha sabahtan itibaren sokakları dolduruyordu; kavgalar patlak veriyor ve başıbozuk kalabalıkta taşlar atılıyordu. İşte o anda, odamda, Teferra'ya İmparator'un adamlarını bulmak istediğimi söyledim. Şaşırdı, ama bu işi üstlenmeyi kabul etti. Kaçamak dolaşmalarımız başladı. Yok edilmeye mahkûm resimleri kurtarmak için dolaşan bir çift kolleksiyoncuyduk biz: Eski yönetim sanatından oluşan bir sergi oluşturmak istiyorduk.

Sonraları görülmemiş boyutlara varacak olan fetaşa çılgınlığı da, hemen hemen o dönemde patlak verdi. Hepimiz bunun kurbanıydık – renk, yaş, cinsiyet ya da toplumsal konum gözetilmeksizin, her birimiz. Fetaşa, Amhara dilinde arayış anlamına geliyor. Ansızın, herkes başka herkesi aramaya başladı. Şafaktan, akşam karanlığına dek, saatler boyunca, aralıksız, soluklanmaksızın süren bir arayıştı bu. Devrim, halkı kamplara bölmüş ve kavgayı başlatmıştı. Ne siperler, ne barikatler, ne belirgin işaret çizgileri vardı, bu yüzden herkesin düşman olabilme ihtimali yüksekti. Tehditkâr atmosfer, Amharaların marazi kuşkuculuğundan besleniyordu. Onlara göre, hiçbir insana güvenilemezdi, bir başka Amharaya bile. Kimsenin sözüne güvenilemez, kimseye itimat edilemez, çünkü insanların niyetleri kötü ve sapkındır; insanlar entrikacıdır. Amhara felsefesi kötümser ve hüzünlü olduğu için, onların gözleri de hüzünlü, ama aynı zamanda dikkatli ve yakıcı, yüzleri ağır başlı, simaları gergindir ve gülümsedikleri çok enderdir.

Hepsinin silahları var; bu silahlara âşıklar. Zenginler,

saraylarında koca bir silah ve mühimmat deposu bulunduruyor ve özel ordular besliyorlardı. Subayların evlerinde cephanelikler de vardı. Makineli tüfekler, tabancalar, el bombası kutuları. Birkaç yıl önce, dükkânlardan başka herhangi bir mal gibi silah satın alabiliyordunuz. Parasını ödemek yetiyordu; hiç kimse soru sormuyordu. Sıradan insanların silahları daha kalitesiz ve sıklıkla çok eskiydi: Çakaralmazlar, kuyruktan dolma silahlar, misket tüfekleri, çifteler, birinin sırtında taşıyabileceği koca bir müze. Bu antikaların çoğu işe yaramaz durumdaydı, çünkü artık hiç kimse bunların cephanesini üretmiyordu. Dolayısıyla, sokak piyasasında kurşun genellikle silahtan daha değerliydi. Kurşunlar, bu piyasada, dolardan daha üstün tutuluyor, en değerli döviz muamelesi görüyordu. Ne de olsa, dolar, bir kâğıt parçasından başka bir şey değildi. Bir kurşun, yaşamınızı kurtarabilir. Kurşunlar, silahları daha önemli kılar, bu da, sizi daha önemli kılar.

Bir insanın yaşamı – bunun değeri nedir? Bir başka insan, ancak sizin yolunuzda durduğu derecede varolur. Yaşam pek değerli değildir, ama gene de, o bir darbe indirmeye zaman bulamadan, düşmanınkini almak daha iyidir. Tüm gece (ve gün boyunca) silah sesi var ve sonra da sokaklarda yatan cesetler. "Negüs," diyorum sürücüye, "çok fazla ateş ediyorlar. Bu iyi değil." Sesini çıkarmıyor, yanıt vermiyor. Ne düşündüğünü bilmiyorum. Herhangi bir nedenle silahlarını çekmeyi ve ateş etmeyi öğrenmişler.

Öldürmeyi öğrenmişler.

Ve belki aksi de olabilirdi. Belki bunların hiçbiri gerekmiyordu. Ama onlar farklı düşünüyorlar. Düşünceleri yaşama doğru değil, ölüme doğru akıyor. Başlangıçta sessizce konuşuyorlar, ardından bir münakaşa patlak veriyor ve tartışma silahların ateşlenmesiyle sona eriyor. Bu denli yoğun dikbaşlılık, saldırganlık ve nefret nereden geliyor? Tüm bunlar bir an düşünmeksizin, frenlemeksizin, bir kayalığın ucundan yuvarlanırcasına oluveriyor.

İşleri denetim altına almak, muhalefeti silahsızlandırmak için, yetkililer herkesi kapsayan, bütüncül bir fetaşa *emri veriyorlar. Ardsız arasız aranıyoruz. Sokakta, arabada, evin önünde, evde, sokağın içinde, postanenin önünde, bir resmi dairenin önünde, editörün bürosuna giderken, sinemada, kilisede, bankanın önünde, restoranın önünde, pazar yerinde, parkta. Bizi herkes arayabiliyor, çünkü kimin yetkisinin olduğunu, kimin olmadığını bilmiyoruz, sormaksa işleri daha da kötüye götürüyor sadece. Bizi daima birileri arıyor. Paçavralar içindeki, sopalı adamlar, hiçbir şey söylemeden, bizi durdurup, aranmaya hazırlanmamız için işaret olarak kollarını havaya kaldırıyorlar. Evrak çantalarımızdaki ve ceplerimizdeki her şeyi dışarı çıkartıyorlar, bakıyorlar, şaşırmış gibi yapıyorlar, yüzlerini buruşturuyorlar, başlarını sallıyorlar, birbirlerine fısıltılarla tavsiyede bulunuyorlar. Bizi yokluyorlar: Sırtımızı, midemizi, bacaklarımızı, pabuçlarımızı. Ve daha başka? Hiçbir şey, yolumuza devam edebiliriz, ta ki, bir sonraki silahlı gruba, bir sonraki* fetaşa*'ya kadar. Bir sonraki, sadece birkaç adım ötede olabiliyor ve her şey en baştan başlıyor. Arama yapanlar, size hiçbir aklama, genel anlamda hiçbir temize çıkarma, bağışlama ifadesinde bulunmuyorlar. Her birkaç dakikada bir, her birkaç adımda bir, kendi kendimizi tekrar tekrar temize çıkarmak zorundayız.*

En yorucu araştırmacılar, otobüsle yolculuk ederken yolda karşılaştıklarımız oluyor. Düzinelerce kez oluyor. Herkes aşağı iniyor, bagajlar parçalanarak açılıyor ve paramparça oluncaya değin etrafa dağıtılıyor. Her vida çıkarılıyor ve her şey yere seriliyor ve ardından her şey ağır ağır ve adamakıllı karıştırılıyor. Bizler aranıyoruz, yoklanıyoruz, sıkıştırılıyoruz. Derken kabarmış hamur gibi yayılan bagajların yeniden otobüse yığılması gerekiyor. Bir sonraki fetaşa*'da yeniden dışarıya saçılıyor; ta ki sahne, doğaçlama oluşan bir yol kenarı pazarını andırıncaya kadar giysiler, domatesler, çaydanlıklar ve tavalar tekmeleniyor. Aramayı*

yapanlar, yolculuğa öylesine sefil bir hale getiriyorlar ki, herhangi bir yere giderken, yarı yolda otobüsü durdurup inmek istiyorsunuz, ama haydutlarla dolu olan dağlarda, bir tarlanın orta yerinde inip de ne yapabilirsiniz ki?

Kimi zaman arama, kentin tüm bir semtini kapsayabiliyor. Bu tam bir bela. O zaman fetaşa'yı yapan ordu, mühimmat depolarını, yeraltı matbaalarını, anarşistleri arıyor. Bu operasyonlar sırasında, silah sesleri işitiyor ve cesetleri görüyorsunuz. Eğer herhangi biri, ne denli masum olursa olsun, yollarına çıkacak olursa, çok çetin saatler geçireceği kesin. Hakkında verilecek hükmü bekleyerek, elleri başının üstünde, silah namlularının arasında yürüyecek. Gel gelelim, genellikle amatör aramacılarla iş yapmak zorunda kalıyorsunuz ve bir süre sonra onlara katlanmayı öğreniyorsunuz. Bu yalnız aramacılar, genel planın dışında, yalnız kurtlar olarak, kendi başlarına aramaları sürdürüyorlar. Sokakta yürüken bir yabancı bizi durdurup da kollarını havaya kaldırıyor. Bundan kurtuluş yok, biz de ellerimizi kaldırıyor ve hazırlanıyoruz. Biraz üstümüzü başımızı çekiştirip oramızı buramızı arayacak, sonra da gidebileceğimizi söyleyecek. Bir süreliğine bizden kuşkulanmış olmalıydı; şimdiyse rahat bırakıldık. Onu unutup, yolumuza devam edebiliriz. Otelimdeki muhafızlardan biri, beni aramaktan gerçekten zevk alıyordu. Acelem olduğu ve lobiden geçip dosdoğru merdivenlerden odama koştuğum zamanlar, peşimden koşardı. Kapıdan içeri girip de, kilitlememe kalmadan, bir ayağını kapının aralığına dayar, kıvrılıp bükülerek vücudunu içeri sokar ve bir fetaşa yapardı. Fetaşa kâbusları görür olmuştum. Kara, kirli, istekli, sürünen, dans eden, araştıran eller beni kavrıyor, sıkıştırıyor, çekiştiriyor, gıdıklıyor, boğazlamakla tehdit ediyordu, ta ki ter içinde uyanıncaya kadar. Sabaha kadar bir daha gözümü uyku tutmuyordu.

Bu güçlüklere karşın, bana Teffera'nın açtığı evlere girmeyi sürdürdüm. İmparator'un öykülerini dinledim, daha şimdiden başka bir dünyadan geliyormuşa benzeyen öyküleri.

A. M.-M.:

Üçüncü kapının bekçisi olarak, Kabul Salonu'nun en önemli kapı uşağıydım. Salonun üç kapısı vardı ve bunları açıp kapayan üç de kapı uşağı, ama İmparator benim kapımdan geçtiği için, ben en üst rütbelileriydim. Yücelerin Yücesi Majesteleri odadan çıktığı zaman, kapıyı açan bendim. Kapıyı en doğru anda, tam zamanında açmak bir sanattı. Sanki İmparator'u bir an önce dışarı çıkartırmışcasına, kapıyı çok erken açmak, tekdiri gerektiren bir şeydi. Öte yandan, çok geç açarsam,Yüce Majesteleri yavaşlamak, hatta durmak zorunda kalabilirdi, bu da onun tanrılara yakışır saygınlığına, hiçbir engelle karşılaşmamasını gerektiren ağırbaşlılığına yakışmazdı.

G.S.-D.:

Majesteleri sabahları dokuz ile on arasında, zamanını Kabul Salonu'nda görev dağıtımıyla geçirirdi ve bu yüzden bu süre Tayin Saati olarak adlandırılırdı. İmparator, görev için aday gösterilen ileri gelenlerin saf saf dizilerek beklediği Salon'a girerdi. Majesteleri tahttaki yerine geçer, yerine yerleştiği anda, ben de ayağının altına bir yastık yerleştirirdim. Bunun, yıldırım hızıyla yapılması gerekirdi, öyle ki, Seçkin Hükümdarımız'ın ayakları bir an bile havada asılı kalmamalıydı. Hepimiz Yüce Majesteleri'nin ufak tefek olduğunu biliyorduk. Bununla birlikte, İmparatorluk Makamı'nın yüceliği gereğince, İmparator'un diğer kişilerden düpedüz fiziksel bile olsa, daha yüksekte bulunması gerekiyordu. Dolayısıyla, İmparatorluk tahtlarının bacakları uzun, oturma yerleri yüksekti, özellikle istisnai ölçüde uzun boylu olan İmparator Menelik'ten kalan tahtlar böyleydi. Bu

nedenle, yüksek bir taht ile Saygıdeğer Majesteleri'nin yapısı arasında bir çelişki doğmuştu; küçük bir çocuk gibi bacakları havada sallanan bir kimse tarafından gereken ciddiyetin nasıl sağlanabileceğini hayal etmek bile güç olduğundan, tam da bacaklar bölgesinde en duyarlı ve belalı olan bir çelişkiydi bu. Bu hassas ve çok önemli muammayı, yastık çözdü.

Yirmi altı yıl boyunca En Erdemli Majesteleri'nin yastık taşıyıcılığını yaptım. Majesteleri'ne, dünyanın dört bir köşesine yaptığı yolculuklarda eşlik ettim ve doğruyu söylemem gerekirse -bunu gururla söylüyorum- Majesteleri bensiz hiçbir yere gidemezdi, çünkü asaleti onu daima bir tahta oturmasını gerektiriyor ve bir tahta asla yastıksız oturamıyordu, ben de onun yastık taşıyıcısıydım. Özel teşrifatın bu uzmanlık dalında ihtisaslaştım ve hatta son derece yararlı, uzmanca bilgiye sahip oldum: çeşitli tahtların yüksekliği konusunda. Bu ustalık, tam boyuna uygun yastığı çarçabuk seçmeme olanak veriyor, böylece, yastık ile İmparator'un pabuçları arasında bir boşluk olmasına neden olacak şaşırtıcı bir hatanın doğmamasını sağlıyordu. Depo olarak kullandığım odamda, çeşitli boyda, kalınlıkta, çeşitli malzeme ve renklerde elli iki yastık vardı. Memleketimizin vebası olan pireler bunlara girmesin diye, yastıkların muhafazasına bizzat nezaret ediyordum, hiç ara vermeksizin, çünkü böyle bir gafletin sonuçları çok nahoş bir rezalete meydan verebilirdi.

T. L.:

Sevgili kardeşim, Tayin Saati bütün Saray'ı tir tir titretirdi! Bazıları için, sevinç ürpertisi ve derin bir duygusal zevkti; başkaları içinse, korku ve felaket titreyişiydi, çünkü o saatte Seçkin Majesteleri yalnız ödüller vermek, görevler ve paralı mevkiler dağıtmakla

kalmaz, aynı zamanda cezalandırır, görevden azleder ve rütbe indirirdi. Hayır, yanlış ifade ettim. Gerçekte mutlu olanlar ile korkmuş olanlar arasında hiçbir bölünme yoktu: Sevinç ve korku, Kabul Salonu'na çağrılan herkesin yüreğini aynı anda doldururdu, çünkü hiç kimse orada kendisini nelerin beklediğini bilmezdi.

Hükümdarımız'ın niyetleri açısından bu belirsizlik ve bilinmezlik, Saray'ın bitmek bilmez dedikodularına ve kendisini varsayımlarda kaybetmesine neden olurdu. Saray, aralıksız savaşlarla mücadele eden, birbirini zayıflatan ve imha eden hiziplere ve gruplara bölünmüştü. İyiliksever Majesteleri'nin istediği de tam olarak buydu. Ancak böyle bir denge, onun kutsanmış huzurunu sağlayabilirdi. Eğer gruplardan biri üstünlük kazanırsa, Majesteleri çabucak onun muhaliflerine iyilikler yapar, gâsıpları felç eden dengeyi yeniden kurardı. Majesteleri tuşları -bir beyazları, bir siyahları- çalarak, piyanodan, kulaklarını yatıştıran uyumlu bir melodi çıkarırdı. Var oluşlarının tek nedeni, İmparator'un onayı olduğu için, herkes bu yönlendirmeye boyun eğerdi; çünkü onay olmaksızın, saraydan bir gün içinde, hiç iz bırakmadan yok olacağını bilirdi. Hayır, kendi başlarına hiçbir şey değillerdi. Üzerlerinde parlayan İmparatorluk tâcının göz kamaştırıcı ışıltısı devam ettiği sürece, başkalarının gözlerinde görünür hale gelebilirlerdi ancak.

Haile Selasiye, Tanrı'nın seçtiği meşruti bir hükümdardı ve kendisini hiçbir hiziple bütünleştiremezdi (her ne kadar birini diğerlerinden daha fazla kullansa bile), ama gözdesi olan gruplardan herhangi biri arzularında fazla ileri gidecek olursa, İmparator onu paylar, hatta resmen mahkûm ederdi. Bu, özellikle İmparatorumuz'un düzeni kurmak için kullandığı aşırı hizipler için geçerliydi. İmparator'un söylevleri dikkate değer ölçüde nazik ve yumuşaktı, onun ağzından tek bir kaba ve

kızgın söz işitmemiş olan halkı yatıştıracak niteliktey-di. Ama imparatorluk nezaketle yöneltilmez. Birisi, çatışan çıkarları denetlemek, İmparator'un, Saray'ın ve Devlet'in üstün amaçlarını korumak zorundaydı. Aşırı hiziplerin, zorlu hiziplerin yaptığı buydu, ama İmparator'un hassas isteklerini anlamadıkları için, hata etmeye doğru kayıyorlardı – özellikle de abartma, vur deyince öldür hatasına doğru. Majesteleri'nin onayını almak peşinde, mutlak düzeni kurmaya çalışıyorlardı, oysa Yüce Majesteleri, monarşik nezaketinin kendisini ortaya koyabileceği bir düzensizlik marjiniyle birlikte temel düzeni istiyordu. Bu nedenle, ölçüyü kaçıran gruplar, bu marjini aşmaya çalıştıklarında, hükümdarın azarlayıcı bakışlarıyla karşılaşıyordu.

Saray'daki üç temel hizip soylular, bürokratlar ve "has adamlar" denilen kişilerden oluşuyordu. Büyük toprak sahiplerinden oluşan ve aşırı derecede tutucu olan soylular, en çok Taht Meclisi'nde kümelenmişlerdi; önderleri de, bu yüzden idam edilmiş olan Prens Kassa idi. İçlerinden bazıları daha üst düzey eğitim aldıkları için, en aydın ve en ilerici olan bürokratlar ise, bakanlıkları ve Saray dairelerini dolduruyorlardı. "Has adamlar" hizbi, İmparator'un kendi eliyle yarattığı, rejimimize özgü bir kategoriydi. Güçlü devlet ve merkezi iktidarın hararetli bir yandaşı olan Yüce Majesteleri, eyaletleri yönetmek ve aciz, esnek bir İmparator'a sahip olmak peşinde olan soylular hizbine karşı kurnaz ve mahir bir mücadele yürütmek zorunda kalmıştı. Ama aristokrasiyle kendi eliyle mücadele edemezdi, bu yüzden halkın temsilcileri olarak, sıradan insanların en düşük tabakalarından, en alt düzeylerden, Majesteleri'nin halkın arasına gittiği her seferinde ayak takımı içinden yalnızca sezginin rehberliğiyle toplanarak seçilmiş, Majesteleri'ni çevreleyen parlak gençleri önemli mevkilere getirdi. Bunlar, dosdoğru perişan ve sefil

taşralarımızdan -çok eski zamanlardan beri kendilerini kabul ettirmiş soyluların nefretleriyle karşı karşıya kalacakları- en üst düzey saraylıların salonlarına sürüklenen, İmparator'un bu "has adamları", Saray'ın ihtişamının ve iktidarın apaçık çekiciliklerinin tadını çabucak aldıkları ve buraya, en yüce devlet görevlerine ancak Majesteleri'nin iradesiyle geldiklerini bildikleri için İmparator'a neredeyse betimlenemez bir hevesle, hatta bir tutkuyla hizmet ettiler. İmparator, en büyük güveni gerektiren konumları onlara tevdi etti: Özel Kalem Nazırlığı, İmparator'un siyasal polisi, Saray İdaresi gibi görevler hep bu tür adamlara verildi. Bunlar, entrikaları ortaya çıkaracak, acımasız, kibirli muhalefetle mücadele edecek kişilerdi.

Dinleyin Sayın Gazeteci, burada İmparator yalnız tüm terfilere karar vermez, herkese kişisel olarak terfileri bildirdi. Tek başına. Hiyerarşilerin zirvesindeki mevkileri, bunun yanı sıra aşağıdaki ve ortadaki mevkileri ihsan ederdi. Posta müdürlerini, okul müdürlerini, polis memurlarını, en sıradanları da dahil olmak üzere tüm idare çalışanlarını, tapu müdürlerini, bira fabrikası müdürlerini, hastane ve otel yöneticilerini atadı –ve bir kez daha söylememe izin verin, hepsini kendisi dinledi. Bunlar Tayin Saati'ne katılmak üzere Kabul Salonu'na çağrılır ve sonsuz bir saf halinde dizilirlerdi, çünkü İmparator'un gelişini hep yığın yığın insan beklerdi. Her biri sırayla, son derece büyük bir heyecanla tahta yaklaşır, uysal bir şekilde eğilir, İmparator'un kararını dinlerlerdi. Her biri hamisinin elini öper ve hep eğilmiş halde, sırtını dönmeden huzurdan çıkardı. İmparator en önemsiz atamalara bile nezaret ederdi, çünkü iktidar kaynağı devlet ya da herhangi bir kurum değil, Hayırsever Majesteleri'nin ta kendisiydi. Ne denli önemli bir kuraldı bu, bilseniz! Hiyerarşi kurallarıyla kısıtlanmış, özel bir insani bağdı bu, ama

gene de İmparator'la geçirilen, tayini bildirip, kutlamalarını sunduğu bu süreden doğmuş bir bağ, Majesteleri'nin insanları yükseltir ya da rütbelerini indirirken kendisine rehber aldığı tek ilkeden gelen bir bağdı bu: Sadakat ilkesi.

Dostum, Majesteleri'nin en yakınındaki insan olan Özel Kalem Nazırı Walde Giyorgis hakkında, İmparator'un kulağına fısıldanan muhbir raporlarıyla bir kütüphaneyi doldurabilirdiniz. Bu adam, Sarayımıza ayak basan en aksi, yiyici, tiksindirici kişilikti. Bu adam hakkında rapor verme eyleminin kendisi bile, kişiyi en korkunç sona uğratmakla tehdit ederdi. Bu gerçeğe karşın, raporların ardının arkasının kesilmediğine bakarak, işlerin ne kadar sarpa sardığını anlayabilirsiniz. Ama Majesteleri'nin kulağı daima tıkalıydı. Walde Giyorgis, her istediğini yapabilirdi ve zalimce zevk düşkünlüğü sınır tanımıyordu. Ama buna karşın, kendi kibri ve cezadan muafiyetiyle gözleri körelmiş olarak, bir keresinde Saray güvenlik servisinin Yüce Majesteleri'ne bildirdiği bir komplocu hizbin toplantısına katıldı. Majesteleri, Walde Giyorgis'in bu yanlış hareketini kendiliğinden bildirmesini bekledi, ama Walde onun sandığı gibi biri değildi – başka bir deyişle, sadakat ilkesini çiğnemişti. Ertesi gün Majesteleri Tayin Saati'ne, kendi Özel Kalem Nazırı'nı, neredeyse iktidarı Yüce Majesteleri'yle paylaşan adamı ele alarak başladı. Walde Giyorgis, devletin ikinci adamlığından, geri kalmış bir güney vilayetinde önemsiz bir mevkiye düştü. Bu tayinden haberdar edildiğinde -düşünün, o anda kim bilir ne büyük bir şaşkınlık ve dehşet duymuştur- âdet gereğince efendisinin elini öptü, geri geri çekildi ve Saray'ı sonsuza kadar terk etti.

Ya da Prens İmru gibi bir kişiliği ele alın. O belki de seçkinler arasındaki en göze çarpan kişilik, en yüce onur ve konumlara layık bir insandı. (Ne çare ki,

bunun bir önemi yoktu, çünkü, daha önce de belirttiğim gibi, Majesteleri tayinleri asla kişinin yeteneğine göre değil, daima ve sadece sadakat temelinde yapardı.) Neden ve hangi koşullar altında olduğunu hiç kimse bilmiyor, ama ansızın Prens İmru'nun çevresinde reform meltemi esmeye başlamıştı ve Majesteleri'nin iznini almadan topraklarının bir kısmını köylülere verdi. Dolayısıyla, rahatsız edici, hatta kışkırtıcı şekilde, bir şeyi İmparator'dan gizleyip, kendi kafasının dikine hareket ederek, sadakat ilkesini çiğnemiş oldu. Prensi son derece onurlu bir göreve getirmeye hazırlanan İyiliksever Majesteleri, onu memleketten sürmek zorunda kaldı, hem de yirmi yıllığına.

Burada, Majesteleri'nin reforma karşı çıkmadığını belirtmeme izin verin. İlerleme ve gelişmeye daima yakınlık duyardı. Ama biri reforma kendi başına giriştiği zaman buna tahammül edemiyordu; çünkü, ilk olarak bu, bir anarşi ve özgür seçim tehditi doğururdu, ikinci olarak da, İmparatorluk'ta Yüce Gönüllü Majesteleri'nden başka hayırsever kişiler bulunduğu izlenimini yaratabilirdi. Bu yüzden, zeki ve uyanık bir Nazır, kendi arka bahçesinde bile en küçük reformu uygulamak istediğinde, bu davayı Majesteleri'ne öyle bir şekilde sunmalıydı ki, merhametli, yenilikçi ve reform yanlısı olan, Majesteleri'nin kendisi olmalıydı, gerçekte İmparator reformun ne hakkında olduğunu tam olarak anlamasa bile. Ama bütün nazırların beyni yoktur, değil mi? Kimi zaman, Saray geleneğine aşina olmayan gençler ya da, kendi ihtiraslarının yolunda giden ve aynı zamanda popüler bir saygı peşinde koşanlar -sanki İmparator'un saygısı, peşinde koşulması gereken tek saygı değilmiş gibi!- şu ya da bu önemsiz konularda bağımsız olarak reform çabasına giriştiler. Bunu yapmakla sadakat ilkesini çiğnediklerini ve yalnız kendilerini değil, aynı zamanda, İmparator damgasını basmamışsa, gün

ışığını görme şansı olmayan reformu da mezara gömdüklerini bilmiyormuşcasına reform çabasına giriştiler.

Durumu şöyle özetleyerek, konuyu kapatacağım: Kralların Kralı, kötü nazırları tercih ederdi. Kralların Kralı bunları severdi, çünkü karşıtlıklar içinde iyi görünmekten hoşlanırdı. İyi nazırlarla çevrilmiş olsaydı, nasıl olumlu görünebilirdi? Halk yolunu şaşırırdı. Yardım için kime başvuracaklardı? Kimin bilgeliğine ve iyiliğine güveneceklerdi. Herkes iyi ve bilge olsa, o zaman İmparatorluk'ta kim bilir nasıl bir karışıklık doğardı! Bir güneş yerine, ellisi birden parlayacak ve herkes özel olarak seçtiği bir gezegene saygılarını sunacak. Hayır, sevgili dostum, halkı böylesine yıkıcı bir özgürlüğe maruz bırakamazsınız. Yalnız tek bir güneş vardır. Doğanın düzeni de budur ve bunun dışında her şey sapkınlıktır. Ama tersine, Majesteleri'nin parladığına emin olabilirsiniz. Nasıl da heybetle ve iyilikle parlardı, öyle ki, halkımız güneşin kim, gölgenin kim olduğu konusunda hiçbir kuşkuya kapılmazdı.

Z.T.:

Tayini yapma anında, Majesteleri, önünde, yüksek bir mevkiye getireceği kişinin eğilmiş başını görürdü. Ama Rakipsiz Majesteleri'nin nüfuz edici bakışı bile, daha sonra bu kafaya ne olacağını tahmin edemezdi. Kabul Salonu'nda yukarı aşağı inip kalkan bu baş, eşikten dışarı adımını atar atmaz yükselir ve güçlü, kesin bir biçim alırdı. Evet, efendim, İmparator'un tayininin gücü şaşırtıcıydı. Çevik ve kısıtlanmamış bir tarzda hareket eden, eğilen, kıvrılan sıradan bir kafa, tayin ile meshedilir edilmez, tuhaf bir şekilde sınırlı olmaya hazırdı. Artık yalnız iki yönde hareket edebilirdi: Majesteleri'nin huzurunda yere doğru ve başka herkesin

huzurunda yukarı doğru. Bu dikey doğrultuya yerleşen kafa, artık özgürce hareket edemezdi. Arkadan yaklaşır da, "Bakar mısınız, bayım," diye seslenecek olsanız, adam başını size çeviremez, bunun yerine, vakur bir duruş yaptıktan sonra tüm vücuduyla size dönerdi.

Kabul Salonu'nda bir teşrifat memuru olarak çalışırken, genelde, tayinin bir adamda çok temel fiziksel değişimlere yol açtığını fark ettim. Bu ilgimi öylesine çekiyordu ki, daha yakından izlemeye başladım. İlkin, bir adamın tüm görünüşü değişiyor. Daha önce ince ve göbeksiz olan, artık karesel bir silüete dönüşmeye başlar. Bu muazzam ve ağırbaşlı bir karedir: Asaletin ve iktidarın ağırlığının bir simgesi. Bunun yalnızca herhangi birinin silüeti değil, makamın onur ve sorumluluğunun cisimlenişi olduğunu anlayabiliriz. Bu değişimi, kişinin hareketlerinde bir yavaşlama izler. Seçkin Majesteleri'nin seçip öne çıkardığı adam, sıçrayamayacak, koşamayacak, oynayamayacak ya da hoplayıp zıplayamayacaktır. Hayır. Adımları ağır başladır: Ayağını zemine sağlamca basar, düşmanlıkları püskürtmekte kararlı olduğunu göstermek için bedenini hafifçe eğer, asabi ve düzensiz jestlerden kaçınmak için, ellerini kesin bir denetim altına alır. Dahası, yüzünün özellikleri de ciddileşir, neredeyse katılaşır, daha endişeli ve asıktır, ama hâlâ bir anlık değişimle iyimserliğe ve onaya dönüşme yeteneğine sahiptir. Gel gelelim, her şey göz önüne alındığında, yüz ifadeleri her türlü psikolojik temas olasılığını ortadan kaldırmak üzere takınılmıştır. Böyle bir yüzün yanında, kişi rahatlayamaz, dinlenemez ya da şöyle bir rahat soluk alamaz. Bakış da değişir: Uzunluğu ve açısı farklılaşır. Bakış, tümüyle ulaşılamaz bir noktaya dikilidir. Optik yasalarına uygun olarak, atanmış kişi, onunla konuştuğumuz sırada bizi algılamaz, çünkü bakışının odak noktası bizim epeyce ötemizdedir. Biz algılanamayız, çünkü bize eğik bakar ve tuhaf bir periskopik ilke uyarınca, atanmışların en kısa

boylusu bile, bizim kafalarımızın üstünden akıl sır ermez bir uzaklığa ya da özel, mahrem bir düşünceye doğru bakar. Her durumda, ister derin olsun, ister olmasın, onun düşüncelerinin kesinlikle daha fazla sorumluluk taşıdığını hissederiz. Kendi düşüncelerimizi ortaya koymaya yönelik bir girişimin anlamsız ve saçma olacağını anlarız. Bu nedenle susarız. İmparator'un gözdesi de konuşmaya istekli değildir, çünkü konuşmadaki değişiklik, atama sonrası belirtilerinden bir başkasıdır. Bir yığın tek heceli sözcükler, homurtular, boğaz temizlemeler, anlamlı aralıklar ve tonlamada değişiklikler, belirsiz sözcükler ve genel bir "ben her şeyi daha iyi bilirim" havası çok geçmeden basit, dolu cümlelerin yerini alır. Bu nedenle kendimizi gereksiz hisseder ve yanından ayrılırız. Başı, hoşça kal anlamında, dikey doğrultusunda yukarıya doğru hareket eder.

Gel gelelim, şans eseri, Hayırsever Majesteleri insanları yalnızca ilerletmez; ne yazık ki, sadakatsizliği algılaması üzerine, insanları bulundukları mevkilerden indirirdi de. Bayağı sözcüklerimi bağışlayın lütfen, onları sokağın ortasına atıverirdi. Ardından, çok ilginç bir görüngüye tanık olabilirdiniz; kişinin sokağa düşmesi üzerine, terfiin etkileri birden kayboluverir. Fiziksel değişimler tesine döner ve burnu sürtülen kişi, normale döner. Hatta bir ölçüde abartılı bir dostluk düşkünlüğü bile gösterir, sanki tüm olayı halının altına süpürmek, onu uzaklaştırmak ve "Her şeyi unutalım," demek istermişçesine, sanki bu sözünü bile etmeye değmez bir hastalıkmışçasına.

M.:

Bana soruyorsunuz, dostum, nasıl olur da, İmparator'un hükümranlığının son günlerinde, hiçbir resmi görevi olmayan Aklilu adında, halktan bir adam,

Hükümet Başkanı seçkin Prens Makonen'den daha fazla iktidara sahip olabilir? Çünkü, Saray'dakiler tarafından kullanılan iktidar, mevkiler hiyerarşisi ile değil, daha çok, Saygıdeğer Majesteleri'ne ulaşma sıklığıyla örtüşüyordu. Saray'daki durumumuz buydu. İmparator'un kulağına daha sık sokulanların, daha önemli olduğu söylenirdi. Daha sık ve daha uzun süreli. Bu kulak için, gruplar en şiddetli kavgalarını yaparlardı; kulak, bu oyundaki en büyük ödüldü. Bu kadir-i mutlak kulağa yaklaşmak ve fısıldamak, hiç kolay olmamakla birlikte, bu kadarı yeterdi. Fısıltı, hepsi bu. Araya girin, dalgalanan bir izlenim, minik bir tohum gibi onu oraya bırakın. İzlenimin somutlaşacağı, tohumun filizleneceği zaman gelecektir. O zaman, hasatı toplarız. Bunlar taktik gerektiren, ince manevralardı, çünkü Majesteleri, şaşırtıcı ölçüde yorulmak bilmez enerji ve kararlılığa karşın, fazlasıyla yüklenemeyecek ve tedirginliğe ya da öfkeli bir tepkiye yol açmaksızın tıkış tıkış doldurulamayacak bir kulağa sahip bir insanoğluydu. Ona ulaşabilmenin kısıtlı olmasının ve İmparator'un kulağının bir parçası için mücadelenin bir an bile durmamasının nedeni de buydu.

Bu mücadelenin akışı, Saray dedikodularının en canlı konu başlıklarından biriydi ve kentin her yerinde yankılanırdı. Örneğin, Enformasyon Bakanlığı'nda alt düzey bir memur olan Abeje Debalk, haftada dört kez bu kulağa ulaşırken, amiri haftada yalnızca iki kez ulaşabiliyordu. İmparator'un güvendiği kişiler, en düşük tabakalara bile dağılmış durumdaydı, bu yüzden de, onun kulağına ulaşabildikleri için, bakanlarının ve Taç Meclisi üyelerinin hayal bile edemeyecekleri ölçüde iktidar sahibiydiler. Büyüleyici mücadeleler sürüp gidiyordu. Değerli general Abiye Abebe, haftada üç kez ulaşıyordu, rakibi Kebede Gebre (her ikisi de vuruldu) haftada bir. Ama Gebre'nin lobisi, işleri öyle idare etti

ve Abebe'nin acınası lobisinin altını öyle kazdı ki, Abebe haftada ikiye, nihayet yalnızca bire düşerken, değerli uluslararası bağlantılara sahip olan ve Kongo'da başarılı olan Gebre, haftada dörde sıçrayıverdi. En iyi dönemimde, dostum, ben ancak ayda bir kez ulaşırdım, her ne kadar başkaları daha fazla olduğunu düşünse de. Ama bu bile bir şeydi, önemli bir konumdu, çünkü düşük ulaşanlar ile İmparator'un kulağına ulaşmak için bir, iki, üç başka kişiden geçen hiç ulaşamayanlar arasında bir başka hiyerarşi daha vardı. Burada bile pençeleri görebilirdiniz: Mücadeleler, manevralar, çevrilen dolaplar. Ah bilseniz, çok ulaşabilenlerin önünde, bunlar birer nazır olmasa bile, nasıl da eğilirlerdi. Ve kişi, ulaşabilirliği azalıyorsa, İmparator'un onu kaygan yokuştan aşağı itmekte olduğunu bilirdi. Şunu da ekleyeyim, bütün o alçakgönüllü boyutlarına ve narin yapısına karşın, Yüce Majesteleri'nin kulakları çok büyüktü.

İ.B.:

İmparator'un dindar günah çıkartıcısı ve hazinecisi Aba Hanna Jema'nın kesedarıydım. İki saygıdeğer insan, aynı yaşta, aynı boydaydı ve birbirlerine çok benzerdi. Seçkin Majesteleri, Tanrı'nın Seçtiği Kişi hakkında, böyle bir benzerlikten söz etmem cezayı gerektiren bir küstahlık gibi görünebilir, ama Aba Hanna söz konusu olduğunda böyle bir şeye cüret edebilirim, çünkü İmparator'un ona sonsuz itimadı vardı. Aba Hanna'nın tahta sınırsız ulaşma izni, bu ilişkinin mahremiyetini kanıtlıyordu. Buna sürekli ulaşma bile diyebilirdiniz. Hazinenin bekçisi ve çok acılar çekmiş kralımızın günah çıkartıcısı olarak Aba, hükümdarın ruhunun ve cebinin derinliklerine girebiliyordu – başka bir deyişle, hükümdarın şahsını, vakur bütünlüğü içinde

görebiliyordu. Onun kesedarı olarak, Aba'ya mali etkinliklerinde daima eşlik ederdim, onun ardında, daha sonraları her şeyi mahvedenlerin sokaklarda sergilediği, en kaliteli kuzu derisinden torbayı taşırdım. Bunun yanı sıra, bir başka torbaya daha göz kulak olurdum; bu, ulasal bayramların, yani, İmparator'un doğumgünü, taç giymesinin yıldönümü ve sürgünden dönüşünün yıldönümünün arifesinde bozuk paralarla doldurulan büyük bir torbaydı. Böyle günlerde, Yüce Efendimiz, Addis Ababa'nın en kalabalık ve hareketli semti olan Mercato'ya giderdi; burada özel olarak hazırlanmış bir platforma, ağır, çıngır çıngır çıngırdayan torbayı bırakırdım ve Hayırsever Majesteleri, avuç avuç aldığı bozuk paraları dilenciler ve diğer tamahkâr ayak takımından oluşan kalabalığa fırlatırdı. Gel gör ki, aç gözlü güruh öyle bir hengâme yaratırdı ki, bu hayırsever edim, her zaman çılgına dönmüş, arsız kuru kalabalığın kafasına polis coplarının inmesiyle son bulurdu. Mahzun olan Majesteleri, platformdan ayrılmak zorunda kalırdı. Sık sık, torbanın yarısını bile boşaltamamış olurdu.

W.A.-N.:

... işte böyle, Tayin Saati'ni bitirince, Yorulmak Bilmez Majesteleri Altın Salon'a geçerdi. Burada Hazine Saati başlardı. Bu, sabah on ile on bir arasında yapılırdı. Majesteleri'ne aziz gibi bir insan olan Aba Hanna eşlik ederdi, ona da, sadık torba taşıyıcısı yardım ederdi. Kulakları ve burnu sağlam olan herkes, Saray'ın nasıl parayla hışırdadığını söyleyebilir, paranın kokusunu alabilirdi. Ama bu özel bir hayal gücü ve duyarlığı gerektirirdi, çünkü para ortada bulunmazdı ve Merhametli Majesteleri'nin gözdelerine deste deste para dağıtmak gibi bir alışkanlığı yoktu. Hayır, Majesteleri böyle şeylere hiç önem vermezdi.

Buna karşın, sevgili dostum, Aba Hanna'nın küçük torbasının bile uçsuz bucaksız bir hazine olmaması, size akıl almaz gibi görünebilir. Teşrifat görevlilerinin, İmparator'un mali olarak sıkıntıya uğramasını engellemek için her türlü hileye başvurması gerekirdi. Söz gelimi, Majesteleri'nin, Genete Leul adı verilen İmparatorluk Sarayı'nın inşasından sonra yabancı mühendislerin ücretlerini nasıl ödediğini, ama kendi duvarcılarımıza hiç para verme eğilimi göstermediğini hatırlıyorum. Bu basit duvarcılar, inşa etmiş oldukları Saray'ın önünde toplandılar ve kendilerine ödenmesi gereken parayı istediler. Saray Teşrifat Dairesi Efendisi balkonda belirdi ve onlara, Yüce Gönüllü Majesteleri'nin kendilerine para yağdıracağını bunun için Saray'ın arka tarafına geçmelerini söyledi. Sevinç içindeki kalabalık söylenen yere gitti – bu Yüce Majesteleri'nin ön kapıdan sıkıntıya uğramadan geçip, meclisin kendisini beklediği Eski Saray'a gitmesini sağladı.

Majesteleri nereye gitse, halk denetimsiz, doyurulamaz bir aç gözlülük gösterirdi. Kâh ekmek, kâh ayakkabı, kâh sığır, kâh yol yapmak için ödenek isterlerdi. Majesteleri taşrayı ziyaret etmekten, sıradan insanların onu görmelerini sağlamaktan, onların sorunlarını öğrenmekten ve vaatlerle onları teselli etmekten, alçakgönüllü ve çalışkan olanlarını övüp, tembel ve serkeşleri azarlamaktan hoşlanırdı. Ama Majesteleri'nin bu zevki, hazineyi kuruturdu, çünkü ilk önce taşrayı bir düzene sokmayı gerektirirdi: Süpürülür, boyanır, çöpler gömülür, sinekler azaltılır, okullar inşa edilir, çocuklara üniformalar verilir, belediye binaları onarılır ve Seçkin Majesteleri'nin portreleri yapılırdı. Majesteleri'nin, zavallı bir vergi toplayıcısı gibi ansızın, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkması ya da yaşamla olduğu gibi temasa geçmesi olmayacak bir şeydi, uygunsuzdu. Yerel ileri gelenlerin düşecekleri şaşkınlığı ve mahcubiyeti hayal

edebiliyorum. Titremelerini! Korkularını! Hükümet, tehdit altında çalışamaz, öyle değil mi? Hükümet, yerleşik kurallara dayanan bir anlaşma değil midir?

Saygıdeğer Majesteleri'nin haber vermeden gelme gibi bir alışkanlığa sahip olduğunu bir düşünün! Diyelim, hükümdarımız kuzeye, her şeyin hazır olduğu, protokolün derli toplu giyindiği, törenlerin adamakıllı prova edildiği, ayna gibi pırıldayan bir vilayete uçuyor; derken, ansızın uçakta Seçkin Majesteleri pilotu çağırıyor ve ona, "Oğlum, uçağı döndür. Güneye uçalım," diyor. Güneyde, hiçbir şey yok! Hiçbir şey hazır değil! Güney, aylaklık ediyor, bir pislik yuvası, paçavralar içinde, sineklerden simsiyah olmuş. Vali, uzakta, başkentte, ileri gelenler uykuda, polis, köylüleri yağmalamak için köylere gitmiş. Yardımsever Majesteleri kim bilir kendini ne kadar kötü hissederdi! Yüceliğine nasıl bir hakaret! Haydi, sözümüzü sakınmayalım, ne kadar küçük düşürücü bir şey! Halkın üzüntü verecek derecede vahşi, putperest ve çıplak olduğu bölgelerimiz var; polisin talimatı olmaksızın, Majesteleri'nin saygınlığını ihlal edebilecek bir şeyler yapabilirdi bu insanlar. Kara cahil köylülüğün, hükümdarı görür görmez kaçıp gideceği bölgelerimiz de var. Bir düşünün, dostum. En Olağanüstü Majesteleri, uçağın merdivenlerinden dışarı adım atıyor ve çevresinde – hiçbir şey. Sessiz boşluk, tenha tarlalar ve nereye baksanız tek bir canlı yok. Konuşacak kimse yok, teselli edecek kimse yok, karşılama için kurulmuş bir tak yok, bir araba bile yok. Ne yapabilirsiniz? Nasıl hareket edebilirsiniz? Tahtı kurup, halıyı sermek mi? Bu durumu daha da gülünçleştirmekten başka bir işe yaramaz. Taht, ancak çevredeki tevazu ile karşıtlık halinde saygınlık getirir. Tahtın saygınlığını yaratan, uyrukların bu tevazuudur. Çevresindeki tevazu olmadan, taht yalnız bir dekorasyondan, kadifesi yıpranmış, yayları eskimiş rahatsız bir koltuktan başka bir şey

değildir. Bomboş bir çölde bir taht – bu utanç verici olurdu. Üzerine oturmak? Bir şeyler oturmasını beklemek? Konukseverlik gösterecek birinin gelmesini istemek? Dahası, valiyi aramak için sizi en yakın köye götürecek bir araba bile yoktur. Seçkin hükümdarımız, valinin kim olduğunu bilmektedir, ama onu nasıl bulmalı? Majesteleri bu durumda ne yapabilir ki? Çevresine şöyle bir bakıp, uçağa döner ve kuzeye yönelir, her şeyin büyük bir heyecanla ve sabırsız bir amadelikle beklediği kuzeye: Protokol, törenler, ayna gibi bir vilayet.

Bu koşullar altında, Yücegönüllü Majesteleri'nin halka sinsi sinsi sokulmaması, şaşırtıcı mı? Bugün Bale vilayetini şaşırtabilirdi, bir hafta içinde Tigre vilayetini. Ve şunu anlar: "Aylak aylak dolanan, kirli, sineklerden simsiyah olmuş." Vilayet ileri gelenlerini Addis Ababa'ya çağırtır, onları azarlar ve görevden alır. Bu haber bütün İmparatorluk'ta yayılır ve sonuç ne olur? Sonuç: ileri gelenler, gökyüzüne bakıp, Seçkin Majesteleri geliyor mu diye kontrol etmekten başka hiçbir şey yapmazlar. İnsanlar eriyip biter, vilayet gittikçe geriler, ama Majesteleri'nin öfkesinden duyulan korkunun yanında bütün bunlar hiç kalır. Daha kötüsü, kendilerini belirsizlik ve tehdit altında hissettikleri için, günü ve saati bilmemeleri, genel güvensizlik ve korkuyla birleşerek, mırıldanmaya, sızıldanmaya, homurdanmaya, Yüce Majesteleri'nin sağlığı hakkında dedikodu etmeye başlarlar; nihayet, komplo kurmaya, başkalarını da isyana kışkırtmaya, çalışmaları gerekirken dalga geçmeye, kendilerine hayırsever gibi görünmeyen tahtın -ah, ne haddini bilmezce bir düşünce- onların yaşamalarına izin vermeyecek tahtın altını oymaya başlarlar. Bu nedenle, İmparatorluk'ta bu tür huzursuzluklardan kaçınmak ve hükümetin felç olmasından sakınmak için, Majesteleri, kendisine ve ileri gelenlere huzur sağlayacak bir uzlaşmaya razı olmuştur. Bugünlerde,

monarşiyi yıkanlar, En Saygıdeğer Majesteleri'nin, her vilayette, geldiği anda kalması için hazır tutulan bir Saray bulundurduğuna işaret ediyorlar. Bazı aşırılıkların yapıldığı doğrudur. Örneğin, Ogaden Çölü'nün tam ortasında büyük bir Saray yaptırılmış ve Yorulmak Bilmez Majesteleri'nin bir gece geçirebilir düşüncesiyle yıllar boyu, içinde tüm hizmetkârları ve kileri hazır tutulmuştu. Ama ya Seçkin Majesteleri'nin işleri çölde bir gece geçirmesini gerektirseydi? O zaman Saray'ın kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmayacak mıydı? Ne yazık ki, aydınlanmamış halk, hükümdarların eylemlerine hükmeden Yüce Aklı asla anlayamayacaktır.

E.:

Altın Salon, Bay Kapuçitski, Hazine Saati. İmparator'un yanı başında saygıdeğer Aba Hanna, onun arkasında da kesedarı. Salon'un öteki ucunda, insanlar içeri doluşuyor, görünüşte düzensiz olarak, ama herkes sıradaki yerini gayet iyi hatırlıyor. Bunu bir kalabalık olarak adlandırıyorum, çünkü Cömert Majesteleri her gün sayısız uyruğunu kabul ederdi. İmparator Addis Ababa'da kaldığı zaman, Saray dolup dolup boşalırdı. Coşkulu bir canlılıkla titreşirdi -elbette burada bir hiyerarşi de bulunmalıydı- araba dizileri avludan akar, heyetler koridorları doldurur, büyükelçiler ön odalarda çene çalar, teşrifat nazırları heyecanlı gözlerle koşuşturur, muhafız değişir, haberciler kağıt tomarlarıyla içeri dalar, nazırlar, sıradan insanlar gibi, öylece, alçakgönüllülükle salona girerlerdi. Yüzlerce uyruk, dilekçelerini ya da ihbarlarını ileri gelenlerin eline tutuşturabilmek için çabalardı. Genel Kurmayı, Taç Meclisi üyelerini, İmparatorluk toprakları yöneticilerini, delegeleri görebilirdiniz – bir başka anlatımla, heyecanlı ve canlı bir kalabalık.

Seçkin Majesteleri, bir temel atmak, yeni bir yolu açmak ya da halkın dertlerinin ne olduğunu öğrenip onları teselli etmek için bir vilayete veya bir dış geziye çıkmak üzere başkentten ayrıldığında, tüm bunlar anında ortadan kalkıverirdi. Saray derhal boşalır, kendi kendisinin bir kopyasına, bir dekora dönüşürdü. Saray hizmetkârları çamaşırlarını yıkar ve iplere asarlardı, Saray çocukları keçilerini çimenlerde otlatır, teşrifat müdürleri yerel barlara takılırlar, muhafızlar kapıları sımsıkı kilitleyip, ağaçların altında uyuklardı. Ardından Majesteleri döner, fanfarlar çalınır ve Saray yeniden canlanırdı.

Altın Salon'da, daima elektrikli bir hava olurdu. İnsan, oraya çağrılmış olanları ürperten, şakaklarından geçen akımı hissedebilirdi. Bu akımın nedenini herkes bilirdi: en kaliteli kuzu derisinden yapılmış olan küçük torba. İnsanlar sırayla İyiliksever Majesteleri'ne yaklaşır, paraya neden ihtiyaç duyduklarını anlatırlardı. Majesteleri dinler ve sorular sorardı. Burada şunu kabul etmeliyim ki, Majesteleri mali konularda kılı kırk yarardı. İmparatorluk'un herhangi bir yerindeki, on doları aşkın her türlü harcama onun kişisel onayını almayı gerektirirdi; ve bir nazır, yalnızca bir dolar harcamak için onayını almaya geldiğinde, övgü alırdı. Bir nazırın arabasını onarmak – İmparator'un onayı gerekir. Kentteki sızdıran bir boruyu değiştirmek – İmparator'un onayı gerekir. Bir otele yeni çarşaf satın almak – İmparator'un onayı gerekir.

Ama dostum, önemli zamanının çoğunu hesapları kontrol etmeye, maliyet tahminlerini dinlemeye, önerileri reddetmeye ve insani aç gözlülük, kurnazlık ve her işe burnunu sokmak üzerine düşünmeye ayıran Yüce Majesteleri'nin gayretkeş tutumluluğuna hayran olmamak elde değil. Canlı merakı, uyanıklığı, örnek alınacak iktisatlılığı her zaman anılmayı hak etmiştir.

Mali konulara karşı bir yeteneği vardı ve Maliye Nazırı Yelma Deresa, İmparator'a en çok ulaşanlar arasında yer alırdı. Gene de, muhtaç durumda olanlara, Majesteleri cömert elini uzatırdı. Sorularına verilen yanıtları dinlerken, İyiliksever Majesteleri, dileğini bildirenlere, mali ihtayaçlarının karşılanacağını bildirirdi. Büyük bir sevince kapılan uyruk, en derin reveransını yapardı. Yücegönüllü Majesteleri, bu kez başını Aba Hanna'ya çevirir ve bu soylu adamın keseden alması gereken para miktarını fısıldardı. Aba Hanna elini torbaya daldırır, parayı çıkarır, bir zarfa koyar ve talihli adama verirdi. Selam üstüne selam veren, geri geri yürüyen talihli adam, ayakları birbirine dolaşıp tökezleyerek çıkardı.

Ve daha sonra, Bay Kapuçitski, ne yazık ki biçare nankörün feryatlarını duyabilirdiniz. Çünkü zarfta - doymak bilmez hırsızların hep yeminle söylediklerine göre- cömert İmparator'umuzun vaat ettiği miktarın ancak bir bölümünü bulurdu. Ama ne yapabilirdi ki? Geri mi dönsün? Bir dilekçe mi versin? Majesteleri'nin gönlünde taht kurmuş saygın adamı mı suçlasın? Böyle şeyler mümkün değildi. Bu nedenle dindar hazinedarın çevresini kuşatan nefreti bir bilseniz! Çünkü, genel kanı Majesteleri'ni lekelemeye cüret edemediğinden, herkes Aba Hanna'yı cimrilik ve hırsızlıkla suçluyordu; değil mi ki, torba zehirli sürüngenlerle doluymuş gibi, öylesine bir tiksintiyle elini derinlere daldırmadan, kalın parmaklarıyla parayı çıkaran, paranın ağırlığını, bakmaya bile gerek görmeden zarfa koyacak denli iyi bilen ve sonra geri çekilmesi için işaret veren Aba Hanna'ydı. İdam edildiği zaman, sanırım Merhametli Majesteleri'nden başka ardından ağlayan olmamasının nedeni de budur.

Boş bir zarf! Bay Kapuçitski, yoksul bir ülkede para ne demektir, bilir misiniz? Yoksul bir ülkede para ile

zengin bir ülkede para, iki ayrı şeydir. Zengin bir ülkede, para, pazarda mallar almanıza yarayan bir kağıt parçasıdır. Siz yalnızca bir tüketicisinizdir. Bir milyoner bile yalnızca bir tüketicidir. Daha çok satın alabilir, ama bir tüketici olarak kalır, daha fazla değil. Peki, ya yoksul bir ülkede? Yoksul bir ülkede, para, harika bir şey, kalın bir güvenlik çiti, göz kamaştırıcı ve daima müthiş, sizi başka herkesten ayıran bir şeydir. Bu çit sayesinde, sürünen yoksulluğu görmezsiniz, sefaletin pis kokusunu duymaz ve insan tortularının seslerini işitmezsiniz. Ama bununla birlikte, tüm bunların varolduğunu bilirsiniz ve çitinizle gurur duyarsınız. Paranız vardır; bu, kanatlarınızın olduğu anlamına gelir. Siz, herkesin hayran olduğu cennet kuşusunuzdur.

Bir düşünün, Hollanda'da zengin bir Hollandalı'ya bakmak için biriken bir kalabalığı hayal edebilir misiniz? Ya da İsveç'de, veya Avustralya'da. Ya bizim ülkemizde – evet. Bizim ülkemizde, bir prens ya da kont ortaya çıktığında, halk onu görmeye koşar. Bir milyoneri görmeye koşarlar ve arkasından etrafta dolaşıp, "Ben bir milyoner gördüm," derler. Para, kendi ülkenizi egzotik bir yere dönüştürür. Her şey sizi şaşırtmaya başlar – insanların yaşam tarzı, endişe duydukları şeyler, her şey ve siz "Yo, bu olanaksız," dersiniz. Çünkü siz artık farklı bir uygarlığa mensupsunuzdur. Ve bu kültür yasasını bilmeniz gerekir: İki uygarlık birbirini asla gerçekten tanıyamaz, anlayamaz da. Sağırlaşmaya ve körleşmeye başlarsınız. Çitle çevrili olan uygarlığınızda mesutsunuzdur, ama öteki uygarlıktan gelen işaretler, sanki Venüs'ün sakinleri tarafından gönderilmiş gibi, anlaşılmaz görünür size. Eğer böyle hissediyorsanız, kendi ülkenizde bir kâşife dönüşebilirsiniz. Kolomb olabilirsiniz, Magellan, Livingstone olabilirsiniz. Ama böyle bir arzu duyacağınız konusunda kuşkuluyum. Bu tür keşif gezileri son derece tehlikelidir, siz de deli olmadığınıza

göre değil mi? Siz şimdiden kendi uygarlığınızın bir parçası olmuşsunuzdur; onu savunur, onun için savaşırsınız. Kendi çitinizin bakımını yaparsınız. Tastamam İmparator'un ihtiyaç duyduğu türden bir kişisinizdir. Tüylerinizi kaybetmek istemezsiniz, zaten İmparator'un da yitirecek birçok şeyi olan insanlara ihtiyacı vardır. İyi yürekli hükümdarımız, yoksullara bakır paralar fırlatırdı, ama Saray halkına çok değerli armağanlar verirdi. Onlara mülkler, topraklar, vergi toplayabilecekleri köylüler verirdi; altın, ünvan, sermaye verirdi.

Herkes -sadakatini kanıtlamış herkes- cömert bir hediye almayı ümit edebilirdi; buna rağmen lobiler arasında sürekli dalaşmalar, imtiyazlara yönelik aralıksız mücadeleler, durmak bilmez kapışmalar sürer giderdi; tüm bunlar da, her insanın içini dolduran cennet kuşunun ihtiyaçları yüzündendi. En Olağanüstü Majesteleri, bu dirseklemeleri seyretmeyi severdi. Saray halkının sahip oldukları şeyleri çoğaltmasından hoşlanır, hesaplarının kabarmasına ve cüzdanlarının dolmasına bayılırdı. Yüce Majesteleri'nin yalnızca yiyiciliği yüzünden birini azarladığını ve başını kaldırım taşlarında ezdiğini hiç hatırlamıyorum. Bırakın da, yiyeceğini yesin, sadık kaldığı sürece zararı yok! Benzersiz belleği ile bunun yanı sıra sürekli akıp duran ihbarlar sayesinde, kimin ne kadar şeye sahip olduğunu tastamam bilirdi. Ama, uyruğu sadık kaldığı sürece, bu bilgiyi kendisine saklar, asla o kişiye karşı kullanmazdı. Ama eğer sadakatsizliğin en küçük bir işaretini alacak olursa, derhal her şeyine el koyar ve cennet kuşunu bu hırsızın içinden çekip alırdı. Sorumluluk sistemi sayesinde, Kralların Kralı her şeyi elinde tutardı, herkes de bunu bilirdi.

Ne var ki, bir olay farklıydı. Seçkin bir yurtsever ve Mussolini'ye karşı yapılan savaşta partizanların lideri olan Tekele Wolda Hawariat, İmparator'a karşı hata işledi. Cömertçe verilen armağanları kabul etmedi, özel

:mtiyazları reddetti, yiyiciliğe karşı hiçbir eğilim göstermedi. İyiliksever Majesteleri, onu uzun yıllar hapsetti ve ardından idam ettirdi.

G.H.-M.:

Yüksek düzeyde bir teşrifat memuru olmama karşın, arkamdan bana Seçkin Majesteleri'nin guguk kuşu derlerdi. Bunun nedeni, saat başlarını bildirmek üzere içinden bir guguk kuşunun fırladığı, İmparator'un dairesinde asılı duran bir İsviçre saatiydi. Ben de, Majesteleri'nin İmparatorluk vazifelerine ayırdığı saatler boyunca benzer bir görevi yerine getirmek onuruna erişmiştim. İmparator'un, resmi protokol uyarınca, bir etkinlikten diğerine geçme zamanı gelince, önünde durur ve birkaç kez eğilirdim. Bu, Ferasetli Majesteleri'nin, zamanın dolmak üzere olduğunu ve bir başka etkinliği başlatması gerektiğini anlaması için bir işaretti.

Her sarayda olduğu gibi, kendilerinden aşağıda olanlarla eğlenmeyi seven alaycılar, şaka yollu, benim tek işimin, hatta mevcudiyetimin tek nedeninin eğilmek olduğunu söylerlerdi. Gerçekten de, belirli saatte Seçkin Majesteleri'nin önünde eğilmekten başka bir görevim yoktu. Ama ben onlara şu yanıtı verebiliyordum – sahip olduğum mevki, bu cesareti bana veriyordu: Benim eğilmelerimin işlevsel ve etkili nitelikte olduğunu, devletle ilgili bir amacı, yani üstün bir amacı bulunduğunu, oysa Saray'ın, ne zaman fırsat çıksa eğilen soylularla dolup taştığını söylüyordum. Üstelik, onların belkemiklerini böylesine esneten şey üstün bir amaç değil, yalnızca dalkavukluk, kölelik etme arzuları ile armağan ve terfiler elde etme umutlarıydı. Benim resmi ve işlevsel eğilişimin, bu kalabalık içinde kaybolup gitmemesi için dikkat etmek zorundaydım. Ve

kendimi, bu arsız dalkavukların beni arkalara itiştirmeyeceği bir yere yerleştirmem gerekiyordu. Ne de olsa, eğer iyi yürekli hükümdarımız belirli işareti tam zamanında almazsa, karmaşaya uğrayabilir ve en azından onun kadar önemli bir başka görevini ihmal etmesi pahasına, o andaki etkinliğini uzatabilirdi.

Ama, ne yazık ki, görevimi yerine getirmekteki ciddiyetim, Hazine Saati bitip de Nazırlar Saati geldiği zaman hemen hiç işe yaramıyordu. Nazırlar Saati, İmparatorluk sorunlarına ayrılmıştı, ama hazine sandığı açılmışken ve gözdeler ile seçilenler, orada karıncalar gibi kaynaşırken, İmparatorluk meseleleri kimin umurunda ki! Hiç kimse eli boş, hediye, zarf, terfi almaksızın, nakit verilmeksizin çıkmak istemez. Kimi zaman Yüce Majesteleri böylesi bir açgözlülüğü nazikçe paylamayla tepki gösterirdi, ama asla öfkelenmezdi, çünkü böyle çevresini almalarının ve ona böyle hizmet etmelerinin nedeninin açık kese olduğunu bilirdi. İmparator'umuz, doyurulan kişinin, kendi hoşnutluğunu savunacağını bilirdi; ve böyle bir insan, saraydan başka nerede doyurulabilirdi ki? İmparatorluğun yıkıcılarının bugün bu kadar söylendikleri gibi, İmparator'un kendisi bile bu bolluktan nasibini alırdı.

Size söyleyeyim, dostum, sonraları işler daha kötüye gitti. İmparatorluk'un temelleri ne kadar sarsıldıysa, seçilen kişiler hazine sandığına doğru o kadar hamle ettiler. Yıkıcılar ne kadar küstahça başlarını yükselttiyse, gözdeler o kadar açgözlülükle keselerini doldurdular. Sona ne kadar yaklaşıldıysa, kapışma o kadar korkunç, çekip alma o kadar sınırsız oldu. Gemi batmaya başlayınca dümene ya da yelkenlere sahip çıkmak yerine, dostum, ileri gelenlerimizin hepsi torbasını doldurup, cankurtaran sandalı aranmaya başladı. Saray'da öylesine bir yangın patladı, kese için öyle bir çekişme çıktı ki, zenginleşmeye pek öyle özel bir arzu duymayanlar

bile bu girdaba kapıldılar ve sonunda kendi rahatları ve mevkileri adına onlar da ceplerine bir şeyler indirmeye başladılar. Çünkü, dostum, işler öyle bir alt üst olmuştu ki, almak değil, almamak ayıp hale gelmişti. Almamak, bir zaaf olarak, bir çeşit tembellik, acıklı ve acınacak bir güçsüzlük olarak görülüyordu. Öte yandan, almış olan kişi, kendi ergilliğini sergilemek istercesine, sanki özgüvenle dolu olarak, "Diz çökün, biçareler!" diye haykırır gibi dolaşıyordu etrafta. Öyle bir altüst oluştu ki bu, Yardım Sever Majesteleri Nazırlar Saati'ne gidebilsin diye Hazine Saati'ni gecikmiş olarak sona erdirmek yüzünden, benim suçlanmam bile olanaksızdı.

P.H.-T.:

Nazırlar Saati, saat on birde başlar ve on ikide sona ererdi. Nazırları çağırmak hiç sorun değildi, çünkü adet gereği bu önde gelenler tüm sabah boyunca Saray'da kalırlardı; çeşitli elçiler sorunları ele almak için belirli bir nazırı ziyaret edememekten sık sık yakınırlardı, çünkü nazırların sekreterlerinin hiç değişmez açıklaması, "Nazır, İmparator tarafından çağrıldı," olurdu. Şurası bir gerçekti ki, Haşmetmeap, herkesi gözünün önünde, herkesi elinin altında bulundurmaktan hoşlanırdı. Saray'dan uzak kalan bir nazıra kötü gözle bakılır ve asla uzun süre görevinde kalamazdı. Zaten nazırlar da, Tanrı biliyor, uzak durmaya çalışmazlardı. Hükümdarın hoşlandığı şeyleri bilmeden, bunlara uymayı öğrenmeden, hiçbirinin böyle bir konuma gelmesi mümkün değildi ki! Saray'ın basamaklarını tırmanmayı isteyen herkes, her şeyden önce, olumsuz bilgide ustalaşmak zorundaydı: Ona ve astlarına neler yasaktır, neler söylenmemeli ve yazılmamalıdır, neler gözden kaçırılmamalı veya ihmal edilmemelidir. Olumlu bilgi, ancak

böyle bir olumsuz bilgiden doğabilirdi – ama bu olumlu bilgi her zaman karanlık ve tasalandırıcıydı, çünkü neyi yapmamak gerektiğini ne kadar iyi bilirlerse bilsinler, İmparator'un gözdeleri, önermeler ve varsayımlar alanına çok büyük bir ihtiyat ve belirsizlikle girmeye cesaret ederlerdi. Burada, derhal Seçkin Majesteleri'nin gözünün içine bakarlar, ne söyleyeceğini beklerlerdi. Ve Majesteleri de suskun, öylece bekleme, her şeyi erteleme itiyadında olduğundan, onlar da susar, bekler ve her şeyi ertelerlerdi.

Saray'daki yaşam, her ne kadar canlı ve hummalı olsa da, aslında sessizlik, bekleyiş ve ertelemeyle doluydu. Her nazır, seçkin hükümdarla karşılaşması ve önünde eğilmesi olasılığının en yüksek olduğu koridorları seçerdi. Sadakatsizlik yüzünden suçlandığını öğrenen nazırlar, bu güzergâh seçimi konusunda en gayretli olanlardı. Tüm günlerini, bu suçlamanın yanlışlığını ve saçmalığını sürekli bir dikkat ve sevgi saçan bir canlılıkta kanıtlamaya çalışmak amacıyla, Saray'da Haşmetmeap ile karşılaşma fırsatı yaratmak için geçirirlerdi. En Seçkin Majesteleri, her nazırı tek tek kabul etmek alışkanlığındaydı, çünkü bir önde gelen o zaman meslektaşlarını daha bir cesaretle ihbar edebiliyor, hükümdara İmparatorluk aygıtının işleyişine daha bir yakından nüfuz etme olanağı sağlıyordu. Kabul edilen nazırın, kendi nezaretinden ziyade, öteki bakanlıklarda hüküm süren düzensizlikler hakkında konuşmayı yeğlediği bir gerçektir, ama tastamam bu nedenle, Yüce Majesteleri, tüm ileri gelenlerle tek tek konuşarak, genel bir görüş oluşturabiliyordu. Hem zaten, belirli bir önde gelenin yeterli olup olmadığının da bir önemi yoktu, sarsılmaz bir sadakat gösterdiği sürece elbette.

Yardımsever Majesteleri, hızlı ya da keskin zekâlarıyla seçkinleşmemiş olan nazırlardan iyiliğini esirgemezdi. Onlara, İmparatorluk'un yaşamında istikrar

unsuru olarak muamele ederken, kendisi, herkesin bildiği gibi, daima reform ve ilerlemenin savunucusuydu. Dostum, İmparator'un son yıllarında yazdırdığı özyaşamöyküsünü bir okuyun, o zaman Gözüpek Majesteleri'nin ülkemizde hüküm süren barbarlığa ve cehalet taraftarlığına karşı nasıl savaştığını anlarsınız. [*Öteki odaya gidiyor ve Ullendorf Yayınevi'nin Londra baskısı* Yaşamım ve Etyopya'nın Gelişimi *adlı kitapla geri dönüyor, sayfalarını karıştırıyor ve konuşmaya devam ediyor.*] Burada, örneğin, Majesteleri, hükümranlığının başlangıcında, çok önemsiz suçlar yüzünden el ve ayakların kesilmesi şeklindeki geleneksel cezaları yasakladığından söz eder. Ardından, cinayetten suçlanmış bir adamın -ve mahkeme filan bulunmadığından, sıradan halkın suçladığı bir adamın- halkın önünde karnı deşilerek idam edilmesi, üstelik infazın ailesinin en yakın üyesi tarafından yapılması, böylece, örneğin, bir oğulun babasını, ya da bir annenin oğlunu idam etmesi adetini yasakladığını yazar. Bu adetin yerine, Majesteleri resmi cellat mevkii ihdas etti, infazlar için özel yer ve kurallar belirledi ve infazın yalnızca kurşuna dizilme yoluyla gerçekleşmesi kuralını koydu. Bundan sonra, kendi tahsisatından ayırdığı parayla (bu onun altını çizdiği bir noktadır), ilk iki matbaayı satın aldı ve ülkenin tarihinde ilk gazetenin yayınlanmasını tavsiye etti. Bundan sonra, ilk bankayı kurdu. Bu andan itibaren mahkûmlar, Hazine'nin desteklediği bekçilerin gözetimi altındaydı. Sonra, önce Saray'a, ardından diğer binalara olmak üzere, Etyopya'ya elektiriği getirdi. Sonra, mahkûmların zincirlere ve demir prangalara vurulması âdetine son verdi. Sonra, köle ticaretini mahkûm eden bir yasa çıkardı. 1950'ye gelindiğinde, bu ticaretin son bulmasına karar verdi. Sonra, bizim *lebaşa* dediğimiz, hırsızların ortaya çıkarılmasını sağlayan bir yöntemi yasakladı. Büyücü doktor, küçük oğlanlara gizli bir ot

içirir, sersemleyen, başı dönen ve doğa üstü güçlerin yönetimine giren çocuklar, bir eve girip, hırsızı gösterirdi. Gelenekler uyarınca, çocuğun gösterdiği kişinin elleri ve ayakları kesilirdi. Dostum, tümüyle masum olduğunuz halde, her an el ve ayaklarınızın kesilebileceği bir ülkede yaşamanın ne demek olduğunu kafanızda canlandırmaya çalışın bir! Evet, sersemlemiş bir çocuk pantalonunuzun paçasına yapıştığı sırada sokakta yürüyorsunuz ve birdenbire kalabalık sizi doğramaya başlıyor. Evde yemeğe oturmuşsunuz ki, kafası dumanlı oğlan içeri dalıyor ve insanlar sizi dışarı sürükleyip, avluda doğramaya girişiyorlar. Ancak bu tür bir yaşamı kafanızda canlandırabilirseniz, Seçkin Majesteleri'nin gerçekleştirdiği güzelliklerin derinliğini kavrayabilirsiniz.

Ve reform yapmaya devam etti: Mecburi hizmeti kaldırdı, ilk otomobilleri getirtti, bir posta hizmeti kurdu. Halk önünde dayak yeme cezasını tuttu, ama *afarsata* yöntemini kaldırdı. Bir yerde bir suç işlenirse, asayiş kuvvetleri köyü ya da küçük kasabayı kuşatır, suçlu ele verilinceye değin, insanları açlığa makûm ederlerdi. Ama köyün sakinleri, hiç kimse birbirini ele vermesin diye birbirlerini göz altında tutarlardı, çünkü herkes ihbar edileceğinden korkardı. Böylece, birbirlerini gözetim altında tuta tuta, hepsi açlıktan ölüp giderdi. Bu, *afarsata* yöntemiydi. İmparatorumuz, böyle uygulamaları kaldırdı.

Ne yazık ki, ilerleme arzusunun etkisi altında, Haşmetli Efendimiz biraz ihtiyatsızlık etti. Ülkemizde hiç devlet okulu ya da üniversite olmadığından, İmparator gençleri öğrenim için yurtdışına göndermeye başladı. Geçmişte bir noktaya kadar, Majesteleri, iyi, sadık ailelerden gençleri seçerek, bu çabayı bizzat yürüttü. Ama sonra -ah bu modern çağlar kafanızı nasıl da ağrıtıyor!- öyle bir baskı geldi, yurtdışına gitmek için öyle bir itiş

kakış başladı ki, Yardımsever Majesteleri yavaş yavaş gençlerimizi ele geçiren bu çılgınlık üzerindeki denetimini yitirdi. Bu gençlerin gittikçe daha çoğu öğrenimleri için Avrupa ya da Amerika'ya gidiyordu ve -sonu başka nereye varırdı ki?- birkaç yıl sonra, dertler başladı. Çünkü, bir sihirbaz gibi, Majestleri, ülkemizi öteki ülkelerle karşılaştırdığı ortaya çıkan doğaüstü yıkıcı bir güce hayat vermişti. Bu insanlar, sapkın fikirler, sadakatsiz görüşler, yıkıcı tasarılar, mantıksız ve karmakarışık projelerle ülkeye döndüler. İmparatorluk'a bakıyor, ellerini başlarının arasına alıyor "Ah, Tanrım, böyle bir şey nasıl var olabilir?" diye haykırıyorlardı.

İşte, dostum, alın size gençliğin nankörlüğünün bir başka kanıtı. Bir yanda, Majesteleri'nin, onların bilgiye ulaşması için gösterdiği onca çaba, öte yanda, aldığı ödül de, dehşet verici eleştiriler, saygısızca surat asmalar, zayıflatma çabaları ve reddetme. Bu iftiracıların hükümdarımızın içine saldığı acı duyguyu hayal etmek kolay. En kötüsü de, içleri Etyopya'ya yabancı, gelip geçici heveslerle dolu olan bu çömezlerin İmparatorluk'a bir hoşnutsuzluk, gereksiz bir hareketlilik, düzensizlik, yetkeye karşı bir eylem arzusu getirmeleriydi ve işte bu noktada, kavrayışları ya da çevik zekâlarıyla seçkinleşmeyen nazırlar, Haşmetmeap'ımızın yardımını almaya geldiler. Şey, aslında bu kasıtlı değil, kendiliğinden ve ihtiyari bir yardımdı, gene de İmparatorluk'ta huzuru korumak için ne büyük bir önem taşıyordu. Çünkü, Seçkin Majesteleri'nin gözdelerinden birinin düşüncesiz bir yasa çıkarması için yeterliydi. Bu genç çok bilmişler bunu görür ve derhal ölümcül bir sonuç hayal ederek, yardıma koşarlar. Her şeyi onarmaya, her şeyi düzeltmeye, her şeyi yamamaya ve düğümleri çözmeye girişirler. Ve enerjilerini kendi gelecek vizyonlarını inşa etmekte kullanmak, sorumsuz, yıkıcı fantazilerini eyleme koymaya çalışmak yerine, bizim hoşnutsuzlar

kollarını sıvayıp, nazırların iplik iplik düğümlediklerini, tek tek çözmeye başlarlar. Ve her zaman çözülecek bir sürü şey vardır! Böylece çözerler de çözerler, ter içinde kalırlar, sinirleri yıpranır, etrafta koşuşurlar, şurada burada bir şeyleri yamarlar, tüm bu koşuşturma ve aşırı çalışma içinde, bu korkunç kasırga içinde, fantazileri kızışmış başlarında ağır ağır buharlaşıp, uçar gider.

Şimdi de, dostum, en üstün altındaki düzeylere bir bakalım. En düşük İmparatorluk memurları da düzmece yasalar yaparlar, sıradan insanlar çevrede kabadayılık ederler, düğümleri çözerler. Majesteleri'nin gözdelerinin istikrar veren rolünün anlamı da budur. Kültürlü, eğitimli düşçüleri sürüp ve aptal, eğitimsiz sıradan insanları çözmeye başlattıklarında bu saraylılar, tüm sadakatsizlik eğilimlerini sıfıra indirdiler – çünkü eğer tüm enerjiniz çözmeye harcanırsa, büyük bir özlem için gereken enerjiyi nereden bulacaktınız ki? Böylece, dostum, Yüce Majesteleri'nin böylesine bilgelik ve iyilikle hükmettiği İmparatorluk'ta kutsanmış ve dostça bir denge kuruldu.

Bununla birlikte, Nazırlar Saati, mütevazı nazırlar arasında kaygı yaratırdı, çünkü hiç kimse ne için çağrıldığını bilmezdi ve eğer Majesteleri nazırın söylediğini beğenmezse ya da bir ketumiyet veya lafı eveleme geveleme kokusu alırsa, ertesi gün Tayin Saati'nde nazırın yerine başkasını getirebilirdi. Zaten Majesteleri nazırları sürekli değiştirirdi ki, nazırlar çok rahatlasın veya kendilerini dost ve ilişkilerle kuşatmasın. Haşmetmeap Efendimiz, terfilerin sorumluluğunu yalnızca kendi elinde tutmak isterdi ve bu nedenle birini terfi ettirmeye çalışan her ileri gelene kötü gözle bakardı. Bu tür keyfilik -derhal cezalandırılan keyfilik- Seçkin Majesteleri'nin kurmuş olduğu dengeyi bozabilecek bir tehdit oluştururdu; can sıkıcı bir oransızlık içeriye sızabilir ve Majesteleri, daha önemli işlerle uğraşmak yerine, kendisini bu dengeyi yeniden kurmak kaygısına kaptırmak zorunda kalabilirdi.

B. K.-S.:

Öğleyin, İmparatorluk Sarayı'nda vestiyer memuru olarak görevim dahilinde, saat bire dek süren ve bizim dilimizde *çelot* denilen Yüce Temyiz Mahkemesi Saati'ni başlatması için, En Olağanüstü Majesteleri'nin omuzlarına siyah, yere kadar uzanan bir pelerini koyardım. Majesteleri bu adalet saatini hiç atlatmaz, başkentte olduğu zamanlarda bir yargıç olarak görevini, öteki önemli görevleri yarıda bırakmak pahasına bile olsa, asla ihmal etmezdi. Gelenek uyarınca, Majesteleri bu saati ayakta durup, davaları dinleyerek ve hükümler vererek geçirirdi.

İmparatorluk sarayımız, bir zamanlar, İmparator'un gizli servisinin verdiği raporlar doğrultusunda yöreden yöreye, ilden ile taşınan, bir karargâhtı. Gizli servisin görevi hangi bölgede hasatın ümit verici olduğunu ve nerede çok sayıda sığır doğumu görüldüğünü öğrenmekti. Böyle kutsanmış yörelere, İmparatorluk'un göçebe başkenti gelir ve çadırlarını kurardı. Daha sonra, tahıl ve et bitince, her yerde hazır ve nazır gizli servisin talimatıyla İmparatorluk sarayına ait çadırlar sökülür ve bol hasatın alındığı başka bir yöreye gidilirdi. Çağdaş başkentimiz Addis Ababa, İmparator Menelik'in sarayının son kampıydı. Bu muhteşem İmparator, buraya bir kentin kurulmasını ve kenti süsleyen üç Saray'dan ilkinin inşasını emretti.

Göçebelik döneminde, çadırlardan biri, siyah olanı, özellikle tehlikeli suçlardan şüpheli olanların tutulduğu bir hapishaneydi. O zamanlarda, ışık saçan yüzünü kimse görmesin diye, İmparator üstü örtülü bir kafesin içinden, siyah çadırın önünde Adalet Saati'ni yönetirdi. Bizim zamanımızdaysa Majesteleri, ana Saray'ın yanında, özel olarak yapılmış bir binada yüksek yargıç işlevini yerine getirirdi. Bir platformda durup, meclis

tarafından sunulan davayı dinler, ardından kendi hükmünü dile getirirdi. Bu, üç bin yıl önce, anayasanın da ortaya koyduğu üzere, Yücelerin Yücesi Majesteleri'nin atası olan İsrail Kralı Solomon tarafından konulan bir usuldü. Orada, İmparator tarafından verilen hükümler nihaiydi, temyizi yoktu ve eğer ölüm cezası verdiyse, bu, derhal infaz edilirdi. Ölüm cezası, zındıkça ve lanetlenme korkusu olmaksızın iktidara ulaşmak için suç işleyen komploculara verilirdi. Ama Majesteleri'nin yargılaması, kazara -ister muhafızların ihmali, ister şaşırtıcı bir kurnazlık yüzünden olsun- küçüklerin en küçüğü, en yüce yargıcın önüne çıkmayı, adalet dilemeyi ve onu mahkûm eden soyluları suçlamayı başardığı zaman, onun iyiliksever yanını ortaya koyardı. O zaman, Yücegönüllü Majesteleri, bu ileri gelenin uyarılmasını tavsiye ederek, hükmü geçersiz kılar ve ertesi gün, Hazine Saati'nde Aba Hanna'ya, haksızlığa uğrayan bu şahsa cömertçe bir meblağ verilmesini emrederdi.

M.:

Saat birde, Seçkin Majesteleri Eski Saray'dan ayrılır ve yemek için, kendi ikametgâhı olan Yıldönümü Sarayı'na giderdi. İmparator'a, ailesinin üyeleri ile yemeğe davet edilmiş ileri gelenler eşlik ederdi. Eski Saray çabucak boşalırdı, koridorlara sessizlik çöker ve muhafızlar gün ortası şekerlemelerine dalarlardı.

GELİYOR, GELİYOR

Sık sık insanların düşmekten korktukları gözlemlenebilir. Örneğin, artistik patinajcıların en iyi olanları bile düşebilir. Bunun gibi, gündelik yaşamımızda da düşüşlerle karşılaşırız. Kişi, acı duymadan nasıl düşeceğini öğrenmek zorunda. Acısız bir düşüş nasıl olabilir? Bu, yönlendirilmiş bir düşüştür, yani dengeyi yitirdikten sonra, bedeni öyle bir yönlendiririz ki, en az hasarın görülebileceği bir şekilde uzanırız yere. Düştüğümüzde, başımızı koruyarak, kaslarımızı gevşetir ve bedenimizi yuvarlarız. Bu belli ilkeleri izleyen bir düşüş, tehlikeli değildir. Öte yandan, düşmekten çaresizce kaçınmak, sık sık en son anda, buna hazırlanmaya bile fırsat bulamadan, acı dolu bir yaralanmaya neden olur.

(Z. Osinski, W. Starosta, *Hız ve Artistik Patinaj*)

Çok fazla yasa yapılıyor ve çok az örnek gösteriliyor.

(Saint-Just)

Onun rahatsız edilmemesi gerektiği dışında, kişinin hakkında hiçbir şey bilmediği bazı kamusal kişilikler vardır.

(Karl Kraus, *Aforizmalar*)

Hangi yaşta olursa olsun, tüm saraylıların hissettikleri tek bir ihtiyaç vardır: Hiçbir şey söylemeyecek şekilde konuşmak.

(Stendhal, *Racine ile Shakespeare*)

Onlar ... boş kibrin peşinde koştular ve beyhude hale geldiler.

(Jeremiah)

Daha iyisini yapamadığın sürece, oturduğun yerde otur.

(Cromwell, Parlamento üyelerine hitaben)

F. U.-H.:

Evet, 1960 yılı. Kederli bir yıldı, dostum. Zehirli bir meyve kurtçuğu, İmparatorluk'umuzun sağlıklı ve sulu meyvesini istila etmeye başlamıştı ve her şey öylesine ölümcül ve onarılamaz bir akış aldı ki, meyveden, su yerine, heyhat kan aktı. Bırakın bayraklar yarıya insin ve başlarımız üzüntüyle yere eğilsin. Bırakın da ellerimizi kalplerimizin üstüne koyalım. Bugün biliyoruz ki, bu sonun başlangıcıydı ve bundan sonra olacaklar, değişmez alın yazısıydı.

O sırada Yücelerin Yücesi Majesteleri'ne, Teşrifat Nezareti'ndeki , Resmi Geçitler Bölümü'nde, bir subay olarak hizmet ediyordum. Sadece beş yıllık coşkulu ve lekesiz hizmetim boyunca, öylesine meşakkatlerle karşılaşmıştım ki, saçlarımın her teli ağarmıştı! Bu, hükümdarımızın yurtdışına çıktığı veya varlığıyla herhangi bir vilayeti onurlandırmak üzere Addis Ababa'dan ayrıldığı her seferinde, yolculuk heyetinde yer almak için Saray'da vahşi bir rekabetin başlaması yüzündendi. Bu mücadelede iki raund vardı. İlkinde, ileri gelenlerimiz emperyal heyetin bir parçası olmak için yarışırdı. İkincisinde, ilk aşamanın galipleri, heyette daha yüksek ve onurlu yerler için mücadele ederdi. Geçidin en başında, ilk sıralarında olan biz subaylar, bu mücadeleye karışmazdık, çünkü Yardımsever Majesteleri bu safları kendisi seçerdi ve saygıdeğer yardımcısı, bize kendisinin kararlarını Saray törenleri görevlisi aracılığıyla bildirirdi. Listenin başında, kraliyet ailesinin, Taç Meclisi'nin üyeleri ile Haşmetmeap Efendimiz'in, kendi yokluğunda başkentte bir komployu körükleyeceğinden kuşkulandığı için, nazar-ı şahanesi önünde tutmaya karar vermiş olduğu tanınmış kişiler bulunurdu. Heyetteki hizmetkârları belirlemekte de güçlük çekmezdik: muhafızlar, aşçılar, yastık taşıyıcıları, valeler,

kesedarlar, hediye taşıyıcıları, köpek bakıcıları, taht taşıyıcıları, uşaklar ve hizmetçiler. Ama listenin en üstü ile en altı arasında, gözdeler ve saraylıların kendilerini sokuşturmaya çalıştıkları bir boşluk bulunurdu.

Biz tören subayları, sanki iki büyük değirmen taşı arasında, bunlardan birinin bizi ezmesini beklermişcesine yaşardık. Listeyi hazırlamak ve bunu üstlerimize göndermek zorunda olan, bizdik. Gözdeler güruhu önce ricalar, ardından tehditler, başta sızlanmalar ardından son derece ciddi intikam yeminleriyle üstümüze üşüşürdü; biri insaf dilerken, bir başkası rüşvet önerir, biri altın istifleri vaadederken, sonraki, hakkımızda bir muhbir raporu vermekle bizi tehdit ederdi. Gözdelerin hamileri bizi sürekli rahatsız eder, her biri tehdit sözcükleriyle birlikte kendi seçtiği kişinin listeye konmasını tavsiye ederdi. Gene de, hamileri kim suçlayabilirdi ki? Onlar da baskı altında hareket ediyorlardı. Bütün bu süre içinde astları kendilerinden taleplerde bulunurdu ve eğer bir hami başarısız olur da, bir başka hami kendi gözdesini yerleştirmeyi başarırsa büyük bir utanç kaynağı olacağından, bunlar da kendi aralarında çekişip dururlardı. Evet, değirmen taşları dönmeye başlar ve biz tören subayları, saçlarımızın ağarmasını izlerdik. Bu güçlü hamilerin her biri bizi pestile çevirebilirdi, ama eğer tüm İmparatorluk yolculuk heyetine sığmıyorsa, kabahat bizde miydi?

Mümkün olan herkes sıkıştırılıp da liste belirlendiğinde, itişip kakışma ve dirsek atmalar yeniden başlardı. Altlarda yer alanlar yükselmekte kararlıydılar. Kırk üç numara yirmi altıncının yerini isterdi. Yetmiş sekizincinin gözü otuz ikincinin yerinde olurdu. Elli yedinci yirmi dokuza, altmış yedi ise dosdoğru otuz dörde tırmanırdı, kırk bir, otuzu yolundan iterdi, yirmi altı yirmi ikinci olduğundan emindi, elli dört, kırk altıyı sökerdi, altmış üç kırk dokuza doğru tırmalanırdı ve bu

hengâme böylece, sonsuza değin, hep yukarıya doğru sürüp giderdi. Saray'da daima heyecan, saplantı, koridorlarda ileriye geriye koşuşturmaca olurdu. Gruplar toplanır görüşür, tüm saray başka hiçbir şey düşünmezdi, ve evet, Majesteleri listeyi öğrendi, bilgece ve geri dönüşü olmayan düzeltmeler yaptı ve onayladı sözü bürodan salona oradan dairelere yayılıncaya değin kargaşa sürerdi. Artık hiçbir şey değiştirilemezdi ve herkes yerini bilirdi. Seçilmiş olanlar, yürüyüş ve konuşma tarzlarından anlaşılırdı, çünkü böyle bir durumda, İmparator'a ulaşma hiyerarşisi ile ünvanlar hiyerarşisinin yanı sıra geçici bir hiyerarşi daha doğardı. Bizim Saray, hiyerarşilerden oluşan bir dokumaydı ve eğer bunlardan birinde kayarsanız, bir başkasına tutunabilirdiniz ve herkes bir çeşit doyum ve kendinden gurur duyması için bir neden bulabilirdi. Herkes listeye girmiş olanlardan büyük bir hayranlık ve kıskançlıkla söz ederdi: "Bak kim gidiyor!" Bu şekilde birkaç kez seçilen önde gelenler, saygı duyulan bir gedikliye dönüşürdü.

Majesteleri, kişinin armağanlar ve onur nişanlarıyla dönebileceği yabancı bir ülkeyi ziyaret edecekse, tüm bu mekanizmalar daha da kızışırdı. 1960 sonlarında, İmparator'umuz Brezilya'yı ziyaret etmeye hazırlanıyordu. Saray'da, çok müthiş şenlikler, pek çok alışveriş ve kişinin cebine desteyle nakit atma fırsatı olduğu fısıltıları başladı. Böylece yerler için bir turnuva başladı; kördövüşü öylesine şiddetli ve ağırdı ki, Saray'ın tam ortasında bir komplonun gelişip olgunlaştığını hiç kimse fark etmedi. Ama bunun kokusunu kimse almadı mı, dostum? Sonradan anlaşıldı ki, Makonen Habte-Wald, daha en başından kokusunu almış, önünü kesmiş ve komployu rapor etmişti.

Şimdi müteveffa olan bu Makonen, tuhaf biriydi. Bir nazırdı, hem de en seçkin birkaçından biri, istediği zaman İmparator'un kulağına ulaşan biri, ama bundan

başka, kendi cebini doldurmayı hiç düşünmeyen gerçek bir gözde, bir önde gelen. Aziz gibi kişileri pek az kullanmasına karşın, Majesteleri, nazırının acayip kusurunu bağışlardı, çünkü Makonen'in, sadece İmparator'a hizmet etmek amacıyla, kendini zenginleştirme çabasına girişmediğini bilirdi. Makonen, dostum, bir iktidar münzevisi, Saray'da feragat ve fedakârlığın en büyük örneğiydi. Eski elbiseler giyer, eski bir Volkswagen kullanır ve eski bir evde yaşardı. Zenginlik Saçan Majesteleri, toplumun tortularından çıkıp yükselen alçakgönüllü bir klan olan Makonen'in tüm ailesini severdi. Makonen'in kardeşi Aklilu'yu, başbakanlık mevkiine kadar getirmişti, bir başka kardeşini, Akalu'yu da nazır yapmıştı. Makenon'un kendisi de Sanayi ve Ticaret Nazırı'ydı, ama ancak ender olarak ve istemeye istemeye bu mevkinin görevlerini yapardı. Tüm zamanını ve parasını, özel muhbirler ağını beslemeye adamıştı. Makonen devlet içinde bir devlet kurmuştu; her kuruma, büroya, orduya ve polis gücüne kendi tohumlarını ekmişti. Gece gündüz bilgilerinin hasatını yapmış, harmanını dövmüş, çok az uyumuş, bir gölgeye dönünceye dek kendini yıpratmıştı. İnsanın iliklerine işleyen bir kişiliği vardı, ama içe işleyişi sessizce, bir köstebek gibiydi, göstericilikten, övüngenlikten uzak, boz, buruk, alacakaranlıkta saklanmış gibi, alacakaranlığın ta kendisi gibi. Tehlike ve ihanetin kokusunu izleyerek rekabet halindeki istihbarat ağlarından daha derinlere inmeye çalışırdı -bildiğimiz kadarıyla- bunu başarırdı da. Majesteleri'nin düsturuna göre, eğer kişi burnunu yeterince derine sokarsa, her yer kokar. Evet...

Bana, Makonen'in dolabında, bu fantastik pislik-toplayıcının özel klasörlerinde, Germame Neway'in ismini taşıyan dosyanın ansızın kabarmaya başladığını söylüyor. Dosyaların tarihi tuhaftır, diyor. Bazıları yıllarca rafta bekler, ince ve soluklaşmış, kuru yapraklar gibi. Kapalı, tozlu, unutulmuş, o ana kadar dokunulmadan, sonunda yırtılıp ateşe atılacakları gün gelinceye kadar, öylece beklerler. Bunlar, İmparator'a örnek alınacak derecede bağlı yaşamlar süren, sadık adamların dosyalarıdır. Gelin, "Faaliyetler" başlıklı bölümü açalım: Olumsuz hiçbir şey yok. "Görüşler": Tek bir kâğıt bile bulunmaz. Ya da diyelim ki, bir tek yaprak var, ama üzerinde, saygıdeğer İmparator'un emriyle, nazır, fatina bere *yazmıştır, bunun anlamı "kalemin bir sürçmesi," "bir mürekkep lekesi"dir. Bu, İmparator'un raporu, Makonen'in, henüz kimi ve ne zaman güvenle ihbar edebileceğini öğrenmemiş genç bir memuru tarafından yazılmış olarak gördüğünü ifade eder. Dolayısıyla, bir sayfa vardır, ama tıpkı iptal edilen bir fatura gibi, geçersiz kılınmıştır.*

Yıllarca ince ve sarı kalan bir klasörün, belirli bir anda yaşama döndüğü, cansızlıktan kurtulup, şişmeye başladığı da olabilir. Bir sadakatsizlik eyleminin işlendiği yerden gelen iyi bilinen bir koku vardır. Makonen'in burnu, bu kokuya özellikle hassastır. Bu kokunun peşine takılır, gözler, dikkatini daha da artırır. Sıklıkla, kaynaşmaya ve şişmanlamaya başlayan bu tür bir dosyanın yaşamı, kahramanının yaşamı kadar çabucak sona erer. Her ikisi de ortadan kaybolur, kahramanı bu dünyadan, dosyası da Makonen'in dolabından.

Klasörün şişmanlığıyla insanların şişmanlığı arasında bir tür ters orantı vardır. Kendisini yıpratan, kilo kaybeden ve Saray'a karşı mücadelede zayıflayan kişinin, gittikçe şişmanlayan bir dosyası vardır. Öte yandan, kendisini Majesteleri'ne vakur bir sadakatle bağlamış olan kişi, aldığı ihsanlarla iyice şişmanlarken, dosyası olduğu gibi kalır, bir

damarın çeperi kadar incecik. Germame Neway'in dosyasının kabarmasının, Makonen'in dikkatini çektiğinden söz etmiştim. Germame, sadık ve soylu bir aileden geliyordu ve okulu bitirdiği zaman, iyiliksever hükümdar onu öğrenimini sürdürmesi için Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderdi; burada üniversiteyi bitirdi. Otuz yaşında ülkeye döndü. Yaşayacak altı yılı daha vardı.

A.W.:

Germame! Germame, Bay Richard, İmparatorluk'a döndükten sonra, ellerini hoşnutsuz biçimde sallayan şu sadakatsiz kişilerden biriydi. Ama bu adamlar gizlice yaparlardı bu sadakatsizliği. Toplum içindeyken bağlılıklarını sergilerler, Saray'da kendilerinden bekleneni söylerlerdi. Ve Haşmetli Majesteleri -ah, şimdi onu nasıl da kınıyorum bu yüzden- onun kabul edilmesini sağladı. Germame, önünde dikilirken, Merhametli Majesteleri, ona sevgiyle yaklaştı ve onu güneydeki Sidamo eyaletinin valisi yaptı. Buradaki zengin topraklarda kahve yetişir. Bu tayini duyunca, Saray'daki herkes Her Şeye Kadir Majesteleri'nin bu genç adam için en şanlı mevkilere giden yolu açtığını düşündü.

Germame, İmparator'un kutsamasıyla birlikte yola çıktı ve başlangıçta her şey sakindi. Yapması gereken en doğru şey, sabırla -sabır, Saray'da en önde gelen erdemdir- Yardımsever Majesteleri'nin kendisini çağırtıp, onu bir sonraki mevkiye yükseltmesini beklemekti. Ama nerede..! Bir süre sonra, Sidamo'daki ileri gelenler ortaya çıkmaya başladı. Saray çevrelerinde aylak aylak dolaşıyorlar, kuzenlerinden ve dostlarından, vali hakkında bir ihbar yapmalarının mümkün olup olmadığını ihtiyatla soruşturuyorlardı. Kişinin üstlerini ihbar etmesi, Bay Richard, kaypak bir iştir. Kişi bunu

gelişigüzel, önceden zırhlanıp kendisini güvenceye almadan yapamaz, çünkü bu valinin, Saray'da çok güçlü bir hamiye sahip olması mümkündü. Hami, büyük bir öfkeye kapılabilir, ileri gelenlerin kendisini sırtından bıçakladığını düşünebilir, hatta onları haşlayabilirdi. Böylece ileri gelenler, şikâyetlerine tek heceli sözcüklerle, ipuçlarıyla, fısıltılarla başladılar, ama sonra gitgide (hâlâ gayri resmi olsa da) daha cesur, ince bir şekilde, konuşma aralarında ipuçları vererek, Germame'nin rüşvet alıp, bunları okul yapmakta kullandığını bildirmeye başladılar.

Şimdi bu ileri gelenlerin ne denli korktuklarını düşünün. Ne de olsa, bir valinin hediyeleri kabul etmesi anlaşılabilir bir şeydi; tüm üst düzey memurlar hediye kabul ederdi. İktidar, zenginliğin babasıydı, dünya kurulduğundan beri değişmeyen bir yasaydı bu. Ama anormallik, bir valinin aldığı bu hediyeleri okul yapmakta kullanmasıydı. Ve en üstteki örnek, tüm ileri gelenlerin okullar için para vermesi gerektiğine ilişkin astlara verdiği emriydi. Şimdi bir an şöyle bir düşünceyi kabul edelim. Diyelim ki, ikinci bir vilayette ikinci bir Germame ortaya çıkmış ve rüşvetlerini böyle dağıtmaya başlamış olsun. Derhal, rüşvetlerin bu şekilde dağıtılması ilkesine karşı çıkacak ileri gelenlerin isyanıyla karşı karşıya kalırız. Sonuç: İmparatorluk'un sonu gelir. Küçük bir ihtimal –başlangıçta birkaç kuruş, sonunda, monarşinin yıkılışı. Yo, hayır! Tüm Saray haykırdı, "Yo, hayır!"

Gene de, tuhaf olan şuydu ki, Bay Richard, Saygıdeğer Majesteleri hiçbir şey demedi. Her şeyi duydu, ama tek bir laf etmedi. Sessizliğini korudu, bu da, Germame'ye hâlâ bir şans verdiği anlamına geliyordu. Ama Germame, itaat yoluna artık giremezdi. Nihayet, Sidamolu ileri gelenler tekrar ortaya çıktı. Germame'nin çok ileri gittiğini gösteren bir rapor taşıyorlardı:

Ekilmemiş arazileri, topraksız köylülere vermeye başlamıştı, özel mülklere zorla el koyuyordu. Germame'nin bir komünist olduğu ortaya çıkmıştı. Ne korkunç bir şey, sevgili bayım! Bugün boş arazileri veriyor, yarın toprak sahiplerinin mülklerini dağıtacak ve İmparatorluk mülklerini bitirip tüketecek! O noktada, Yardımseverlerin En Yücesi Majesteleri, artık daha fazla sessiz kalmadı. Germame, Tayin Saati için başkente çağrıldı ve halkı göçebelerden oluştuğu için hiçbir şekilde toprak dağıtamayacağı Jijiga eyaletine vali yapıldı. Tören sırasında, Germame, Haşmetmeap Efendimiz'in dikkatini çeken ve onu son derece uyaran bir suç işledi: Atamasını işittikten sonra, Germame hükümdarın elini öpmedi. Ne yazık ki...

İşte o zaman, diyor; Germame, komplosunu kurmaya başladı. Germame'den nefret ediyordu, ama aynı zamanda ona hayrandı da. Onda, insanları kendine çeken bir şey, sanki bir şeytan tüyü vardı. Yakıcı bir inanç, bir ikna yeteneği, cesaret, kararlılık, heves. Bu özellikleri sayesinde, yoz, uşak ruhlu, korku dolu evet-efendimciler kitlesi ile Saray'ı dolduran dalkavuklar arasında sivriliyordu. Germame'nin planına kazandığı ilk taraftar, ağabeyi, korkusuz bir subay ve görülmedik ölçüde yakışıklı bir erkek olan İmparatorluk Muhafızları'nın başı General Mengistu Neway oldu. Ardından iki kardeş, İmparatorluk Polisi'nin başı General Tsigue Dibou'yu, Saray Güvenlik Şefi Albay Workneh Gebayehu'yu ve İmparator'un en yakın çevresinin öteki üyelerini saflarına çekti. Kesin bir gizlilik içinde çalışan komplocular, darbe sırasında sayıları yirmi dördü bulan bir devrim konseyi kurdular. Seçkin İmparatorluk Muhafız Alayı'nın ve Saray güvenlik servisinin subayları çoğunluğu oluşturuyordu. Kırk dört yaşındaki Mengistu, aralarında en yaşlı olanlarıydı, ama küçüğü olan Germame, sonuna dek hareketin lideri oldu.

Tüm bunları bana anlatan adam, Makonen'in bir şeylerden kuşkulanmaya başladığını ve durumu İmparator'a rapor ettiğini söylüyor. Ardından, Haile Selasiye, Albay Workneh'i çağırtıp, ona bunların doğru olup olmadığını sormuş, ama Workneh, "Hayır, hiçbiri," diye yanıtlamış. Workneh, İmparator'un "has adamları"ndan biriydi –hükümdar onu toplumun en alt kesimlerinden çekip, dosdoğru Saray'ın ihtişamına sokmuştu ve ona sonsuz bir güven besliyordu. İmparator'un gerçekten itimat ettiği tek adam oydu muhtemelen. Herkesten kuşku duymak yorucudur; güvenecek biri olmalıdır, yanında rahat edilebilecek biri. Dahası, İmparator, Makonen'in raporlarını önemsemedi, çünkü o dönemde, kuşkuları Neway kardeşlere değil, bir başkasına yönelmişti: Son zamanlarda güçten düşmüş, kasvetli, kaygılı, her zamanki canlılığından eser kalmamış gibi

görünen, ricalden Endelkachew. Kuşkularından hareketle, İmparator, Endelkachew'i yolculuk heyetine dahil etti, böylece Brezilya ziyareti sırasında onu gözünün önünde tutmuş olacaktı.

Haber kaynağım bana, bundan sonra olanların ayrıntılarının, General Mengistu'nun sıkıyönetim mahkemesi önünde verdiği ifadede bulunabileceğini hatırlatıyor. İmparator'un hareketinden sonra, Mengistu, Muhafız Alayı'ndaki subaylarına silah dağıttı ve sonraki emirleri beklemeleri talimatını verdi. Günlerden salıydı, aralık ayının on üçü. O gece, İmparatoriçe Menen'in rezidansında, Haile Selasiye'nin ailesi ve yüksek ricalden bir grup, akşam yemeği için toplamıştı. Masaya oturduklarında, Mengistu'nun habercisi, İmparator'un yolculukta hastalandığı ve ölmekte olduğu haberini verdi ve herkesin durumu tartışmak üzere Saray'da toplanması gerektiğini bildirdi. Hep birlikte Saray'da toplandıkları zaman, tutuklandılar. Bu arada, Muhafız subayları öteki ricali de evlerinden toplayıp tutukluyorlardı. Ama gergin bir durumda her zaman olduğu üzere, ricalden birçoğu unutuldu. Birçokları kentten kaçmayı ya da dostlarının evinde saklanmayı başardı. Dahası, darbeyi gerçekleştirenler, telefon hatlarını kesmekte de gecikmişlerdi, bu sayede İmparator'un adamları aralarında iletişim kurma ve örgütlenme fırsatı buldular. Aynı gece İngiliz Büyükelçiliği aracılığıyla, İmparator'u durumdan haberdar etmeyi başardılar. Haile Selasiye, ziyaretini yarıda kesip, ülkeye doğru yola çıktı, ama hiç acele etmeksizin. Devrimin çökmesi için zaman tanıyordu.

Ertesi gün, öğleyin, İmparator'un en büyük oğlu ve veliahtı Asfa Wossen, radyoda asiler adına bir bildiri okudu. Asfa Wossen, kendine özgü hiçbir fikri olmayan zayıf, yumuşak başlı bir adamdı. Babasıyla arasında bir husumet vardı; İmparator'un, Asfa'nın gerçekten kendi oğlu olduğuna ilişkin kuşkuları bulunduğu fısıldanıyordu. İmparator'un yolculukları ile İmparatoriçe'nin hamile kalma

tarihleri arasında bir uyumsuzluk vardı. Sonradan, kırk yaşındaki oğul, kendisini babasının gözünde aklamak için, asilerin bu bildiriyi kendisine silah zoruyla okuttuklarını söyledi. "Son yıllarda," dedi Asfa Wossen, Germame'nin yazdığı metni okuyarak, "Etyopya'da büyük bir duraklama hüküm sürmektedir. Köylü, esnaf, memurlar arasında, orduda ve poliste, öğrenciler arasında, tüm toplumda bir hoşnutsuzluk ve düş kırıklığı atmosferi egemendir. Hiçbir yerde, hiçbir kesimde ilerleme yoktur. Bu, bir avuç ileri gelenin, tüm topluluğun iyiliği için çalışmak yerine, kendilerini bencillik ve yiyicilik döngüsüne hapsetmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Etyopya halkı, yoksulluğun ve gerikalmışlığın ortadan kalkacağı günü beklemektedir, ama yapılan sayısız vaade karşın hiçbir şey gerçekleşmemektedir. Başka hiçbir millet böylesine bir sabır göstermemiştir..." Asfa Wossen, bir Halk Hükümetinin kurulduğunu ve kendisinin bu hükümetin başı olduğunu bildirdi. Ama o günlerde pek az kişinin radyosu vardı ve bu bildirinin sözcükleri, en ufak bir dalgalanma bile yaratamadan sulara karışıp gitti. Kent, sessizdi. Ticaret hızla devam ediyor, sokaklarda olağan telaş ve düzensizlik sürüp gidiyordu. Pek az insan bir şeyler duymuştu ve bunlar da bütün bu olanlar hakkında ne düşüneceklerini bilemiyorlardı. Onlara göre bu bir Saray meselesiydi ve Saray onlar için daima ulaşılmaz, girilmez, geçilmez, anlaşılmazdı, başka bir gezegene aitti.

Tam o gün, Haile Selasiye, Liberya'daki Monrovia'ya uçtu ve Eritre valisi olan damadı General Abiye Abebe'yle telsiz bağlantısı kurdu. Bu arada, damadı başkentin çevresindeki üslerden, asilere bir saldırı hazırlamakta olan bir grup generalle görüşmeler yapmıştı. Hepsi de İmparator'un akrabaları olan generaller, Merid Mengeşa, Assefa Ayena ve Kebede Gebre, bu grubun başını çekiyorlardı. Haber kaynağım bana, bu darbenin Muhafızlar tarafından sahnelendiğini ve Muhafızlar ile ordu arasında keskin bir çekişme olduğunu belirtiyor. Muhafız Alayı eğitimliydi ve iyi maaş

alıyordu, ordu ise cahil ve yoksuldu. Şimdi generaller, orduyu Muhafızlar'a karşı harekete geçirerek bu çekişmede öne geçerler. Askerlere derler ki, "Muhafızlar iktidarı istiyor ki sizi rahatça sömürebilsinler." Bu sözler gülünç belki ama, orduyu ikna eder. Askerler haykırırlar, "İmparator'umuz için ölmeye gidelim!" Bu coşku, taburları ölümlerine doğru koşturmaktadır.

Perşembe, yani darbenin üçüncü günü, generallere bağlı olan birlikler, başkentin varoşlarına girerler. Ayaklanmacılar kampında kararsızlık. Mengistu savunma emri vermez; kan dökülmesini istememektedir. Kent, sokaklarda her günkü haraketlilik ile, barışçı kalır. Bir uçak, şehre havadan bildiri kâğıtları atar. Kâğıtlarda, kilisenin başı ve İmparator'un dostu Patrik Basilios'un ayaklanmacıları aforoz ettiği yazılıdır. İmparator, Monrovia'dan Çad'daki Fort-Lamy'ye uçmuştur bile. Damadından, Asmara'ya uçabileceğine ilişkin bir mesaj alır. Asmara'da her şey huzurludur ve herkes tam bir teslimiyetle beklemektedir. Ama DC-6'sının motorlarından biri bozulur. Kalan üç motorla yola devam etmeye karar verir. Öğleyin, Mengistu, öğrencilerle görüşmek üzere üniversiteye gelir. Onlara kuru bir ekmek parçası gösterir. "Bu," der, "bugün önde gelenlere verdiğimiz yemek; halkımızın nasıl yaşadığını anlasınlar diye bunu verdik. Bize yardım etmelisiniz." Kentte silahlar patlar. Addis Ababa için verilen mücadele başlar. Yüzlerce kişi sokaklarda ölümle tanışır.

Aralık ayının on altısı, cuma günü, darbenin son günüdür. Ordu ve Muhafız birlikleri arasındaki savaş sabahtan beri sürmektedir. Devrim konseyi, kendini Saray'da savunmaktadır. Saray'a yönelik hücum, öğleden sonra başlar. İmparator'un damadı Yüzbaşı Dereje Haile-Mariam kumandasında bir tank taburu hücumun başını çeker. "Teslim olun, köpekler!" diye haykırır yüzbaşı, tankının taretinden. Makineli tüfek ateşiyle vurularak düşer. Saray'ın üzerine top gülleleri isabet etmektedir. Koridorları ve odaları

duman, alevler ve korkunç bir gürültü sarmıştır. Daha fazla dayanmak artık imkânsızdır. Asiler, salı gününden beri İmparator'un yakın çevresinde bulunan ricalin hapsedildiği Yeşil Oda'ya dalarlar. Asiler ateş açar. İmparator'un en yakını olan on sekiz kişi ölür. Artık komplonun liderleriyle dağınık Muhafız birlikleri Saray arazisini terk edip, Entoto Tepeleri'ndeki okaliptüs korusuna doğru çekilir. Akşam yaklaşmaktadır. İmparator'u taşıyan uçak, Asmara'ya iner.

A.W.:

Ah, bizim sadık ve alçakgönüllü halkımız, o kıyamet gününde En Çok Övgüye Layık Majesteleri'ne olan bağlılıklarının en mutluluk veren kanıtını nasıl da verdi, Bay Richard. Çünkü sıkışan kâfirler Saray'ı terk edip de, yakındaki koruluğa kaçtıklarında, Patrik'imizin ilham verdiği halk, onları takip etmeye başladı. Bir düşünün, ne tankları ne topları vardı, öylece, ellerine ne geçerse onu kapıp, takibe katıldılar. Sopalar, taşlar, mızraklar, hançerler, her şey kullanıldı. İyi Yürekli Majesteleri'nin her zaman cömertçe sadaka yağmurları yağdırdığı sokaklardaki insanlar, onları Tanrı'dan yoksun bırakmayı ve tanrı bilir ne tür bir yaşama hazırlamayı isteyen bu karaçalıcıların, bu asilerin kafalarını kırmak için büyük bir öfke ve nefretle koşuyorlardı. Eğer Majesteleri artık orada olmazsa, kim onlara sadaka verecekti?

Kaçakların ardındaki çılgınca takipte, kent sakinlerinin peşine köy halkı da takıldı, böylece ellerine ne silah geçse -sopalar, bıçaklar- kapıp, asilere küfrederek koşmaya başlamış köylüleri de aralarında görebilirdiniz. Köylüler, cömert hükümdarlarına yapılan bu onur kırıcı davranışın intikamını almak için kendilerini mücadelenin ortasına atmışlardı. Kuşatılmış Muhafız

grupları, kendilerini korulukta savunurken cephaneleri tükendi; daha sonra bazıları teslim oldu, bazıları da askerlerin ve halkın elinde paramparça edildi. Üç bin ya da beş bin kişi hapse atıldı ve bunun iki katı kadarı da öldü, uzaklardan yiyecek aramak için koruluğa gelmiş çakallarla sırtlanlar bayram etti. Uzun bir süre boyunca, bu koruluklar tüm gece boyunca sırtlan ve çakalların sesleriyle yankılandı.

Emsalsiz Majesteleri'nin onurunu kırmış olanlar, dosdoğru cehenneme gittiler, dostum. Örneğin, General Dibou, Saray'daki çatışma sırasında düştü ve kalabalık onun cesedini Birinci Tümen karargâhının kapısına astı. Sonraları, Albay Worneh'in Saray'dan ayrılmasının ardından, varoşlarda kıstırıldığı anlaşıldı. Onu canlı ele geçirmek istiyorlardı. Ama teslim olmadı, Bay Richard. Sonuna kadar ateş etmeyi sürdürdü. Birkaç askeri öldürmeyi bile başardı. Ardından, tek bir kurşunu kaldığında, silahının namlusunu ağzına soktu, ateş etti ve öldü. Cesedini, Saint George Katedrali'nin önündeki bir ağaca astılar. İnanılmaz gibi görünebilir ama, Majesteleri Workneh'in ona ihanet ettiğine asla inanamadı. İmparator'un aylar sonra bile, geceleri yatak odasında uşaklarına seslenip, Albay'ı çağırmalarını söylediği fısıldanıyordu.

Majesteleri, Addis Ababa'ya cumartesi akşamı, kentte tüfek seslerinin hâlâ işitildiği ve asilerin meydanlarda idam edildiği sırada döndü. Hükümdarımızın yüzünde, kendilerine yapılan hata yüzünden büyük bir yorgunluk, kaygı ve üzüntü vardı. Arabasıyla, tank ve zırhlı araç dizilerinin arasından ilerledi. Tüm halk saygılarını sunmak ve karşılamak üzere yollara dökülmüştü. Bütün kent diz çökmüştü, halk, alınlarıyla kaldırımları dövüyordu ve bu kalabalıkta diz çöktüğüm sırada, sızlanmaları, elem feryatları, iç çekmeleri, ağlaşmaları duyuyordum. Saygıdeğer hükümdarımızın yüzüne

bakmaya kimsenin cesareti yoktu. Saray'ın kapılarında, savaşmış olan ve elleri temiz olan Prens Kassa, İmparator'un ayakkabılarını öptü. Aynı gece, Emsalsiz Haşmetmeap, Saray'ın savunmak yerine hainleri içeriye bıraktıkları için en gözde aslanlarının vurulmasını emretti.

Şimdi Germame'ye ne olduğunu soracaksınız. Bu kötü ruh, ağabeyi ve İmparatorluk Muhafızları'ndan Baye adında bir yüzbaşıyla beraber kentten kaçtı ve bir hafta boyunca gizlendi. Yalnızca geceleri yürüdüler, çünkü hemen başlarına beş bin dolarlık bir ödül konulmuştu ve bu çok büyük bir para olduğu için herkes onların peşindeydi. Muhtemelen Kenya'ya sığınmak niyetiyle, güneye doğru ilerlemeye çalıştılar. Ama bir hafta sonra, çalılıklarda saklanmış -günlerdir yemek yememiş ve susuzluktan baygın bir halde, su ve yiyecek istemek için hiçbir köye gitmeye cesaret edemeden- otururlarken, onları bulmak için çalılıkları araştıran köylülerin eline geçtiler. Sonradan Mengistu'nun ifadesinde söylediği gibi, Germame, işi hemen oracıkta bitirmeye karar vermişti. Eski rejimin bu kurtarıcısına göre, Germame, tarihin bir adım önüne geçmiş, ötekilerden daha hızlı yürümüş olduğunu anlamıştı ve silahla tarihin önüne geçmiş olan kişi, ölmeye mahküm olduğunu biliyordu. Ve muhtemelen kendisinin ve birlikte olduğu diğer kaçakların, yaşamlarına kendi elleriyle son vermesini tercih etmişti. Böylece, köylüler onları ele geçirmek için geldiklerinde, Germame, önce Baye'yi, ardından ağabeyini, en sonunda da kendisini vurmuştu.

Köylüler, ödülü kaçırdıklarını düşündüler, çünkü bu, canlı ele geçirilmeleri halinde verilecek bir ödüldü ama buldukları üç ceset oldu. Gel gelelim, yalnızca Germame ve Baye ölmüştü. Mengistu, yüzü kan revan içinde yatıyordu, ama canlıydı. Onları hemen

başkente götürdüler ve Mengistu'yu hastaneye taşıdılar. Majesteleri'ne bütün olan biten bildirildi ve bunları işittiği zaman, Germame'nin cesedini görmek istediğini söyledi. Bunun üzerine, ceset Saray'a getirildi ve ana girişin önündeki merdivenlere fırlatılıp atıldı. Majesteleri dışarı çıktı ve orada uzanan cesede bakarak, uzun bir süre dikildi. Sessiz kaldı, tek bir sözcük bile söylemeden, öylece baktı. Yanında başkaları da vardı, hiç kimse tek bir ses işitmedi. Derken, İmparator, sanki irkilmiş gibi döndü ve uşaklarına kapıyı kapatmalarını emrederek, ana binaya girdi. Ben Germame'nin cesedini, daha sonra, Saint George Katedrali'nin önündeki ağaçlardan birinde asılıyken gördüm. Çevresinde, hainlere küfür eden, yuhalayan ve vahşiçe çığlıklar atan bir kalabalık vardı. Mengistu hâlâ yaşıyordu. Taburcu olduktan sonra mahkeme karşısına çıktı. Yargılanması sırasında gururunu yitirmedi ve Saray âdetlerinin hilafına, ne alçakgönüllülük gösterdi, ne de Seçkin Majesteleri'nin affına yönelik bir arzu.

Ölümden korkmadığını, çünkü adaletsizliğe karşı başkaldırmaya ve darbe girişimine karar verdiğinde, ölümü zaten göze almış olduğunu söyledi. Bir devrim başlatmak istediklerini ve yeşil adalet ağacı serpilip büyüsün diye kanını dökmeye hazır olduğunu söyledi. Onu Mart'ın on beşinde, şafak vakti, ana meydanda astılar. Onunla beraber Muhafızlara mensup altı subayı daha astılar. Artık hiç eskisi gibi değildi, kendisi olmaktan çıkmıştı. Kardeşinin kurşunu gözünü çıkarmış ve siyah sakalının kapladığı yüzünü dağıtmıştı. Kalan tek gözü, yağlı ipin baskısıyla, yuvasından pörtlemişti.

İmparator'un dönüşünden sonraki ilk günlerde, Saray'da alışılmadık bir heyecanın egemen olduğunu söylüyorlar. Temizlikçiler, parkelere işlemiş kan lekelerinin üzerine kum serperek, yerleri temizlediler. Uşaklar paramparça ve kısmen yanmış perdeleri çıkardılar, kırık dökük mobilyalar ve boş mermilerle dolu kutular kamyonlara doldurulup götürüldü, camcılar yeni cam ve aynalar taktılar, duvarcılar mermilerle delik deşik olmuş duvarların sıvasını yenilediler. Duman ve barut kokusu yavaş yavaş yok oldu. Uzun bir süre, sonuna kadar sadakatlerini korumuş olanların cenazeleri yapıldı. Bununla birlikte, asilerin cesetleri de gizli, bilinmeyen yerlere gömüldü. Ölenlerin çoğu, kaza eseri hayatlarını yitirmişlerdi. Pazara giderken bakakalan yüzlerce kadın ve çocuk ile işe giden ya da aylak aylak güneşlenen erkek, sokak savaşı sırasında can vermişti. Çatışmalar biter bitmez, ordu, ancak şimdi, olaylardan çok sonra olup bitenlerin dehşetini ve şokunu hissetmeye başlayan sessiz kentte devriye gezmeye başladı. Ayrıca, bundan sonra haftalar süren korku salan tutuklamalar, etraflı araştırmalar ve zalim sorgulamaların başladığını söylüyorlar. Korku ve belirsizlik egemen olmuştu. Halk, fısıltıyla dedikoduya başlamıştı, darbenin ayrıntılarını konuşuyor ve bunları hayal güçleriyle cesaretlerinin elverdiği ölçüde süslüyor, güzelleştiriyordu. Ne var ki, bunu gizlice yapıyordu, çünkü son olaylara ilişkin her türlü tartışma resmen yasaklanmıştı ve en iyi zamanlarda bile (ki, bunun en iyi zamanlardan biri olmadığı kesindi) kimsenin hafife alamadığı polis, kendilerinin de bu komploya karışmış olabileceği suçlamalarından kurtulmaya çalışan polis, her zamankinden daha tehlikeli ve etkili bir hal almıştı. Polis karakollarına, dehşete kapılmış yeni yeni müşteriler bulmaya hevesli olanlar da eksik değildi.

Herkes İmparator'un ne yapacağını ve ne söyleyeceğini bekliyordu. Korku dolu, ihanetle lekelenmiş başkente döndüğünde, düşüncesizce sürüden ayrılmış ve taşlı ve kan

lekeleriyle dolu bir vahşi alanda yollarını şaşırmış yitik koyunlardan oluşan küçük grup için duyduğu acı ve esefi dile getirmişti.

G. O.-E.:

İmparator'un gözlerinin içine dik dik bakmak, her zaman cezayı gerektiren bir gaflet olmuştu, ama bu olanlardan sonra, Saray'ın en gözünü budaktan sakınmayanları bile, şimdi buna cesaret edemiyordu. Herkes bu komplonun gerçekleşmesine izin vermiş olmaktan utanç duyuyor ve Majesteleri'nin haklı öfkesinden korkarak sinmiş, bekliyordu. Ve bu yarı-korku, yarı-utanç dolu sakınmayla, gözlere bakamamak durumu, herkesin birbirine karşı tutumunda kendini gösteriyordu. Herkes bu duruma yenik düşmüştü. Çünkü başlangıçta hiç kimse nerede duracağını bilmiyordu, yani hiç kimse Saygıdeğer İmparator'un kimi kabul edeceğini, kimi reddedeceğini, kimin sadakatini onaylayacağını, kiminkini tanımayacağını, kime kulağını vereceğini, kimi tümüyle ulaşırlıktan uzaklaştıracağını bilmiyordu; bu yüzden herkes, birbirine karşı güvensizlik duyduğu için, kimse kimsenin gözüne bakmamayı tercih ediyordu. Böylece bakmamak, görmemek, yeri seyretmek, tavanı izlemek, ayakkabısının burnunu incelemek ve pencerelerden dışarıya, ötelere bakmak Saray'da geçerli yeni düzen oldu. Artık diyelim ben birine bakmaya başlasam, bu hemen kuşkulu, sorular dolu düşünceler uyandırıyordu onda: Bana niye bu kadar dikkatli bakıyor? Benim neyimden kuşkulanıyor? Bana karşı elinde ne kanıt var? Başka birine bakacak olsam, bu tümüyle masum, salt meraktan kaynaklanan bir itkiyle bile olsa, baktığım kişi benim masumiyetimden ve merakımdan veya son derece insani, sadece öylesine alık alık

bakma dürtümden kuşkulanacaktı. Bunun yerine, beni daha büyük bir istekle, kuşkuyla düşünmeye başlayacak ve kendisini temize çıkarmak için derhal üzerime atılacaktı. Ve kendisini kirlettiğini düşündüğünü kişiyi kirletmekten başka, kendisini temize çıkarmasının bir yolu var mıydı?

Evet, bakmak bir kışkırtmaya, şantaja dönüşmüştü ve herkes gözlerini kaldırmaktan, herhangi bir yerde -havada, bir köşede, bir duvar halısının ardında, bir çatlakta- bir hançer gibi ışıldayan bir gözden korkar olmuştu. Üstelik hâlâ yanıtlanmamış sorular -Suçlu kim? Kim komplo yaptı?- bir fırtına bulutu gibi, Saray'ın üzerinde asılıp kalmıştı. Gerçeği söylemek gerekirse, herkes kuşkuluydu, üstelik haklı olarak öyleydi; İmparator'a en yakın üç kişi, İmparator'un öylesine gurur duyduğu, en fazla güvene lâyık gördüğü adamlar başına bir silah dayamış olduğuna göre. Bir düşünün. Mengistu, Workneh ve Dibou, Haşmetmeap Efendimiz'e her zaman ulaşabilen, bir avuç seçilmiş kişi arasındaydılar, hatta gerekirse, yatak odalarına girip, kendilerini uyandırabilirlerdi bile. Bir düşünün, dostum, sabahları bir daha uyanıp uyanamayacağını asla bilmeden, İyiliksever Majesteleri'nin, bundan sonra yatağa girerken hissetmiş olabileceği duyguları, bir hayal edin. Ah, iktidar ne alçakça yükler ve baskılar getirir!

Ya biz kendimizi kuşkudan nasıl arındıracaktık? Kuşkudan kurtuluş yoktur! Her davranış tarzı, her eylem, yalnızca kuşkuları derinleştirmeye ve bizi daha da batırmaya yarar. Kendimizi aklamaya kalkışırsak, heyhat! Derhal şu soruyu işitiriz, "Ne o oğlum, kendini aklamaya neden bu kadar heveslisin? Vicdanında bir şey olmalı, çok iyi sakladığın, seni, kendini haklı çıkarmaya iten bir şey." Ya da etkin bir tutum ve iyi niyet göstermeye karar verirsek, bu kez şu yorumları işitiriz: "Niye bu kadar işgüzarlık ediyor? Suçunun, utanç verici

davranışlarının üstünü örtmeye çalışıyor olmalı. Herhalde bir pusu kuruyor." Yine kötü, hatta daha da kötü. Dediğim gibi, hepimiz kuşku altındaydık, hepimiz lekeliydik, hatta Haşmetli Efendimiz dolaysız ya da açıkça tek bir laf etmemesine karşın – ama suçlamalar bakışlarında kendini gösteriyordu ve uyruklarına öyle bir bakıyordu ki, herkes çömeliyor, yerin dibine giriyor ve korkuyordu, "Suçlanıyorum," diye düşünüyordu. Hava ağırlaşmış, yoğunlaşmıştı, basınç düşmüştü, cesaret kırıcı, felç edici, sanki insanın kanatları kırpılmış, sanki içinden, yüreğinden bir şeyler kırılmış gibi.

Böyle bir şoktan sonra bazı insanların acılaşmaya, kasvetli bir sessizliğe gömülmeye, şevkini kaybetmeye, kuşkulara ve sorulara meydan vermeye, ümidini yitirmeye, söylenip yakınmaya, zaafa teslim olmaya ve çürüyüp dağılmaya başlayacağını, Buyurgan Efendimiz biliyordu – Saray içindeki temizlik harekâtını da bu yüzden başlattı. Ani ve tam bir temizlik değildi bu, çünkü saygısızca ve gürültülü bir şiddete karşı olan Majesteleri, bir yandan Saray'ı yeni kişilere açarken, eski sakinleri denetimde ve sürekli korku içinde tutacak, ölçülüp biçilmiş, dikkatli dozlarda yeniliği tercih edecekti. Bu yeni kişiler, iyi yaşamak ve kendilerine bir kariyer edinmek isteyen insanlardı. Ülkenin dört bir yanından, İmparator'un güvenilir temsilcileri tarafından seçilerek Saray'a geldiler. Başkentin aristokrarisine ilişkin doğru dürüst bir bilgileri yoktu, ama doğuştan düşük tabakalardan gelmeleri, kabalıkları ve sakarca düşünüşleri yüzünden, aristokrasi tarafından küçümsenmeyle karşılaştılar ve salonlara girmekten korku ve nefret duymaya başladılar. Bu yüzden, Eşi Benzeri Bulunmayan Efendimiz'e yakın kalarak, kendi gruplarını kurdular. Saygıdeğer hükümdarımızın iyi yürekliliği, onları her şeye kadirlik duygusuyla sarhoş etti, bununla birlikte aristokratik bir salonun akşam atmosferini

bozmak ya da bunu oradaki insanların bir daha toplanmak istemeyeceği kadar uzun bir süre, arsızca tedirgin etmek isteyen bir kişide, bu tür bir her şeye kadir olma duygusu öylesine tehlikelidir ki! Bilseniz, bir salonu fethetmek ne büyük bir bilgelik ve ince zekâ ister! Bilgelik – ya da makineli tüfekler, dostum, bugün işkence altındaki kentimizde baktığınızda, kendiniz de görebilirsiniz.

Yavaş yavaş, bu "has adamlar," İmparatorumuz'un seçtiği kişiler, yeni gözdeleri üçüncü sınıf, Kralların Kralı'na hizmet etmeyi gerektiren niteliklere sahip olmayan kişiler olarak gören Taç Konsey'inden gelen yakınmalara karşın, Saray bürolarını doldurmaya başladılar. Gene de, bu sızlanma sadece, Majesteleri'nin kudret gördüğü yerde zaaf gören, küçümseme yoluyla güçlenme ilkesini kavrayamayan ve daha dün, uzun bir süre boyunca yükseltilmiş ve zayıf olduklarını göstermiş olanlar tarafından tutuşturulmuş yangından ve dumandan haberdar olamayan Taç Konseyi'nin utanç verici mutlak naifliğini kanıtlamaktan başka bir şeye yaramadı.

Bu yeni insanların önemli ve yararlı özelliklerinden biri, hiç geçmişlerinin olmayışı, hiçbir komploya karışmamış, arkalarında pejmürde görünüşlü bir kuyruk taşımıyor olmaları ve kirli çamaşırlarının bulunmayışıydı. Aslına bakılırsa, kompololar hakkında hiçbir şey de bilmiyorlardı ve Soylu Majesteleri, Etyopya'nın tarihinin yazılmasını yasaklamışsa, bunları nasıl öğrenebilirlerdi ki zaten? Çok genç, uzak eyaletlerde yetişmiş olan bu adamlar, 1916'da, bizzat Majesteleri'nin de bir komplo sayesinde iktidara geldiğini; Avrupa elçiliklerinin yardımıyla bir darbe yaptığını ve tahtın yasal varisi olan Lij Yasu'yu bertaraf ettiğini nereden bileceklerdi? İtalyan istilası tehlikesi karşısında, Etyopya için kanını dökmeye yemin ettiğini, ardından da, istilacılar geldiği zaman, gemiyle İngiltere'ye gittiğini ve savaş

boyunca küçük, sessiz Bath kentinde kaldığını. Sonradan, İtalyanlarla savaşmak için ülkede kalmış partizanların liderlerine karşı bir kompleks geliştirdiğini, öyle ki, tahta döndüğü zaman, yavaş yavaş onları tasfiye eder ya da kenara iterken, işbirlikçileri öne geçirdiğini. Ve başka pek çoklarının yanı sıra, İmparator'a karşı gelmiş ve 1950'lerde bir cumhuriyet kurmayı istemiş olan büyük kumandan Betwoded Negash'ın işini bitirdiğini. Akla daha pek çok olay geliyor, ama Saray'da bunlar hakkında konuşmak yasaktı, ama, dediğim gibi, yeni insanlar bunları bilmiyor, ayrıca hiçbir merak eseri de göstermiyorlardı, iplemiyorlardı yani. Üstelik eski bağlantıları da olmadığından, tek hayatta kalma şansları, kendilerini tahta sıkı sıkı bağlamalarıydı. Tek destekleri: İmparator'un ta kendisiydi. Dolayısıyla, En Sıradışı Majesteleri, hükümranlığının son on yılı boyunca, Germame'nin altını oyduğu tahtını kurtaracak bir güç yarattı.

Z. S.-K.:

... ve temizlik sürerken, her gün Tayin -ve tabii tenzil-i rütbe- Saati yaklaştığı zaman, biz eski Saray çalışanları, masalarımızda otururken, bacaklarımız titremeye başlardı. Herkes yazgısı için titrerdi, dirseklerinin altındaki bu mobilyayı önlerinden çekmekten kendilerini koruyacak her şeye. Mengistu'nun yargılanması boyunca, masaların ardında korku hüküm sürdü, generalin komploya karışmış olduklarını söyleyebileceği korkusu. Çok uzaktan bir karışma bile, gizli bir alkışlama bile, herkesi bu komploda yer almış olduğu suçlamasına götürebilirdi. Bu yüzden Mengistu hiç kimsenin adını söylemediği, Mahşer Gününe kadar diline kilit vurduğu zaman, bu masaların ardında rahat bir soluk

alındı. Ama hemen ardından, idam sehpası korkusu yerini bir başka korkuya bıraktı: Tasfiye edilme, kişisel imha korkusu. İyi Yürekli Majesteleri artık insanları zindanlara attırmıyordu, ama onları düpedüz Saray'dan evlerine gönderiyordu ve eve gönderilmek demek, sizin unutulup gitmeye mahkûm olduğunuz anlamına geliyordu. O ana kadar bir Saray'ın adamıydınız, seçkin bir kişilik, bir önder, önemli, etkili, saygı duyulan, hakkında konuşulan ve sözüne kulak verilen biri; tüm bunlar kişiye bir varoluş duygusu, dünyada yeri olduğu, dolu, önemli, yararlı bir yaşam sürdüğü hissi veriyordu. Derken, Majesteleri sizi Tayin Saati'nde çağırtır ve sizi ebediyen evinize gönderir. Her şey bir an içinde yitip gider. Artık yoksunuzdur. Hiç kimse sizden söz etmeyecek, hiç kimse sizi öne çıkarmayacak veya size saygı göstermeyecektir. Dün söylediğinizin aynısını söylüyor olabilirsiniz, ama dün insanlar bu sözlere büyük bir içtenlikle kulak verirken, bugün hiç kimse aldırış etmez. Sokakta, insanlar sizi fark etmeden geçip gider, üstelik en küçük taşra memurunun bile size cehenneme gitmenizi söylediğini görebilirsiniz. Majesteleri sizi güçsüz, savunmasız bir çocuğa dönüştürüp, sizi çakalların önüne atmıştır. İyi şanslar!

Ardından da, Tanrı saklasın, ya araştırmaya, çevreyi koklamaya, her şeyi didiklemeye başlarlarsa? Kimi zaman çevreyi koklamaya başlasalar diye düşündüğüm olmuştur. Çünkü çevreyi koklamaya başlarlarsa, en azından yeniden var olmaya başlarsınız, son derece lanetli ve olumsuz tarzda olsa bile. Gene de, en azından yeniden varsınızdır, boğulmaktan kurtulursunuz, başınızı suyun yüzeyine çıkarırsınız, böylece insanlar "Bak! Hâlâ buralarda!" der. Aksi takdirde, geriye ne kalır? Fazlalık. Hiçlik. Yaşayıp yaşamadığınız bile kuşkuludur. Saray'da öyle bir korku uçurumu vardı ki, Majesteleri'ne tutunmaya çalışan herkes, tüm sarayın -ağır ağır

ve ciddiyet içinde olsa bile- bir uçurumun kıyısına doğru kaydığını hâlâ bilmiyordu.

P. M.:

Aslında, dostum, Saray'dan dumanlar yükseldiği andan itibaren, hepimizi bir tür olumsuzluk sarmıştı. Bunun ayrıntılarını söylemekte güçlük çekiyorum ama, her yanda bu olumsuzluğu hissedebilirdiniz. Bunu her tarafta insanların yüzlerinde, küçülmüş ve vazgeçmiş, ışıktan ve enerjiden yoksun yüzlerde, insanların yaptıkları şeylerde ve bunları nasıl yaptıklarında görebilirdiniz. Konuşmaksızın söylediklerinde olumsuzluk vardı; sanki çekmiş, küçülmüş gibi, varolmayan mevcudiyetleri kapatılmış, söndürülmüştü; o kısa vadeliliklerinde, o küçük memur düşünüşlerinde; o sebze tarhı, bahçe kulübesi derinliğindeki kazışlarında; o ot bürümüş, bulutlu bakışlarında; bütün o atmosferde; etraftaki onca harekete karşın gündelik işlerin bütün o hareketsizliğinde; o iklimde; o yapmacıklı adımlarda. Her şeyde olumsuzluğun üzerimizi bir sel gibi kapladığını hissedebilirdiniz.

İmparator'un fermanlar çıkarmaya ve işlerin yapılması için çabalamaya devam etmesine, erken kalkmasına ve hiç dinlenmemesine karşın, hep aynı olumsuzluk, sürekli büyüyerek hep oradaydı, çünkü Germame'nin kendini öldürdüğü ve ağabeyinin kentin ana meydanında asıldığı günden beri, insanlar ve şeyler arasında olumsuz bir sistem işlemeye başlamıştı. İnsanlar şeyleri denetleyemiyor gibiydi; şeyler, insanların elinden kaçıp, kendi kötücül yöntemleriyle varoluyor ve yok oluyordu. Herkes şeylerin özerk bir şekilde var olup yok olduğu, büyülü gibi görünen bu gücün önünde çaresizlik hissediyordu ve hiç kimse bu güce nasıl

egemen olunacağını ya da nasıl ortadan kaldırılabileceğini bilmiyordu. Bu çaresizlik, bu yitirmişlik duygusu, sürekli güçlenen bu duygu, onları daha da büyük bir olumsuzluğa, bir uyuşukluğa, mağmumluğa, bunaltıya, keklikler gibi saklanmaya itiyordu. Konuşma bile yozlaşıyor, canlılığını ve ivmesini yitiriyordu. Sohbetler başlıyor, ama her nedense hiç tamamlanmamış gibi oluyordu. Konuşma görünmez, ama algılanabilir bir noktaya ulaşıyor, onun ötesinde sessizlik başlıyordu. Sessizlik, 'her şey biliniyor ve her şey apaçık,' diyordu, ama varlığa yardımın ötesinde hükmederek, karanlık bir tarzda apaçık, akıl sır ermez şekilde biliniyordu. Bu gerçeğin, bir anlık suskunlukla doğrulanmasıyla, konuşma yönünü değiştiriyor ve başka bir konuya, ıvır zıvır, ikinci sınıf, ikinci el bir konuya dönüveriyordu.

Saray batıyordu ve biz hepimiz bunu hissediyorduk; Saygıdeğer Majesteleri'nin hizmetinde olan gedikliler, tasfiyeden kurtulmuş olan bizler. Havanın soğuduğunu, yaşamın gittikçe daha açık bir biçimde ritüelle çevrelendiğini, ama gitgide daha çok basmakalıp, sıradan, olumsuz hale geldiğini hissedebiliyorduk.

İmparator'un, Aralık Ayaklanması'nın bittiğini ve bastırıldığını düşünmesine ve bu konuya bir daha asla dönmemesine karşın, Neway kardeşler tarafından gerçekleştirlen darbenin, Saray açısından yıkıcı sonuçlar yaratmaya devam ettiğini söyleyerek sürdürüyor sözünü. Zaman geçtikçe, bu sonuçlar zayıflayacağına, gitgide güçlendi ve Saray'ın ve İmparatorluk'un yaşamını değiştirdi. Böyle bir darbeye maruz kalan Saray, gerçek, tatlı bir huzura bir daha asla kavuşamadı.

Kentte de işler gitgide değişiyordu. Huzursuzluklara ilişkin ilk belirti, polisin hazırladığı gizli raporlarda yer aldı. Neyse ki, diyor haber kaynağım, bunlar daha çok, büyük, devrimci çapta altüst olmalar değil -başlangıçta- sarsıntılar, hafif dalgalanmalar, muğlak mırıltılar, fısıltılar, saygısızca gülüşler, halktaki bir tür aşırı ağırlıktı, hepsi de bir çeşit sakınma ve reddetme ifade eden, etrafta uzanan, sarkan, bir dağınıklıktı. Temizleme eyleminin bu tür belirsiz raporlar üzerine başlatılamayacağını ekliyor, haber kaynağım. İstihbarat son derece müphemdi, hatta rahatlatıcı ölçüde masum; havada bir şeylerin bulunduğu söyleniyordu, neyin, nerede olduğunu tam olarak belirtmeden. Ve özgül bilgilerden, kim nereden tank yollayacak, hangi yönden ateş edilecek gibi bilgilerden yoksun. Genellikle raporlar bu mırıldanma ve fısıltıların üniversiteden -ülkedeki yeni kurulan, tek yüksek öğrenim kurumu- içinde, Tanrı bilir başka nerelerdeki, kuşkucu, rejim dostu olmayan bireylerin, yalnızca İmparator'a yeni kaygılar salmak üzere zararlı ve kanıtlanmamış iftiralarını yaymaya hazır olduğu kurumdan geldiğini bildiriyordu. Hükümdarın, ileri yaşına karşın, çevresindekileri şaşırtma gücünü koruduğunu, yeni bir çağın geldiğini ve toparlanmanın, her şeyi çağa uydurmanın, hızlanmanın, yakalamanın zamanı geldiğini, yakın çevresindeki herkesten daha iyi anladığını belirterek devam ediyor sözüne haber kaynağım. Yakalamak, hatta önüne geçmek. Evet, diye üsteliyor, hatta önüne geçmek. Saray'ın bir

kısmının (bugün artık bunlar söylenebiliyor), belirli yenilik ve reformların baştan çıkarıcılığına teslim olmak yerine, bu ihtirasları kucaklamakta isteksiz kaldığını, en doğrusunun gençliğin Batılı eğilimlerini bastırıp yok etmek olduğunu ve ülkenin farklı görünmesi, değişmesi gerektiği şeklindeki saçma fikrin kökünden kazınması gerektiğini gizli gizli mırıldandığını itiraf ediyor.

Gel gelelim, İmparator, tüm aşırı uçların zararlı ve doğadışı olduğu inancıyla, ne aristokratların homurtularına ne de üniversitenin fısıltılarına kulak astı. Yaradılıştan sahip olduğu sezgisi ve öngörüsüyle, İmparator, iktidarının kapsamını genişletti ve öğleden sonra dört ile altı arasında Gelişme Saati'ni, Uluslararası Saat ile Ordu-Polis Saati'ni başlatarak yarattığı yeni ilgi alanlarıyla uğraşmaya koyuldu. Kafasında aynı amaçlarla, İmparator bunlara uygun yeni nazırlıklar ihdas etti, bunların başına halim selim, sadık, kendini adamış yeni insanlar getirdi. Saray'ı, bizim kariyerlerimizi yorulmak bilmezcesine yıpratmaya çalışan, yepyeni bir kuşak doldurdu. Bu, diye hatırlıyor P.M., 1960'ların başlangıcıydı.

P.M.:

Bu çılgın ve güvenilmez dünyayı, dostum, bir çeşit delilik ele geçirmişti: Gelişme deliliği. Herkes kendisini geliştirmek istiyordu! Herkes kendisini geliştirmek hakkında düşünüyordu, üstelik, bir insanın doğduğu, geliştiği ve öldüğü hakkındaki ilahi yasaya göre değil. Hayır, herkes kendisini sıradışı, dinamik ve güçlü bir biçimde geliştirmek, kendisini herkesi hayran bırakacak, kıskançlık duyuracak, konuşturacak ve başını sallatacak şekilde geliştirmek peşindeydi. Bunun nereden çıktığını kimse bilmiyor. Bir koyun sürüsü gibi, halk, denetimsiz bir açgözlülükle çılgına dönmüştü ve birinin, dünyanın öteki ucunda herhangi bir yerde kendini geliştirmesi

yeterli oluyordu; derhal herkes kendisini geliştirmek istiyordu. Derhal bastırıyorlar, hücum ediyorlar, kendilerinin de gelişmiş, yükselmiş olmasını isteyip, geride kalmaktan kaçınıyorlardı – ve bu, dostum, sizin ayaklanmaların, haykırışların, başkaldırıların, olumsuzculuğun, bunalmışlığın ve reddedişin seslerini ihmal etmenize yetiyordu. Gene de, İmparatorluk'umuz yüzlerce, hatta binlerce yıldır dikkate değer bir gelişme olmaksızın varolmuştu ve bütün bu süre boyunca önderlerine saygı gösterilmiş, el üstünde tutulmuş, tapılmıştı. İmparator Zera Jakob'a, İmparator Towodros'a ve İmparator Johannes'e tapılmıştı. Kim, İmparator'un önünde yere kapanıp da, ondan gelişmeyi dilemeyi daha önce aklına getirmişti ki?

Gel gör ki, dünya değişmeye başlamıştı. İmparator'umuz, sonsuzcasına yanılgısız hükümdarımız, bunu fark etmiş ve pahalı yeniliğin avantajlarını ve çekiciliklerini görerek, onu cömertçe kabul etmiş ve ilerlemeye karşı daima bir zaaf gösterdiğinden -doğrusunu söylemek gerekirse, hatta ilerlemeyi sevdiğinden- en iyiliksever duygularıyla, doymuş ve mutlu bir halkın, kendisi hakkında bütün içtenliğiyle "Hey! Bizi ne kadar da ileriye götürdü!" demesini istiyordu. Böylelikle, akşam üzeri saat dört ve beş arasındaki Gelişme Saati'nde, Majesteleri özel bir keyif ve heves gösteriyordu. Planlamacılar, ekonomistler ve mali uzmanlar geçidini kabul ediyor, onlarla konuşuyor, sorular soruyor, onları yüreklendiriyor, övüyordu. Biri planlıyor, bir başkası inşa ediyordu, böylece, tek bir kelimeyle, gelişme başlamıştı. Hem de nasıl! Yorulmak Bilmez Majestleri, şurada bir köprü, burada bir bina, başka bir yerde bir havaalanı açmaya gidiyor, bu yapılara kendi adını veriyordu: Ogaden'de Haile Selasiye Köprüsü, Harara'da Haile Selasiye Hastahanesi, başkentte Haile Selasiye Binası, böylece yaratılan her şey onun adını

taşıyordu. Ayrıca temel atıyor, inşaatı denetliyor, kurdeleleri kesiyor, bir törenle traktörün çalıştırılmasına katılıyordu ve her yerde, dediğim gibi, konuşuyor, sorular soruyor, yüreklendiriyor, övüyordu. Saray'da, İmparatorluk'un gelişmesini gösteren bir harita asılıydı; Saygıdeğer Majesteleri bir düğmeye bastığı zaman, üzerine konulan küçük oklar, yıldızlar ve noktalar yanıp sönüyor, ileri gelenler bu görüntüyle gözlerini şenlendirebiliyordu; ne var ki, bazıları bütün bunlarda İmparator'un gittikçe artan eksantrikliğinden başka bir şey göremiyordu. Ama ister Afrika'dan gelmiş olsun, ister dünyanın başka yerlerinden, yabancı heyetler haritaya bayılıyor ve İmparator'un küçük ışıklar, oklar ve noktalar hakkındaki açıklamalarını işittiklerinde, onlar da konuşuyor, sorular soruyor, yüreklendiriyor, övüyorlardı.

Üstelik, Yüce Majesteleri ve ileri gelenleri çok memnun edecek şekilde, bütün bunlar böylece yıllarca sürüp giderdi, bir tek öğrencilerin o homurdanmaları olmasaydı. Öğrenciler, Germame'nin ölümünden beri, başlarını gitgide daha çok kaldırmaya, korkunç öyküler anlatmaya ve Saray hakkında mantık dışı ve hakaret edercesine konuşmaya başlamışlardı. Aydınlanmanın avantajları için minnettar olmak yerine, bu gençler kendilerini, karaçalma ve hizipçiliğin bozbulanık ve hain sularına teslim etmişlerdi. Heyhat, dostum, Majesteleri'nin İmparatorluk'u gelişme yoluna sokmasına karşın, öğrencilerin, Saray'a demagoji ve ikiyüzlülükle yaklaşması ne üzücü bir gerçektir. Diyorlardı ki, onca yoksulluğun ortasında, gelişmeden nasıl söz edilebilir? Tüm ulus sefalet çekerken, bütün vilayetler açlıktan kıvranırken, bir çift ayakkabıyı bulanlar bile bu kadar azken, ancak bir avuç yurttaş okuma yazma bilirken, hastane, doktor olmadığı için, ciddi bir hastalığa yakalanan herkes ölürken, her yerde cehalet, barbarlık, aşağılanma, ayaklar altına alınma, istibdat, sömürü,

çaresizlik hüküm sürerken nasıl bir gelişmedir bu? Ve bunları, sevgili konuğum, bu tonda söylüyorlardı. Gitgide daha küstah bir şekilde sitem ve iftira ederek, işlerin yumuşatılmasına ve örtbas edilmesine karşı geliyorlardı –üniversite kapılarından her yıl gittikçe daha büyük kitleler halinde ortalığa saçılan bu isyankâr güruha karşı ender olarak ateş açtıran Majesteseleri'nin yumuşakbaşlılığından yararlanıyorlardı.

Nihayet, reforma yönelik küstah arzularını ortaya koydukları zaman geldi. Gelişme, diyorlardı, reform olmaksızın olanaksızdır. Köylülere toprak vermek, imtiyazları kaldırmak, toplumu demokratikleştirmek, feodalizmi çözmek ve ülkeyi yabancılara bağımlı olmaktan kurtarmak gerekir. Hangi bağımlılıktan? Sorarım size. Biz bağımsızdık. Biz üç bin yıldır bağımsız bir ülkeye sahiptik! Bu düşüncesizlik ve ağzına geleni söylemektir. Hem ayrıca, soruyorum, nasıl reform yaparsınız, her şeyi yıkmadan nasıl yaparsınız reformu? Herhangi bir şeyi tepetaklak etmeden yerinden kıpırdatabilir misiniz? Ama onlardan birinin bile kendisine böyle bir soruyu sorması mümkün müydü? Aynı anda hem gelişmek, hem de herkesi doyurmak da güçtür, bu kadar para nereden bulunacak ki? Dünyada dolarlar saçmak üzere koşuşan kimse yok. İmparatorluk pek az şey üretiyor ve ihraç edecek hiçbir şeyi yok. Peki, hazineyi nasıl dolduracaksınız? Yüce Önder'imiz bu sorunu son derece incelikle idare ediyordu ve bunu son derece önemli bir sorun olarak ele alarak, Uluslararası Saat'te bu ilgisini hiç ara vermeden gösteriyordu.

T.:

Uluslararası yaşam ne harikuladedir! Ziyaretlerimizi hatırlamak bile yeter: Havaalanları, selamlamalar,

çiçek çavlanları, kucaklaşmalar, orkestralar, her anı protokolle cilalanmış, ardından limuzinler, partiler, yazılan ve tercüme edilen kadeh kaldırmalar, galalar ve ışıltı, övgüler, özel görüşmeler, küresel konular, nezaket kuralları, ihtişam, armağanlar, suitler ve sonunda yorgunluk, evet, tüm bir günün yorgunluğu, ama ne görkemli ve rahatlatıcı, ne rafine ve onurlu, ne vakur ve nezih, nasıl da -tastamam- uluslararası! Ve ertesi gün: Gezip görme, çocukların başını okşama, armağanları kabul etme, heyecan, programlar, gerilim – kişiyi bir an için de olsa, Saray'ın dertlerinden kurtaran, emperyal kaygıları ortadan kaldıran, kişiye dilekçeleri, hizipleri ve komploları unutturan türden hoş, önemli bir gerilim. Gel gelelim, ev sahipleri tarafından görkemli bir şekilde ağırlanmasına ve patlayan flaşlarla aydınlanmasına karşın, Yardımsever Majesteleri daima İmparatorluk'tan gelen haberleri bildirecek telgrafları sorar, bütçeyle, orduyla, polisle, öğrencilerle ilgili gelişmeleri öğrenmek isterdi. Ben bile, dokuzuncu derecenin sekizinci kademesinin altmışıncı kadrosuna mensup olmama karşın, bu dünyevi ihtişamdan payımı alıyordum.

Lütfen dikkat edin, dostum, hükümdarımızın dış yolculuklar konusunda istisnai bir zevki vardı. Daha 1924 gibi erken bir tarihte, tarihimizde İmparatorluk'un sınırları dışına çıkan ilk hükümdar olarak, Haşmetmeap Efendimiz bir ziyaretle Avrupa'yı onurlandırmıştı. Yolculuğa karşı eğilimi aileden geliyordu; bu zevki, İmparator Menelik'in emirleriyle görüşmeler yapmak üzere pek çok kez yurtdışına gönderilen babası, merhum Prens Makonen'den almıştı. Majesteleri'nin bu eğilimini hiç yitirmediğini ve ileri yaşın insanları evlerine bağlamasına karşın, Yorulmak Bilmez Majesteleri'nin, yıllar geçtikçe daha çok yolculuk ettiğini, en uzak ülkeleri ziyaret ederek incelemeler yaptığını, yabancı basından kötü niyetli gazetecilerin, ona ülkesinin

uçan elçisi adını vermelerine ve kendi İmparatorluk'unu ne zaman ziyaret etmek niyetinde olduğunu sormalarına neden olacak kadar, kendisini bu dış gezilerde kaybettiğini de eklemem gerekir. Aslına bakarsanız, dostum, anlayış ve yakınlaşma için çalışmak yerine, her türlü alçaklığı yapmaya hazır olan yabancı gazetelerin tüm küstahlık ve kötü niyetlerine ilişkin şikâyetlerimizi dile getirmenin tam sırası.

Şimdi düşünüyorum da, yılların omuzlarına yığdığı onca ağır yüke karşın, Saygıdeğer Majesteleri'nin neden o kadar çok yolculuk yaptığını merak ediyorum. Bu, zındıkça bir sorumsuzlukla İmparatorluk'un geri kalmışlığına dikkati çekmekle ülkemizin tatlı huzurunu sonsuza dek bozan Neway kardeşlerin isyankâr küstahlığına ve ardından açtığı yola değin uzanıyor. Birkaç gazeteci, bu tür iftiraları alıp, Majesteleri'ne kara çalmak için kullandı. Ardından bunları öğrenciler ele geçirip okudular; gerçi nasıl ele geçirdiklerini kimse bilmiyordu, çünkü Haşmetmeap Efendimiz bu iftiraların ithalini yasaklamıştı. Ve böylece bildiriler, eleştiriler, duraklama ve gelişme konuşmaları başladı. Majesteleri, çağının ruhunu hissetti ve kanlı devrimden kısa bir süre sonra, bütüncül gelişmenin başlamasını emretti. Bunu yaparken, başkentten başkente dolaşıp, yardım, dış kredi ve yatırım istemekten oluşan bir kader yolculuğuna çıkmaktan başka çaresi yoktu: İmparatorluk'umuz çıplak ayaklıydı, sıskaydı, kaburgaları sayılıyordu. Majesteleri, reform olmaksızın ülkenin gelişebileceğini göstermekle, öğrencilere olan üstünlüğünü kanıtladı. Peki bu nasıl olabilir, diye sorduğunuzu biliyorum. Oldu işte. Eğer fabrikalar yapmak için yabancı sermaye kullanırsanız, reforma ihtiyacınız olmaz. İşte böyle – Majesteleri reforma izin vermedi, ama gene de fabrikalar inşa edildi, çalışmaya başladı. Bu gelişme demektir. Kentten çıkıp, arabayla Debre Zeit'e doğru bir gidin.

Fabrikalar birbiri ardına dizilmiştir, hem de modern, otomatik fabrikalar!

Ama şimdi, Soylu Majesteleri eşi görülmedik bir feragatla hükümranlığını sona erdirdiğine göre, İmparator'un ziyaretleri ve yolculukları hakkındaki kendime ait bazı görüşlerim olduğunu itiraf edebilirim. Majesteleri, her şeyi hepimizden daha derin, daha açık görüyordu. Sonun yaklaştığını, düşmesi yakın olan çığı durduramayacak kadar yaşlandığını anlıyordu. Gitgide daha yaşlı, gitgide daha çaresiz. Yorgun, tükenmiş. Artık gitgide kaygılardan daha çok kurtulmayı istiyor, daha çok özgürlük arzuluyordu. Bu ziyaretler bir molaydı, dinlenmesi ve soluklanması için bir fırsattı. En azından bir süreliğine, muhbirlerin raporlarını okumak, kalabalıkların homurtusunu ve polis ateşinin seslerini işitmek, dalkavukların, yaltaklanmacıların suratlarına bakmak zorunluluğundan kurtuluyordu. En azından bir günlüğüne, çözülemez olanı çözmek, onarılamaz olanı onarmak, tedavi edilemez olanı tedavi etmek zorunda değildi. Bu yabancı ülkelerde ona karşı komplo kuran yoktu, hiç kimse bıçağını bilemiyordu, kimsenin asılması gerekmiyordu. Yatağına içi rahat, canlı uyanacağından emin olarak girebiliyordu. Dost bir devlet başkanıyla oturup, rahatlatıcı, erkek erkeğe bir sohbet yapabiliyordu. Evet, dostum, uluslararası yaşamı bir kez daha tavsiye etmeme izin verin. O olmaksızın, bugünlerde bir devleti yönetmenin ağır yükünü kim taşıyabilirdi? Ne de olsa, kabul görmek ve anlaşılmak isteyen kişi, bunun için uzak dış dünyadan, yabancı ülkelerden, bizim ıstıraplarımıza, kendileri de benzer kaygıları ve dertleri olduğu için anlayışla tepki gösteren öteki hükümdarlarla mahrem sohbetlerden başka nerede arayacak ki?

Ama bu, hiç de şimdi size betimlediğim gibi görünmüyordu. Bu samimiyet derecesine erişmiş olduğumuza

göre, yönetiminin son yıllarında, Hayırsever Majesteleri'nin daha az başarısı ve daha çok problemi olduğunu kabul edelim. Bütün girişimlere karşın, yönetsel başarıları artmıyordu bir türlü. Ve bugünün dünyasında başarılı olamamayı aklamanın bir yolu var mıdır? Kuşkusuz, uydurmak, her şeyi iki kez saymak, açıklamak mümkündü, ama o zaman sorun çıkaran kişiler derhal ayağa kalkıp çamur atarlardı, ve o zamana gelindiğinde, bu yakışıksız ve sapkınlık öylesine yaygınlaşmıştı ki, halk artık İmparator'dan çok, bu sorun yaratıcılara inanıyordu. Bu yüzden Yücelerin Yücesi Majesteleri yurt dışına gitmeyi, ihtilafları uzlaştırmayı, kardeş devlet başkanlarını gelişmeye yöneltmeyi, insanlığın yazgısına yönelik kaygısını dile getirmeyi tercih ediyordu –böyle yapmakla, bir yandan kendisini ülkedeki sorunlarla tükenmekten koruyor, öte yandan, diğer hükümetlerin ve diğer sarayların şaşaa ve dostça vaadleri biçiminde olumlu karşılıklar alıyordu. Onca uzun bir yaşama karşın, en büyük sıkıntı ve düşkırıklığı anlarında bile mücadele etmekten asla vazgeçmediğini, yorgunluk ve ödül ihtiyacına karşın, bir an bile tahttan inmeyi aklından geçirmediğini unutmamak gerekiyor. Tam tersine, düşmanları biriktikçe ve muhalefet büyüdükçe, İmparator Ordu-Polis Saati'ni istisnai bir gayretle izlemeye, İmparatorluk'un ihtiyacı olan düzen ve istikrarı pekiştirmeye çalışıyordu.

B. H.:

İlk olarak, devletteki en yüce kişi olan Majesteleri'nin, hukukun kaynağını bizzat kendisi oluşturduğu ve onun kural ve düzenlemelerinden hiçbirine tabi olmadığı için hukukun üstünde olduğunu vurgulamak istiyorum. Her şeyde yüceydi, Tanrı ya da insan eliyle

yaratılmış her şeyde üstündü; bu yüzden ordunun ve polisin de yüce kumandanıydı. Bu iki kuruma nezaretinde, özel bir dikkat ve ayırdetme gücü uygulamak zorundaydı, özellikle Aralık olaylarının, İmparatorluk Muhafızları ve polis saflarında utanç verici düzensizliği, bozuk düşünceler, hatta inanılmaz bir ihanetin yer aldığını kanıtladığından beri. Neyse ki, ordu generalleri bu beklenmedik sınama saatinde sadakatlerini göstermiş ve İmparator'un Saray'ına acılı olmakla birlikte, vakur bir şekilde dönmesini sağlamıştı. Ama onun tacını korumuş olarak, artık Yüce Yardımseveri sürekli sıkıştırmaya, bu hizmetin bedelini ödemesini istemeye başlamışlardı. Ordudaki maddiyatçı tavır öylesine belirgindi ki, sadakatlerini para olarak ölçüyor, imtiyazların yozlaşma, yozlaşmanın ise üniformanın şerefini lekeleyen bir şey olduğu gerçeğini unutarak, İyiliksever Majesteleri'nin, kendi inisiyatifiyle bile, onların ceplerini doldurmasını bekliyorlardı. Bu arsızlık ve saldırganlık, ordu generallerinden polis şeflerine de bulaştı; onlar da rüşvetle ödüllendirilmeyi, imtiyaz yağmurlarına tutulmayı, ceplerinin doldurulmasını bekliyorlardı. Saray'ın sürekli zayıflayışını gördüklerinden, hükümdarımızın onlara gittikçe daha sık ihtiyaç duymaya başlayacağını ve sonunda, hükümdarlık gücünün en emin, kritik anlardaki tek desteğini oluşturduklarını kavramışlardı.

Böylece Emsalsiz Majesteleri, Ordu-Polis Saati'ni ihdas etmek zorunda kaldı; bu saatte, üst rütbeli subaylara sayısız ihsanlarda bulunuyor ve halkın şükrettiği iç düzen ve istikrarı sağlayan bu kurumların durumuna büyük bir ilgi gösteriyordu. Bu generaller, Haşmetmeap Efendimiz'in yardımıyla, kendilerine öyle iyi bir yaşam sağladılar ki, otuz milyon çiftçi ile yalnızca yüz bin asker ve polisin yaşadığı İmparatorluk'umuzda, tarım, ulusal bütçenin yalnızca yüzde birini alırken, asker ve

polis yüzde kırkını elde ediyordu. Bu, öğrencilere, saçma sapan felsefelerinde ve nüktelerinde kullanacakları konuyu sağlamıştı. Ama haklı mıydılar? Majesteleri tarihimizdeki ilk düzenli orduyu, maaşları İmparatorluk hazinesinden ödenen orduyu yaratmamış mıydı? Daha önceleri, ordular ancak kitlesel olarak çağrılarak kurulurdu. Çağrıldıkları zaman, askerler İmparatorluk'un dört bir köşesinden savaş meydanlarına koşar, önlerine çıkan köyleri yağmalar, köylüleri ve sığırları keserdi. Bu tür, sayısız kere gerçekleşen olaylardan sonra krallık darmadağın olur, uzun bir süre kendine gelemezdi. Böylece Saygıdeğer Efendimiz soygunu cezalandırdı, kitlesel asker alımını yasakladı ve düzenli ordu kurulması işini İngilizlere ihale etti; İngilizler de bu görevi, İtalyanlar ülkeden atılır atılmaz gerçekleştirdiler.

Seçkin Majesteleri'nin ordusuna karşı büyük bir sevgisi vardı. Büyük bir şevkle geçitleri izler, renk renk nişan ve madalya dizilerinin daha da muhteşem kıldığı İmparator-Mareşal üniformasını giymekten zevk alırdı. Gel gelelim, emperyal soyluluğu, onun kışla yaşamının ayrıntılarına fazla dalmasına, basit asker ve astsubayın koşullarını incelemesine elvermezdi ve askeri şifreleri çözmekte yararlanılan Saray mekanizması uzun zamandır pek fazla kullanılmıyor olmalıydı, çünkü sonradan anlaşıldı ki, İmparator ordu duvarlarının gerisinde ne olduğunu hiç bilmiyordu; bu, İmparatorluk'un gidişini ne yazık ki son derece yıkıcı bir şekilde etkileyecek bir durumdu.

P. M.:

... ve Velinimetimiz'in düzen güçlerini geliştirmekle ilgili dikkatinin bir sonucu olarak ve bu alandaki büyük cömertliği sayesinde, hükümranlığının son

yıllarında polislerin sayısı kat kat arttı ve her yerde bir sürü kulak belirdi: yere dayanmış, duvarlara yapışmış, havada uçan, kapı tokmaklarında asılı, bürolarda gizlenmiş, kalabalıkların arasına sokulmuş, kapı eşiklerinde duran, pazarda pusuya yatan bir sürü kulak. Kendilerini muhbirler salgınından korumak için, insanlar - okullar olmadan, kurslar olmadan, plaklar ya da sözlükler olmadan, bunun nasıl ya da ne zaman veya nerede başarılabildiğini hiç kimse bilmiyor- yabancı dil öğrendiler, bunda ustalaştılar ve öylesine akıcı hale geldiler ki, biz basit ve eğitimsiz halk, ansızın iki-dilli bir millete dönüşüverdik bu beceri önemliydi; çünkü yaşamları kurtardı, barışı korudu ve insanların var oluşlarını mümkün kıldı. Dillerin her ikisinin de farklı bir sözcük dağarcığı, farklı anlam işleyişleri, hatta farklı dilbilgileri vardı, ama gene de, insanlar zamanla bu güçlüklerin üstesinden gelip, söz konusu dilde kendisini ifade etmeyi öğrendiler. Bir dil, dış, diğeriyse iç konuşmaya hizmet ediyordu. Birincisi tatlı, ikincisi acıydı. Birincisi cilalanmış, ikincisi kaba; biri su yüzüne çıkmayı, öbürü de ortalıktan tüymeyi sağlardı. Ve herkes, koşullara ve ortamlara göre, dilini ortaya koymak ya da saklamak, üstünü açmak veya örtülerin altında gizlemek konusunda, kendi tercihini yaptı.

M.:

Bir düşünün dostum, tüm bu çiçeklenen gelişmelerin ortasında, hükümdarımız tarafından ilan edilen başarı ve refahın ortasında, ansızın bir ayaklanma patlak verdi. Masmavi, berrak gökyüzünde bir yıldırım! Saray'da – şaşkınlık, hayret, telaşlı koşuşmalar, hengâme, Haşmetmeap Efendimiz soruyor, "Nereden geldi?" Ve bizler, aciz hizmetkârlar ona nasıl yanıt verebiliriz?

İnsanların başına kazalar gelir, öyle değil mi? İşte, bir İmparatorluk'a da aynı şey olabilir ve 1968'de bizim başımıza gelen budur: Gojam Eyaleti'nde köylüler yöneticilerinin gırtlağına sarıldılar. Tüm ileri gelenler bunu akıl almaz olarak gördü, çünkü yumuşak başlı, teslimiyetçi, Tanrı'dan korkan, isyana hiç mi hiç eğilimli olmayan bir halkımız vardı, ama, dediğim gibi, her nedense, oluvermişti – bir ayaklanma! Bizim için alçakgönüllülük en önde gelirdi ve Majesteleri bile, küçük bir çocukken, babasının ayakkabılarını öperdi. Büyükler yemek yerken, çocuklar, kendilerini ebeveynleriyle eşit olarak görmek gibi günahkâr bir düşünceden kaçınmak üzere, yüzleri duvara dönük durmak zorundaydı. Size bundan söz etmemin nedeni, dostum, böyle bir ülkede köylülerin böyle çılgınca bir davranışa girişmeleri için, gerçekten olağandışı bir sebeplerinin olması gerektiğini anlamanızı sağlamaktır.

Şimdi, nedenin Maliye Nezareti'nin aşırı sakarlığı olduğunu kabul edelim. Bu yıllar, bize onca dert getiren zorunlu gelişme yıllarıydı. Neden dert? Çünkü Haşmetmeap, ilerlemeyi desteklemekle, uyruklarının iştahlarını ve arzularını kabarttı. Bu şekilde yüreklendirilmeye istekli olan halk, gelişmenin zevk ve eğlence anlamına geldiğini düşündü, aş ve ilerlemeyi, iştah açıcıları gitgide daha çok, gitgide aralıksız talep etmeye başladı. Ama en büyük sorunlar, aydınlanmadaki ilerleyişten çıktı, çünkü gittikçe çoğalan okul mezunlarının dairelere yerleştirilmesi gerekti, bu ise bürokrasinin hakimiyetini getirdi; bürokrasi Majesteleri'nin hazinesini tüketecek kadar kabardı. Ayrıca, en istikrarlı ve sadık unsur olan, kâtiplerden kemer sıkmalarını beklemek mümkün müdür? Bir kâtip arkanızdan size kara çalar, gizlice homurdanır, ama düzene davet edildiğinde derhal çenesini kapar ve gerekirse sizi destekler. Saraylılara da kuru ekmek veremezsiniz, çünkü onlar Saray

ailesidir. Ne de subaylara – onlar huzurlu gelişmeyi sağlarlar. Ve böylece Hazine Saati'nde bir sürü insan boy gösteriyor ve kese gitgide suyunu çekmeye başlıyordu, çünkü İyiliksever Majesteleri her gün sadakatin bedelini daha çok ödemek zorunda kalıyordu.

Sadakatin bedeli yükselmekte olduğundan, gelirleri artırmaya yönelik acil bir ihtiyaç doğmuştu, işte Maliye Nezareti'nin köylülere daha yüksek vergi ödemeyi emretmesinin nedeni de buydu. Bugün bunun Emsalsiz Majesteleri'nin kararı olduğunu söylemekte özgürüm; aslında İmparator, cömert bir velinimet olarak, can sıkıcı veya sorun yaratan yasalar çıkartamayacağı için, halkın omuzlarına yeni bir yük getirecek tüm kararları, nezaretlerden biri çıkarırdı. Eğer halk bu yükü sırtlamaz da, bir ayaklanma başlatırsa, Majesteleri nezareti azarlar ve nazırı görevden alırdı – gerçi bunu öyle hemencecik de yapmazdı, başıboş güruhun Saray'ı düzene sokmasına hükümdarın izin verdiği gibi aşağılayıcı bir izlenimi vermemek için. Tersine, hükümdarın üstünlüğünü gösterme gereğini duyduğu zaman, en sevilmeyen memurları daha üst konumlara getirirdi, sanki "Burada gerçek hükümdar kim, kim imkânsızı mümkün kılabilir, görürsünüz siz!" der gibi. Soylu Majesteleri gücünü ve yetkesini, uyruklarını iyilikle iğneleyerek kabul ettirirdi.

Gene de, nazik dostum, şimdi Gojam Eyaleti'nden, köylülerin patırtı yaptığı, isyan ettiği, vergi memurlarının kafalarını kırdığı, polis memurlarını astığı, ileri gelenleri kentten kovduğu, toprakları yaktığı, ürünleri söktüğüne dair raporlar geliyor. Vali, asilerin devlet dairelerine hücum ettiği, İmparator'un adamlarını ne zaman ellerine geçirseler, onlara sövdüğü, işkence ettiği ve parçaladığı haberi geliyor. Açık ki, boyun eğme, sessizlik ve yükün sırtlanması ne kadar uzun sürerse, düşmanlık ve zalimlik de o kadar büyük oluyor. Başkentte de, öğrenciler asileri savunuyor, onları övüyor, saraya

işaret ederek, hakaretler savuruyor. Neyse ki, eyaletin yeri, ülkenin geri kalan kısmıyla teması kesilebileceği, ordu tarafından kuşatılıp, topa tutulup, boyun eğdirilebilebileceği bir konumda. Ama bu gerçekleştirilinceye kadar, Saray'daki büyük korkuyu hissedebilirdiniz, çünkü kaynayan bir suyun ne şekilde sıçrayacağını kimse bilemez. İmparatorluk'un yalpalamaya başladığını gören Öngörülü Majesteleri'nin, Gojan'a ilkin köylülerin kafalarını uçurmak için saldırı kuvveti göndermesinin, ardından, asilerin gösterdiği akıl almaz direnişle karşılaşarak, yeni vergilerin kaldırılmasını ve işgüzarlığı nedeniyle nezareti azarlamasının nedeni de buydu.

Haşmetmeap Efendimiz, basit bir ilkeyi anlamakta başarısız oldukları için bürokratlara çıkıştı: İkinci torba ilkesi. Çünkü halk, hiçbir zaman sadece tek bir ağır yükü taşımak zorunda kaldığı için, sömürü yüzünden isyan etmez. Sömürüsüz bir yaşamı tanımazlar, böyle bir yaşamın varlığını bile bilmezler. Hayal bile edemedikleri şeyi nasıl isteyebilirler ki? Halk, ancak, tek bir harekette, adamın biri, onların sırtına ikinci bir yükü, ikinci ağır bir torbayı yüklemeye çalıştığı zaman isyan edecektir. Köylü, yüzüstü çamura kapaklanacaktır – sonra da ayağa kalkınca, bir balta kapacaktır. Bir baltayı kapar, kibar bayım, sadece bu yeni yüke dayanamadığı için değil -aslında onu taşıyabilirdi- başkaldırır, çünkü ikinci yükü sırtına ansızın ve belli etmeden koymakla, onu kandırmaya çalışmış, ona düşünemeyen bir hayvanmış gibi davranmış, zaten boğazlanmış olan onurundan geri kalanları da çiğnemiş, onu görmeyen, hissetmeyen ya da anlamayan bir aptal yerine koymuşsunuzdur. Bir insan, baltaya, cüzdanını korumak için değil, onurunu savunmak için uzanır ve işte, sevgili bayım, Majesteleri'nin memurları azarlama nedeni de budur. Kendi rahatları için, bu memurlar, yükü parça parça, küçük torbalarla yavaş yavaş artırmak yerine, koca bir çuvalı bir seferde yüklemeye çalışmışlardı halkın sırtına.

Böylece, İmparatorluk için gelecekteki barışı sağlamak için, Majesteleri, derhal memurlara küçük torbalar dikme görevi verdi. Onlara yükü bu küçük torbalara doldurttu, bir torbadan sonra biraz ara verip, yüklenenlerin yüzlerindeki ifadeyi dikkatle seyretmelerini, birazına daha tahammül edip edemeyeceklerine, yükü bir parça daha mı artırmak, yoksa soluk almaları için bir süre beklemenin mi iyi olacağını anlamalarını sağladı. Bunda, sevgili dostum, tam bir sanat vardır: Hepsini bir defada değil, dikkatlice, nazikçe, ne zaman artırmak gerektiğini, vidayı ne zaman sıkıp, ne zaman gevşetmek gerektiğini anlamak için yüzleri okuyarak yapmak. Dolayısıyla, belirli bir zaman geçtikten ve toprak dökülen kanları emip de, rüzgâr dumanları savurduktan sonra, memurlar vergileri yeniden artırmaya başladılar, ama bu kez böldüler ve nazik, dikkatli bir şekilde torbalara doldurdukları için, köylüler hepsini taşıdılar ve hiç de rahatsız olmadılar.

Z. S.-K.

Gojam İsyanı'ndan -halkın öfkeli ve korkusuz yüzünü göstererek Saray'ı karıştıran ve ileri gelenlerin içine korku düşüren isyandan (üstelik yalnız onların da değil: Biz hizmetkârları da ürperti sarmıştı)- bir yıl sonra, başıma olağandışı bir talihsizlik geldi: O bunaltıcı yıllarda, bir üniversite öğrencisi olan oğlum Hailu, düşünmeye başladı. Evet öyle, düşünmeye başladı ve size şunu açıklamam gerekir ki, dostum, o günlerde düşünmek acı verici bir münasebetsizlik ve başa dert açan bir kusurdu. Eşi Olmayan Majesteleri, uyruklarının iyiliği ve rahatı için aralıksız gösterdiği dikkatinde, onları bu münasebetsizlik ve kusurdan korumak için hiçbir çabayı esirgemezdi. Gelişme davasına adanması gereken

zamanı neden boşa harcayacaklar, neden kendi iç barışlarını bozacak ve kafalarını her türlü sadakatsiz fikirlerle dolduracaklardı? Kişinin durup dinlenmeden ve kışkırtıcı bir şekilde düşünmeye başlamasından ve düşünenlerle bir araya gelmesinden iyi ya da yararlı hiçbir şey çıkmazdı ki! Ne var ki, benim kuş beyinli oğlumun yaptığı da bu düşüncesizliğin ta kendisiydi. Bunu ilk farkeden karım oldu. Annelik içgüdüsü, ona evimizin üzerine kara bulutların toplanmaya başladığını söylemişti ve günün birinde bana, "Hailu düşünmeye başladı galiba. Ne kadar üzüntülü olduğuna baksana," dedi. O zamanlar durum buydu işte. İmparatorluk'u inceleyenler ve çevrelerini uzun uzadıya düşünen kişiler, düşüncelere gömülmüş, sanki içlerine müphem ve ağza alınmaz bir şey doğmuş gibi, gözleri bunaltılı bir dalgınlıkla bulutlanmış bir halde üzgün üzgün yürürlerdi. İnsan, bu tür yüzleri çok sıklıkla, eklememe izin verin, Majesteleri'ne çok üzüntü veren öğrenciler arasında rastlardı. Polisin bu kokuyu asla alamamasına, düşünmeyle ruh hali arasındaki bu bağlantıyı yakalayamamasına hep şaşmışımdır. Bu keşfi zamanında yapabilselerdi, homurdanmaları ve kötü niyetli dirençleriyle Saygıdeğer Majesteleri'nin başına bunca dert saran bu düşünürleri kolayca etkisiz hale getirebilirlerdi.

Gel gelelim, Majesteleri, polisinden çok daha büyük bir kavrayış gücü göstererek, üzüntünün kişiyi düşünmeye, hayal kırıklığına, zırvalamaya ve ayaklarını sürümeye başlamaya götürebileceğini anladı ve bu yüzden İmparatorluk'un her yerinde zihin çelici olaylar, kutlamalar, şenlikler ve maskeli eğlenceler düzenlenmesini emretti. Soylu Majesteleri'nin kendisi de Saray'ı ışıklandırdı, yoksullar için ziyafetler verdi ve halkı sevince garketti. Tıkınıp dans ederlerken, Krallarını göklere çıkardılar. Bu yıllarca sürüp gitti ve bu eğlenceler halkın kafasını öyle doldurdu, zihinlerini öyle tıkadı ki,

eğlenmekten başka şey konuşamaz oldu. Ayaklarımız çıplak, bizse şen şakrak, hey hey! Yalnızca düşünenler, yani her şeyin gitgide yozlaştığını, küçüldüğünü, çirkefleştiğini ve küflendiğini görenler, yalnızca onlar bu şakaları ve eğlenceleri teptiler. Bir baş belasına dönüştüler. Düşünmeyenler daha bilgeydi aslında; aldatılmalarına izin vermediler ve öğrenciler mitingler yapıp konuşmaya başladıklarında, düşünmeyenler kulaklarını tıkayıp sıvıştılar. Bilmenin ne yararı var ki, bilmemek daha iyiyken? Neden zor yoldan yapmalı, kolayı varken? Neden konuşmalı, çeneyi kapatmak daha doğruyken? Neden İmparatorluk'un işlerine burnunu sokmalı, evde yapacak onca iş varken, alışveriş yapmak gerekirken?

İşte, dostum, oğlumun ne tehlikeli bir rotada yelken açmış ilerlediğini gördüğümde, onu yolundan çevirmeye, eğlencelere katılmaya teşvik etmeye, gezilere göndermeye çalıştım. Kendisini bu lanet olası gösterilere ve komplolar yerine, gece hayatına vermesini bile tercih ediyordum. Duyduğum acıyı, çaresizliği bir düşünün: Baba, Saray'da, oğlu Saray-karşıtı. Sokakta beni, gösteri yapan ve taşlar fırlatan kendi oğlumdan polis koruyordu. Ona defalarca şunları söyledim: "Neden düşünmeye bir son vermiyorsun? Bu, seni hiçbir yere götürmez. Unut bunu. İyisi mi, dalganı geç. Diğer insanlara bir bak, bilgelere kulak verenlere –nasıl da neşeyle geziyorlar, nasıl da gülüşüyorlar. Alınlarında bulut filan yok. Kendilerini yaşamın güzelliklerine vermişler, dert ettikleri bir şey varsa, o da ceplerini nasıl dolduracakları, hem bu türlü ilgilere ve isteklere karşı, Majesteleri her zaman eğilimlidir, daima işleri nasıl pürüzsüz ve kolay hale getirileceğini düşün." Hailu da, "Peki nasıl olur da," diye soruyor, "düşünen bir insanla bilge bir insan birbirine zıt olabilir? Eğer kişi düşünmüyorsa, o bir aptaldır." "Hiç de değil," diyorum. "Hâlâ bilgedir – sadece düşüncelerini gümbürdeyen, ezen değirmen taşların

arasından kurtarıp, güvenli, korunaklı bir yere yöneltmiştir." Ama artık çok geçti. Hailu daha şimdiden farklı bir dünyada yaşamaya başlamıştı; o zamana gelindiğinde, Saray'dan pek de uzakta olmayan üniversite, ancak yürekli olanların adım atabileceği gerçek bir Saray-karşıtlığına dönüşmüştü ve Saray ile üniversite arasındaki uzam, İmparatorluk'un yazgısının belirlenmekte olduğu bir savaş alanına benzemeye başlamıştı giderek.

Düşünceleri, İmparatorluk Muhafızları'nın kumandanı Mengistu Neway'in, İmparator'un en yakınlarına yemek olarak verdikleri kuru ekmek parçasını öğrencilere göstermek üzere üniversiteye gittiği Aralık Olayları'na kayıyor. Bu olay, öyle büyük bir şoktu ki, öğrenciler hiçbir zaman unutmadılar. Haile Selasiye'nin en yakın ve en güvenilir subaylarından biri İmparator'u -doğaüstü niteliklere sahip göksel bir varlık olan İmparator'u- Saray'da yiyiciliği hoşgören, geri kalmış bir sistemi savunan ve milyonlarca uyruğunun sefaletini kabul eden bir insan olarak sundu. O gün mücadele başladı ve üniversite bir daha asla barışı tanımadı. Saray ile üniversite arasındaki, neredeyse on dört yıl süren düzensiz kavga, pek çok insanın canına mal oldu ve ancak, İmparator'un alaşağı edilmesiyle sona erdi.

O yıllarda, Haile Selasiye'nin iki imgesi mevcuttu. Biri, uluslararası kamuoyunca bilinen, İmparator'u yorulmak bilmez enerjisi, keskin zekâsı ve derin duyarlığıyla sivrilen, Mussolini'ye kafa tutmuş, İmparatorluk'unu ve tacını geri almayı başarmış ve ülkesini geliştirmek ve dünyada önemli bir rol oynamak arzusunda olan oldukça egzotik, yürekli bir hükümdar olarak sunuyordu. Eleştirel ve başlangıçta Etyopya kamuoyunun çok küçük bir kesimi tarafından oluşturulan öteki imgesiyse, İmparator'u, ne pahasına olursa olsun iktidarını savunmakta kararlı, her şeyin ötesinde büyük bir demagog ve sözcükleri ve jestlerini, yarattığı ve üstüne titrediği yönetici seçkinlerin yozluğunu ve uşak ruhluluğunu gizlemekte kullanan teatral bir babacan olarak gösteriyordu. Sık sık da olduğu üzere, bu imgelerin her ikisi de gerçeğe uygundu. Haile Selasiye, karmaşık bir kişiliğe sahipti, bazılarına göre de çekiciliklerle doluyken, başkalarına göre nefreti körüklüyordu. Kimileri ona hayranken, kimileri ona lanet okuyordu. İktidarı elde etmek (ya da muhafaza etmek) için verilen mücadelede yalnızca en zalimce yöntemleri bilen, serbest seçimler yerine zehir ve hançeri koyan, tartışmaların yerine tüfekleri ve idam sehpalarını

kullanan bir ülkeye hükmediyordu. O, bu geleneğin bir ürünüydü, kendisi de yeri geldikçe, bu gelenekten yararlanıyordu. Ne var ki, aynı zamanda bunun içinde bir imkânsızlığın olduğunu, yeni dünyayla bağlantısının kopuk olduğunu da anlıyordu. Ama kendisini iktidarda tutan sistemi değiştiremiyordu ve onun için her şeyden önce iktidar geliyordu. Halk avcılığına, törenlere, gelişme hakkındaki nutuklara kaçışı bu yüzdendi – oysa bu ezici sefalet ve cehalet ülkesinde hepsi ne kadar da boştu. Son derece hoş, cana yakın bir kişilik, zeki bir politikacı, trajik bir baba ve patalojik bir cimriydi. Masumları ölüme mahkum etti, suçluları da bağışladı. İktidarın kaprislerini, Saray siyasetinin labirentlerini, belirsizliği, karanlığı kimse aşamadı.

Z. S.-K.

Gojam İsyanı'ndan hemen sonra, Prens Kassa, sadık öğrencileri toplayıp İmparator'u destekleyen bir gösteri düzenlemek istedi. Portreler, sancaklar, her şey hazırdı ve Asaletmeap Majesteleri bunu öğrendiği zaman, prensi iyiden iyiye azarladı. Gösteriler hiçbir şekilde yapılamazdı. Destekle başlar ve sövgülerle sona ererdi. Sevinç haykırışlarıyla başlar, silah sesleriyle sona ererdi. Yüce Majesteleri'nin akıllara durgunluk verici önsezi yeteneğini burada bir kez daha görüyorsunuz, dostum. Genel kargaşada, gösteriyi durdurmayı başaramadılar. Öğrenci kılığına girmiş polislerden oluşan yandaşların yürüyüşü başladığında, gerçek öğrencilerin büyük ve isyankâr kitlesi çarçabuk bunlara katıldı, bu meşum kalabalık Saray'a doğru yürümeye başladı ve düzenin yeniden kurulabilmesi için ordunun getirilmesinden başka çare kalmadı. Kan dökülmesiyle sona eren bu müessif karşılaşmada, öğrenci lideri Tilahum Gizaw hayatını yitirdi. Kaderin garip bir cilvesiyle, birkaç

polis de öldü, ama tümüyle masum değil miydiler acaba? Hatırladığıma göre, bu, 1969'un sonlarındaydı.

Ertesi gün benim için korkunç oldu. Hailu ve arkadaşları cenazeye gittiler ve mezarın başında öyle bir kalabalık toplandı ki, sonunda yeni bir gösteri oluşverdi. Başkentteki aralıksız kaynaşma ve huzursuzluk artık hoşgörülecek boyutlardan çıkmıştı, bu yüzden Seçkin Majesteleri, panzerlerin gönderilmesini ve asayişin her ne pahasına olursa olsun kesin bir şekilde sağlanmasını emrettiler. Bunun sonucunda, yirmiden çok öğrenci hayatını kaybetti, birçoğu yaralandı ve tutuklandı. Majesteleri, pek çok gencin yaşamını kurtarmak için, üniversitenin bir yıllığına kapanması buyurdular. Çünkü öğrenim görmeye, gösteri yapmaya ve Saray'ın üzerine yürümeye devam etselerdi, İmparator her defasında yeniden sopalarla, tüfeklerle karşılık vermek zorunda kalacaktı ve yine kan dökülecekti.

ÇÖKÜŞ

Devrim patlak verdiği zaman, toplumsal yapının en üst ve orta katlarındaki tüm kiracıların içinde bulunduğu olağandışı güvenlik duygusu, şaşırtıcı bir şeydir. 93 yılı üzerlerinde asılı olduğu sırada, ruhun tüm naifliği içinde, halkın erdemleri, büyüklüğü ve sadakati, masum eğlenceleri hakkında konuşuyorlardı: Komik ve korkunç bir görüş.

(de Tocqueville, *Eski Yönetim ve Devrim*)

Ve bunun yanı sıra, içinde yaşayan başka bir şey, görünmez bir şey, yönlendirici bir cehennem azabı ruhu vardı.

(Conrad, *Lord Jim*)

Öte yandan, sarayda sonlarına değin Justinian'ın yanında kalan saraylılar, onun yerine garip bir hayalet gördükleri izlenimine kapıldılar. İçlerinden biri, İmparator'un ansızın tahttan fırladığını ve odada bir aşağı bir yukarı dolaştığını (gerçekten de, aynı yerde uzun süre kalamazdı) iddia ettiler; ansızın Justinian'ın başı ortadan kayboldu, ama bedeni odada dolaşmaya devam etti. Saraylı, gözlerinin ona ihanet ettiğini düşünerek, bir süre çaresiz ve kafası karışmış bir halde öylece kalakaldı. Gel gelelim, daha sonra, baş, gövdenin üzerindeki yerine dönünce, bir an evvel görmüş olduklarına şaşarken buldu kendini.

(Procopius, *Gizli Tarih*)

Sonra kendime şu soruyu soruyorum, Şimdi hepsi nerede? Dumanlar, küller, masal. Belki artık bu bir masal değil.

(Marcus Aurelius, *Düşünceler*)

Hiç kimsenin mumu şafak sökene kadar yanmaz.

(İvo Andriç, *Emperyal Majesteleri'nin Konsolosları*)

M. S.

Uzun yıllar boyunca, Yücelerin Yücesi Majestleri'ne topçu olarak hizmet ettim. Topu, nazik hükümdarımızın, yiyecek hasreti çeken yoksullara ziyafetler verdiği yerin yakınında bir yere kurardım. Ziyafet sona ererken, bir dizi mermiyi ateşlerdim. Patladıkları zaman, bu mermiler yere ağır ağır süzülen rengârenk bir bulut salardı – İmparator'un suretini taşıyan renkli mendiller. İnsanlar birikir, itişir kakışır, ellerini uzatır, her biri gökyüzünden mucizevi bir biçimde yağan Majesteleri'nin bir resmiyle birlikte eve dönmek isterlerdi.

A. A.:

Hiç kimse, dostum, ama hiç kimse, sonun yaklaştığını sezmemişti. Ya da daha çok, insan bir şeyler seziyordu, bir şeyler takılıyordu kafasına ama öylesine müphem, öylesine belirsiz bir şey ki, olağandışının bir altıncı his gibi değildi. Uzun süre, bir hizmetçi, şurada burada ışıkları söndürüyordu. Ama insanın gözleri karanlığa alışıyordu; artık ondan sonra insan, her şeyin kapatılması, söndürülmesi, karartılması gerektiği gerçeğine kendisini rahatça teslim edebiliyordu. Dahası, İmparatorluk'a utanç verici bir düzensizlik sızıyordu; bu düzensizlik, tüm Saray'ı öfkelendiriyordu, en çok da, sonradan bugün yönetimde olan asiler tarafından vurulan Enformasyon Nazırımız Bay Tesfaye Gebre-Egzy'yi sinirlendiriyordu.

Her şey şöyle başladı: 1973'de, yazın, Londra televizyonundan Jonathan Dimbleby adında bir gazeteci ülkemize geldi. İmparatorluk'u daha önce de ziyaret etmiş ve Yüce Majesteleri hakkında övgüye değer filmler yapmıştı, bu yüzden hiç kimse önceden övgüler düzen

bir gazetecinin, sonradan eleştirmeye cesaret edeceğini düşünemedi. Ama asaletten ve inançtan yoksun insanların şerefsiz doğası böyledir işte. Her neyse, bu kez Majesteleri'nin gelişmeye yönelik dikkatini ve küçüklerin refahına yönelik ilgisini göstermek yerine, Dimbleby, sözüm ona altüst olmuş ve sarsılmış olayların döndüğü söylenen kuzeye gitti. Derhal İngiltere'ye döndü. Oradaki sefaretimizden, Bay Dimbleby'ın *Etyopya: Bilinmeyen Kıtlık* adlı bir filminin Londra televizyonunda yayımladığına ilişkin rapor geldiğinde, ülkemizden ayrılmasının üzerinden bir ay bile geçmemişti. Filmde, bu ilkesiz gazeteci açlıktan ölen binlerce insanın görüntüsünün hemen ardından, ileri gelenlerle yemek yiyen Saygıdeğer Majesteleri'nin görüntülerini göstermek gibi demagojik bir hileye başvurmaktan kaçınmamıştı. Ardından, onlarca biçare, açlık çeken iskeletlerin uzandığı yolları ve hemen sonra da Avrupa'dan şampanya ve havyar getiren uçaklarımızı gösteriyordu. Bir tarafta bir tarla dolusu kemikleri fırlamış, can çekişen insan; öbür taraftaysa köpeklerine gümüş bir tabakla et veren Majesteleri. Bir o, bir bu: İhtişam-sefalet, zenginlik-çaresizlik, yozlaşma-ölüm. Buna ek olarak, Bay Dimbleby, açlığın daha şimdiden bin, hatta belki iki bin can aldığını, çok yakın bir gelecekte aynı sayıda insanın aynı yazgıyı paylaşacağını belirtiyordu. Elçiliğin gönderdiği raporda, filmin gösterilmesinden sonra, Londra'da büyük bir skandalın başladığını bildirilmekteydi. Parlamentoya başvurular olmuş, gazeteler alarma geçmiş, Majesteleri kınanmıştı.

Burada, dostum, Bay Dimbleby gibi, yıllarca hükümdarımızı öven, ardından ansızın, yersiz ve nedensiz olarak onu mahkûm eden yabancı basının sorumsuzluğunu görebilirsiniz. Niçin? Böylesine ihanet ve ahlaksızlığın nedeni ne? Elçilik, bir uçak dolusu Avrupalı gazetecinin Londra'dan, açlıktan kaynaklanan ölümleri,

bizim gerçekliğimizi görmek ve hükümetlerinin gelişme ve çağdaşlaşma süreci için Haşmetmeap Majesteleri'ne verdiği paranın nereye gittiğini anlamak üzere geldiğini belirtiyordu. Dolambaçsız söylemek gerekirse, İmparatorluk'un iç işlerine müdahale! Saray'da, karışıklık ve öfke, ama Eşi Bulunmaz Majesteleri soğukkanlılık ve itidal tavsiye ediyor. Bizse en yüksek kararları bekliyoruz. Derhal Saray'da bu kadar huzursuzluk yaratan tatsız ve endişelendirici raporlar gönderen elçinin geri çağrılması için sesler yükseliyor. Gel gelelim, Dışişleri Nazırı, şu anda böyle bir geri çekmenin, geri kalan elçilere korku salacağını ve onları bilgi vermekten alıkoyacağını ileri sürüyor; oysa Saygıdeğer Majesteleri, dünyanın çeşitli yerlerinde, kendisi hakkında söylenenleri merak etmektedir. Ardından, Taç Konseyi üyeleri seslerini yükselterek, gazetecileri taşıyan uçağın geri gönderilmesini ve bu imansız ayak takımının İmparatorluk'a sokulmamasını talep ediyor. Ama nasıl, diye soruyor, Enformasyon Nazırı, onları içeri sokmayacağız? Seslerini daha da yükseltirler ve Haşmetmeap Majesteleri'ni daha da beter mahkûm ederler.

Uzun tartışmalardan sonra, Velinimet Efendimiz'e aşağıdaki çözümü önermeye karar veriyorlar: Gazetecileri içeri almak, ama açlığı inkâr etmek. Onları Addis Ababa'da tutmak onlara gelişmeyi göstermek ve yalnızca bizim gazetelerimizde de okunabilecek şeyleri yazmalarına izin vermek. Şunu rahatça söyleyebilirim ki dostum, bizim sadık bir basınımız vardı – evet, hem de örnek alınacak ölçüde sadık. Gerçeği söylemek gerekirse, basın çok güçlü değildi, çünkü otuz milyon uyruk için basılan günlük gazete sayısı yirmi beş bindi, ama Majesteleri, basının, çok sadık olmasına karşın yaygınlaşmasına izin vermiyordu, okuma alışkanlığının, bir adım sonra da düşünme alışkanlığı yaratacağını, bundan bir sürü tatsızlıklar, belalar, dertler ve endişeler

çıkabileceğini biliyordu. Sadakatle yazılmış olsa bile, sadakatsizlikle okunabilirdi. Biri, sadık bir metni okumaya başlayacak, ardından sadakatsiz bir tanesini isteyecek ve böylece onu tahttan, gelişmeden uzaklaştırmaya ve dosdoğru hoşnutsuzlara götürecek olan yolu izleyecek. Yo, hayır, Majesteleri böylesi bir cesaretini yitirmeye, böylesi bir yolunu şaşırmaya izin verecek değildi ve genelde okumanın yayılmasını istemiyordu.

Çok geçmeden, yabancı gazetecilerin gerçek bir istilasına uğradık. Ülkeye gelmelerinin hemen ardından bir basın toplantısı yapıldı. "Halkı yok eden açlık ölümleri neye benziyor?" diye sordular. "Bu sorun hakkında hiçbir şey bilmiyorum," diye yanıtladı Enformasyon Nazırı ve size şunu söylemeliyim ki, dostum, gerçeğin pek o kadar da uzağında değildi. Her şeyden önce, açlık sonucu ölümler, İmparatorluk'umuzda yüzyıllardan beri var olmuştu, bu doğal bir şeydi. ve hiç kimse bu konuda gürültü çıkarmamıştı. Kuraklık olur ve toprak kurur, sığırlar telef olur, köylüler açlığa maruz kalırdı. Sıradan, doğa yasaları ve şeylerin ezeli gerçeğine uygun olarak. Bu ezeli ve olağan olduğu için, ileri gelenlerin hiçbiri, şu veya bu vilayette şu kadar kişinin açlıktan ölmüş olduğu haberleriyle Yücelerin Yücesi Majesteleri'nin canını sıkmaya cüret edemezdi. Kuşkusuz, Velinimet Efendimiz vilayetleri bizzat ziyaret ederdi, ama açlığın hüküm sürdüğü yoksul bölgelerde durmak adeti değildi, hem zaten resmi ziyaretlerde insan neyi, ne kadar görebilir ki? Saray halkı da taşrada çok fazla kalmazdı, çünkü hakkında dedikoduların, raporların başlaması için, kişinin Saray'dan ayrılması yeterdi, böylelikle, geri döndüğü zaman düşmanlarının kendisini sokağa doğru yaklaştırdığını görürdü. Sonuç olarak, kuzeyde olağandışı bir açlık olduğunu biz nereden bilecektik ki?

"Kuzeye gidebilir miyiz?" diye soruyor gazeteciler.

"Hayır," dedikten sonra, açıklama yapıyor nazır, "yollar haydutlarla dolu olduğu için gidemezsiniz." Bir kez daha, dikkati çekmeliyim ki, nazır pek de yalan söylemiyordu, çünkü yakın zamanlarda İmparatorluk'un her yerindeki ana yollarda artan silahlı sadakatsizlik olayları olduğu bildirilmekteydi. Ardından nazır, gazetecilere fabrikaları ve övgüye değer gelişmeleri göstermek üzere, onları başkent çevresinde bir geziye çıkardı. Ama böyle bir çeteyle, unutun gitsin! Gelişmeyi filan istemiyorlar, açlığı görmek istiyorlar, hepsinin geliş nedeni bu. "Şey," diyor nazır, "açlığı göremeyeceksiniz. Gelişme varsa, açlık nasıl olabilir ki?"

Ama bu sırada, dostum, yeni bir gelişme oldu. İsyankâr öğrencilerimiz temsilcilerini kuzeye gönderdiler, bunlar da ulusun nasıl ölmekte olduğuna ilişkin dehşet öyküleri ve fotoğraflarla döndüler – tüm bunları el altından yabancı gazetecilere verdiler. Böylece bir rezalet patlak verdi. Artık açlık olmadığını söylemeniz imkânsızdı. Ve gazeteciler bir kez daha hücum ediyorlar, ellerinde fotoğrafları sallayarak, hükümetin açlık konusunda ne yaptığını soruyorlar. "Yücelerin Yücesi Majesteleri," diye yanıtlıyor nazır, "bu sorunu büyük bir ciddiyetle ele almaktadır." "Peki ama, tam olarak, özel olarak ne yapılıyor?" diye haykırıyor bu saygısız ayak takımı. "Majesteleri," diye yanıtlıyor nazır sükûnetle, "en kısa zamanda kararlarını, talimat ve emirlerini ilan edecektir, çünkü bunu yapmak nazırlara düşmez." Sonunda gazeteciler, açlığı yakından göremeden, uçaklarına binip geri döndüler. Ve baştan sonra pürüzsüz ve ağırbaşlı bir şekilde yürütülen tüm bu olayı, nazırlar bir başarı, basınımız da bir zafer olarak adlandırdılar, ama biz nazır ortadan kaybolacak olursa, elimizde acıdan başka bir şey kalmayacağından korkuyorduk. Sonradan, ayaklanmacılar onu duvara dayadıklarında korktuğumuz başımıza geldi.

Şunu da düşünün, sevgili dostum -aramızda kalsın- uyruklar biraz sıskalaşırsa, biraz incelirse, bunun ulusal düzen ve bir ulusal tevazu anlayışına ne zararı olur ki? Dinimiz bize yılın her gününün yarısını katı bir oruçla geçirmemizi buyurur ve Kutsal Kitap'taki emirler, orucu bozan kişinin ölümcül bir günah işlemiş olacağını ve baştan aşağı cehennemi bir kokuya bulanacağını söyler. Oruç gününde, kişi günde bir kezden daha çok yiyemez ve o zaman da sadece baharatla lezzetlendirilmiş bir parça mayasız ekmektir yiyebileceği. Babalarımız bize neden böyle katı kurallar koymuş, hiç durmaksızın nefsin öldürülmesi uygulamalarını önermiştir? Bunun nedeni, doğası gereği insanın, iğvalara teslim olmaktan, özellikle itaatsizliğin, sahip olmanın ve denetimsiz cinselliğin baştan çıkarıcılığına kapılmaktan lanetli bir haz duyan kötü bir yaratık olmasıdır. İnsan ruhunda iki aşırı tutku beslenir: Saldırganlık tutkusu ile yalan söyleme tutkusu. Eğer kişi, başkalarını aldatırsa, kendisini aldatır. Eğer kişi yalan söyleyecek kimseyi bulamazsa, bu kez düşüncelerinde kendi kendisine yalan söyleyecektir. İnsana hoş gelen, yalandan yapılmış ekmektir, der Vecizeler Kitabı, o zaman da ağzı kumla dolacaktır.

Peki o zaman, insanın, yani hepimizin, böyle bir tehditkâr yaratık olduğu gerçeğini kişi nasıl kabul eder? Onu nasıl ehlileştirir ve gözünü korkutur? Canavarı nasıl tanır, ona nasıl egemen olur? Bunun tek bir yolu vardır, dostum: onu zayıflatmak. Evet, onu hayatiyetinden yoksun bırakmak, çünkü bu olmaksızın yanlış da yapamayacaktır. Ve orucun yaptığı da, tastamam budur, yani zayıflatmaktır. Bizim Amhara felsefesi böyledir, babalarımızın bize öğrettiği de budur. Deneyim bunu doğrular. Bütün yaşamı boyunca açlık çeken bir insan, asla isyan etmeyecektir. Kuzeyde hiç isyan yoktu. Hiç kimse sesini yükseltmiyor, elini kaldırmıyordu orada. Ama uyruğun midesini dolduracak kadar yemek

yemesine izin verin, arkasından hemen isyan edeceğini görürsünüz. Aç kalmanın yararı şudur ki, aç bir insan, yalnızca ekmeği düşünür. Kendisini bu düşünceye kaptırmıştır. Yaşamının geri kalanını yalnızca bu düşünceye yöneltir; artık itaatsizliğin vereceği zevk peşinde koşacak ne arzusu ne de gücü kalmıştır. Bir düşünün: İmparatorluk'umuzu kim mahvetti? Kim onu harabeye dönüştürdü? Ne çok şeye sahip olanlar, ne de hiçbir şeye sahip olmayanlardı; ikisi de değil. İmparatorluk'umuzu yıkanlar, az bir şeye sahip olanlardı. Evet, az bir şeye sahip olanlara çok dikkat etmek gerekir; onlar en aç gözlü olanlardır, yukarıya doğru çıkmaya çalışanlardır.

Z. S.-K.

Avrupa hükümetlerinin, Bay Dimbleby ile onun gibi insanların açlık konusunda böylesine büyük bir şamata koparmalarına fırsat veren sadakatsizliği yüzünden Saray'da büyük hoşnutsuzluk, hatta kınama ve güceniklik hüküm sürüyordu. İleri gelenlerin bir bölümü inkâr etmeyi sürdürmek istiyorlardı, ama nazırın kendisi gazetecilere Egemenlerin Egemeni Majesteleri'nin açlık konusuna büyük ciddiyet atfettiğini söylemesi nedeniyle, bu artık olanaksız hale gelmişti. Böylece büyük bir gayretle bu yeni yola girdik ve yabancı yardımseverlerden yardım istedik. Bizim verecek bir şeyimiz olmadığına göre, bırakın da başkaları elinden geleni versin. Çok geçmeden iyi haberler geldi. Buğday dolu uçaklar indi, un ve şeker yüklü gemiler denize açıldı. Doktorlar ve misyonerler, hayırsever örgütlerin temsilcileri, yabancı kolejlerden öğrenciler ve hastabakıcı kılığına girmiş yabancı gazeteciler geldi. Bütün bu kalabalık, kuzeydeki Tigre ve Welo Eyaletleri'ne, ayrıca doğuda

bulunan, kabilelerin bazılarının tümüyle açlıktan ölmüş olduğunu söyledikleri Ogaden'e gittiler.

İmparatorluk'ta uluslararası trafik! Doğrusunu söylemek gerekirse, Saray'da bundan mutluluk duyan kimse yoktu. Bu kadar çok yabancının ülkeye girmesine izin vermek hiç iyi değildi, çünkü gördükleri her şeyden hayrete düşüyor, her şeyi eleştiriyorlardı. İleri gelenlerimizin korkularında haksız çıkmadığını tahmin edebilirsiniz, Bay Richard. Bu misyonerler, doktorlar ve sözüm ona hastabakıcılar kuzeye gittiklerinde, onlara çok şaşırtıcı gelen bir şey gördüler, yani yiyeceklerle tıka basa dolu dükkânların eşiğinde ölen binlerce insan. Yiyecek var, diyorlar, yalnızca hasat kötü oldu ve köylüler bütün ürünlerini toprak sahiplerine vermek zorunda kaldılar ve ellerinde hiçbir şey kalmamasının nedeni bu, ardından spekülatörler fırsattan yararlanarak, fiyatları kimsenin buğday satın alamayacağı kadar yükselttiler ve bütün bu sefalet buradan kaynaklanıyor. Tatsız bir olay, Bay Richard, çünkü spekülatörler bizim ileri gelenlerimizdi ve Sevgililerin Sevgilisi Majesteleri'nin resmi temsilcilerine kim bu adı yakıştırabilirdi ki? Memur ve spekülatör? Yo, hayır, hiç kimse bunu söyleyemezdi!

Bu misyonerler ve hastabakıcıların haykırışları başkente ulaştığı zaman, bu hayırseverlerin ve filozofların derhal İmparatorluk'tan kovulması yönünde seslerin yükselmesinin nedeni de budur. Fakat, diyor, başkaları, onları nasıl çıkarabiliriz ki? Açlığa karşı eylemi muhtemelen durduramayız, çünkü Velinimet Efendimiz bu konuya büyük bir önem atfediyor! Böylelikle bir kez daha kimse ne yapacağını bilemiyor: Sınır dışı edelim – yanlış; oldukları yerde bırakalım – o da yanlış. Bir tür salınım ve belirsizlik gelişiyor, ta ki, ansızın yeni bir yıldırım düşene değin. Şimdi hastabakıcılar ve misyonerler, yardım olarak gönderilen un ve şekerin açlık

çekenlere ulaşmadığını söyleyerek kıyameti koparıyorlar. Bir şeyler oluyor, diyor hayırseverler, böylece yardım yolda bir yerlerde kayboluyor ve bu yardımların nerede kaybolduğunu birileri bulmalı. Araştırmaya, müdahale etmeye, her yere burunlarını sokmaya başlıyorlar. Bir kez daha anlaşılıyor ki, spekülatörler gönderilen her şeyi depolarına dolduruyor, fiyatlarını yükseltiyor ve ceplerini şişiriyorlar. Bu nasıl keşfediliyor, söylemek çok zor. Bir yerlerde sızıntı olmalı. İşler, İmparatorluk'un yardımı kabul edip dağıtımını kendisinin gerçekleştireceği şekilde ayarlanmıştı ve hiç kimse un ve şekerin nereye gittiğini öğrenmeye çalışmayacaktı – bu müdahale olurdu. Şimdi öğrencilerimiz eyleme geçmeye hazırlanıyorlar. Sokaklarda bağırıyor, yiyicilere sövüyor, suçlamaları haykırıyorlar. "Utanın!" diye feryat ediyorlar, İmparatorluk'un sonunu ilan ederek. Polis onları dövüyor, tutukluyor. Karışıklık, çalkalanma, şamata.

Bu dönemde, Bay Richard, oğlum Hailu, eve çok ender gelen bir konuk gibi oldu. Üniversite, Saray'la açık bir savaşa girmişti bile. Bu kez, her şey tümüyle ufacık bir olayla, küçük, önemsiz bir olayla başladı, hiç kimsenin düşünemeyeceği kadar küçük – gene de, en küçük şeyin, yalnızca bir fasa fisonun, bir saçmalığın devrimi başlattığı ve bir savaşın dizginlerini saldığı anlar vardır. Bu nedenle, Polis Kumandanımız General Yilma Şibeşi'nin, atılan hiçbir taşın cevapsız bırakılmamasını, kılı kırk yararcasına titiz bir arama yapılmasını ve bir tohum filizlenmeye başlarsa, derhal, büyümesine fırsat vermeksizin, hiç beklemeden bitkinin sökülüp atılmasını emretmekte haklıydı. General bizzat baktı, ama açıkçası o da hiçbir şey bulamadı. Bütün bunları başlatan önemsiz olay, tüm toplantıların ve gösterilerin yasaklanmasına karşın, üniversitede Amerikan Barış Birlikleri tarafından düzenlenen, bir moda gösterisi oldu. Ama Seçkin Majesteleri'nin Amerikalılar'ın

gösterisini de yasaklayacak hali yoktu, öyle değil mi? Böylece öğrenciler bu neşeli ve kaygısız olayı, toplanıp devasa bir kalabalık oluşturarak Saray'a yürümek için fırsat bildiler. Ve o andan itibaren, asla evlerine dönmediler. Toplantılar yaptılar, yatıştırılamaz ve hararetli bir biçimde ayağa kalktılar, bir daha asla boyun eğmediler. Ve General Şibeşi saçını başını yoldu, o bile bir devrimin bir defileden doğabileceğini anlayamamıştı.

Ama olaylar bize tam da bu şekilde görünüyordu. "Baba," diyor Hailu, "bu hepinizin sonunun başlangıcı. Biz artık bu şekilde yaşayamayız. Kuzeydeki ölüm ile sarayın yalanları, hepimizi utandırıyor. Ülke yozlaşma batağında boğuluyor, insanlar açlıktan ölüyor, her yerde cehalet ve barbarlık var. Bu ülkeden utanç duyuyoruz. Ne var ki, başka ülkemiz yok, bu çamuru kendimiz temizlemeliyiz. Sizin Saray'ınız bütün dünyanın önünde bizim şerefimizi lekeliyor, artık böyle bir Saray varolamaz. Orduda hoşnutsuzluk olduğunu, kentte huzursuzluk olduğunu biliyoruz ve artık geri dönemeyiz." Evet, Bay Richard, bu soylu, fakat çok sorumsuz insanlar arasında, insan anavatanın durumu hakkında derin utanç duygularıyla sarsılıyordu. Onlara göre yalnızca yirminci yüzyıl vardı, hatta herkesin beklediği kutsanmış bir adaletin hüküm süreceği yirmi birinci yüzyıl. Neyi görmeyi istediklerini bilmiyorlardı ve bu yüzden, görünüşte, dünyaya hoşnutlukla bakabilecekleri bir düzen getirmeye karar vermişlerdi. Ah şu gençler, Bay Richard, şu gençler yok mu!

T. L.:

Bütün bu açlık çeken halkın, şamata yapan misyonerlerin ve hastabakıcıların, ayaklanan öğrencilerin ve kafaları kıran polisin arasında, Şevketli Majesteleri,

Eritre'ye gitti; burada kendisini torunu Filo Kumandanı Eskinder Desta karşıladı. Majesteleri'nin niyeti sancak gemisi *Etyopya* ile resmi bir gezi yapmaktı. Gel gelelim, makinelerden ancak birini çalıştırılabildiği için, gezi mecburen iptal edildi. Ardından Majesteleri Fransız gemisi *Protet*'ye geçti, burada Marsilyalı ünlü amiral Hiele tarafından akşam yemeğinde ağırlandı. Ertesi gün, Massawa Limanı'nda Tariflere Sığmaz Majesteleri, İmparatorluk Donanması'nın Başamiralliği rütbesini aldı, yedi deniz harb okulu öğrencisini subay yaparak donanma gücümüzü artırdı. Ayrıca, misyonerler ve hastabakıcılar tarafından spekülasyon yapmak ve aç insanların hakkını çalmakla suçlanan kuzeyli ileri gelenleri çağırttı ve masum olduklarını kanıtlamak ve yabancı dedikoduları ile iftiralarına bir son vermek üzere, onlara yüksek rütbeden nişanlar tevcih etti.

Her şey yolundaymış, istendiği gibi ve başarılı ve sadakatle yürüyormuş gibi görünüyordu; İmparatorluk büyüyor, hatta, Yüce Majesteleri'nin vurguladığı üzere, gelişiyordu – ansızın asla doymak bilmez halkımızı besleme zahmetine giren denizaşırı hayırseverlerin ayaklandıkları ve İmparatorluk hazinesini zenginleştirmek isteyen Maliye Nazırımız Bay Yelma Deresa'nın, hayırseverlerin gönderdikleri yardım için yüksek gümrük vergileri ödemesini emretmesi nedeniyle, yardımı durdurduklarına ilişkin haberler geldi. "Yardım etmek mi istiyorsunuz?" diye soruyordu nazır. "Buyurun yapın, ama bunu ödemek zorundasınız." Onlar da dediler ki, "Ödeyin de ne demek? Yardım veriyoruz! Gene de ödemek zorunda mıyız?" "Evet," diyor nazır, "mevzuat böyle. Yani yardımlarınızdan İmparatorluk'umuz hiç mi yararlanamayacak?" Ve burada, nazırla birlikte, basınımız da, isyankâr hayırseverlere karşı sesini yükselterek, yardımı durdurmakla milletimizi yoksulluk ve açlığın pençelerine teslim ettiklerini söylüyor. İmparator'a

karşı geliyorlar ve ülkenin iç işlerine karışıyorlar. Yarım milyon kişinin açlıktan öldüğü söyleniyordu, dostum ve gazetelerimiz, bunun suçunu utanmaz, kötü şöhretli misyonerlerle hastabakıcılara yüklüyordu. Bay Gebre-Egzy, bu diğerkâmları savurganlıkla ve milleti açlığa mahkûm etmekle suçlanması stratejisini bir başarı olarak tanımladı ve gazeteler, hiç istisnasız, onun görüşünü onayladı.

Tam o sırada, bu yeni başarının yankıları arasında, Saygıdeğer Majesteleri'miz, Fransız gemisinin konuksever güvertesinden ayrılarak, her zamanki gibi tevazu ve minnetle karşılanmak üzere başkente döndü. Ne var ki, söylemem doğru olursa, bu tevazuda hissedilir bir belirsizlik, karanlık bir ikiyüzlülük, bir çeşit, nasıl söylemeli, alçakgönüllü bir tevazudan yoksunluk vardı ve minnettarlık hevesle değil, daha çok ketum ve asık suratla gösteriliyordu. Doğru, teşekkürlerini sundular, ama ne kadar edilgin, ne denli ağır ve cansız, ne nankörce bir minnetti bu! Bu kez, her zamanki gibi, kafile geçerken halk eğildi, ama nerede o eski eğilmeler – kendisini kaybetme noktasına kadar batarak, tozlara, küllere atılarak, titreyen bacaklarla yere kapanarak, ellerini uzatıp ve bağışlanma dileyerek. Ya şimdi? Elbette, eğiliyorlardı, ama öylesine cansız, öylesine uyuşuk, sanki onlara zorla yaptırılıyormuş, sanki sadece barış adına yapılıyormuş gibi – ağır, tembel, kısacası olumsuz. Evet, olumsuz, korkunç bir şekilde, yüzlerini ekşitircesine eğiliyorlardı. Bana öyle göründü ki, bedenleri eğilmişken bile, aslında düpedüz ayakta duruyorlardı. Yüzleri yere yapışmış gibi görünüyorlardı, ama düşüncelerinde oturuyorlardı, homurdanan yürekleriyle eğiliyorlardı. Ne var ki, kafiledeki hiç kimse bunu fark etmedi – ve eğer böyle bir uyuşukluk ve cansızlığı farkeden biri olsa bile, bu konuda hiçbir şey söylemezdi, çünkü Saray'da her türlü kuşku ifadesi kötü karşılanırdı. Ne de

olsa soyluların pek az zamanı vardı ve eğer biri kuşku ifade edecek olursa, herkes yaptığı işi bir yana bırakıp bu kuşkuları tümüyle ortadan kaldırmak ve kuşkulu olanı neşelendirmekle uğraşırdı.

Saray'a döndükten sonra, Basiretli Majesteleri, Ticaret Nazırı Ketema Yfru'nun, yüksek gümrük vergileri koyarak açlara yapılan yardımın kesilmesine yol açan Maliye Nazırı hakkındaki şikâyetini kabul etti. Gel gelelim, Velinimet Efendimiz, Bay Yelma Deresa'ya tek bir kötü sözle bile cezalandırmadı; tersine, Şevketli Majesteleri, ona eşlik eden bütün bu aleniyet yüzünden bu yardımı gönülsüz kabul etmişti; açlıktan zayıflayanlar üzerine bütün o göğüs geçirmeler ve baş sallamalar, ne de olsa gelişmenin ve çağdaşlaşma sürecinin yolunda hiç engellenmeden ilerleyen İmparatorluk'un başarılı ve heybetli imgesini berbat etmişti. O andan itibaren artık ne yardım ne de katkıya gereksinim vardı. Açlıktan kadidi çıkmış insalar için, Eli Açık Majesteleri'nin onların yazgılarına kişisel olarak atfettiği büyük önem, yeterdi; bu yücelerden de yüce bir önemdi. Bu, uyruklarına, yaşamlarında insafsız bir talihsizlik, işkence eden bir güçlük çıktığında, Emsalsiz Majesteleri'nin -bu talihsizlik ya da güçlüğe en büyük önemi atfetmekle- onları yüreklendireceğine ilişkin sakinleştirici ve destekleyici bir umut veriyordu.

D.:

Son yıl! Evet, ama o sıralar, 1974'ün bizim son yılımız olacağını kim tahmin edebilirdi ki? Şey, evet, insan bir çeşit belirsizlik, melankolik bir karmaşık uygunsuzluk, belirli bir olumsuzluk, havada ağır bir şey, sinirlilik ve gerilim, bir pörsümüşlük, kâh aydınlanan kâh büyüyen bir karanlık hissedebiliyordu, ama cehenneme nasıl bu kadar çabuk düştük? Bu kadar mı? Hepsi bu

mu? Bakıyorsunuz, ama artık Saray yok. Arıyorsunuz, ama bulamıyorsunuz. Soruyorsunuz, kimse yanıt veremiyor. Ve başladı... Mesele bu işte. Birçok kez başladı, ama asla sona ermedi. Pek çok başlangıçlar olmuştu, ama hiç belirli bir son olmamıştı, bu sona ermeyen başlangıç ve onca tamamlanmamış başlangıçtan geçmek yüzünden, ruhunuz bunlara alışıyordu. Bundan kurtulacağımız, sıyrılıp çıkacağımız kanısı doğdu – en sonuna dek var gücümüzle sarıldığımız, bütün ruhumuzla yapıştığımız bir kanı.

Ama gitgide büyüyen bu alışkanlık, bir yanılgıyla sona erdi. Ocak 1974'te, General Beleta Abebe, Ogaden'de yapacağı bir teftiş gezisine çıktığında, yolu üzerindeki Gode kışlalarına da uğradı. Ertesi gün, Saray'a inanılmayacak bir rapor geldi: General, askerlerce tutuklanmış; askerler onu, kendilerinin yediği tayını yemeğe zorlamışlar. Yiyecekler öylesine bozuk ki, bazıları generalin hastalanıp öleceğinden korkmakta. İmparator, Muhafızları'na bağlı paraşütçü birliklerini gönderir; bunlar generali kurtarır ve hastahaneye kaldırır. Bunun üzerine, Beyefendi, bir skandal patlak verdi, çünkü Saygıdeğer Majesteleri, Ordu-Polis Saati'nde tüm dikkatini orduya yöneltiyor ve sürekli olarak maaşlarını yükseltip, bütçesini artırıyordu ve ansızın anlaşılıyor ki, generaller tüm bu artışları kendi ceplerine koyuyorlar ve büyük servetler yapıyorlarmış. Gel gelelim, İmparator generallerden hiçbirini tekdir etmedi ve Gode'deki askerlerin dağıtılmasını emretti.

Orduda itaatsizliğe işaret etmesi nedeniyle, unutulmayı hak eden bu nahoş olaydan sonra -biz, Majesteleri'nin büyük bir gurur duyduğu üzere, Kara Afrika'daki en büyük orduya sahiptik- sükûnet egemen olur. Ama, ancak bir süreliğine, çünkü bir ay sonra, Saray'a, gene hiç işitilmemiş yeni bir rapor gelir! Güneydeki Sidamo Eyaleti'nde bulunan Negele karargâhındaki askerler bir

isyan başlatıp üstlerini tutuklarlar. Tüm bunların nedeni, Tanrı'nın unuttuğu bu tropikal hiçlikte, askerlerin kuyusu kurumuş ve üstlerinin askerlerin subay kuyusundan su almalarını yasaklamış olmasıydı. Askerler, susuzluk nedeniyle akıllarını yitirmiş ve bir isyan başlatmıştı. Yatıştırılmaları için İmparatorluk Muhafızları'nın paraşüt birliklerinin gönderilmesi gerekirdi, ama unutmayın, Sayın Beyefendi, bu olaylar korkunç ve hayal edilemez Şubat ayında oluyordu; o sırada bizzat başkentte böyle ani ve devrimci nitelikte olaylar baş gösteriyordu, öyle ki, çok uzaklarda bulunan Negele'de subaylarını tutuklayıp, doyasıya su içebilen serkeş askerleri herkes çoktan unutmuştu. O sırada Saray'ın hemen yakınında patlak vermiş olan bir ayaklanmanın bastırılması gerekiyordu.

Sokakları ele geçiren bu vahşi huzursuzluğun nedeni ne kadar da şaşırtıcıydı! Ticaret Nazırı benzinin fiyatını yükseltmişti. Buna tepki olarak, taksi şoförleri greve gitti. Ertesi gün, öğretmenler de grev yapıyorlardı. Lise öğrencileri sokaklara döküldü, otobüslere saldırıp yaktılar; otobüs şirketinin de, Hatadan Masun Majesteleri'ne ait olduğunu söylememe izin verin. Bu afacanlıkları bastırmaya çalışan polis, beş lise öğrencisini yakalar ve kaygısız bir ruh hali içinde onları dik bir tepeden aşağıya sürer ve yuvarlanan çocuklara rastgele ateş eder. Çocukların üçü ölür, ikisi de ciddi bir biçimde yaralanır. Bu olaydan sonra mahşer günü gelir: kargaşa, çaresizlik, acımasızlık. Liselileri desteklemek için, üniversite öğrencileri bir gösteri yaparlar, artık ne öğrenim ne de minnettar bir çalışkanlık umurlarındadır, tek yaptıkları her şeye burunlarını sokmak, her şeyin altını oymaktır. Şimdi dosdoğru Saray'a yönelmişlerdir, bu yüzden polis ateş eder, sopa atar, tutuklar ve köpekleri üzerlerine salar ama hiçbir şey işe yaramaz, bu yüzden onları memnun etmek, yatıştırmak için Hayırsever

Majesteleri, benzin fiyatındaki artışın iptalini tavsiye eder. Ama sokak yatışmak niyetinde değildir!

Bütün bunların üzerine, hiç beklenmedik tatsız bir haber gelir: İkinci Tümen de Eritre'de isyan etmiştir. Asmara'yı işgal ederler, generallerini tutuklar, valiyi hapseder ve radyoda kâfirâne bir bildiri yayınlarlar. Adalet, ücret artışı ve insanca cenazeler talep ederler. Eritre'de işler çetindir, Beyim, burada ordu gerillalarla savaşır ve birçok insan ölür. Toprağa verme, çok uzun zamandır bir sorun oluşturmaktaydı; başka bir deyişle, savaş masraflarını azaltmak amacıyla, sadece subayların cenaze töreni yapılırken, eratın cesetleri akbabalara ve sırtlanlara terk ediliyordu. İşte bu eşitsizlik isyana yol açmıştı. Ertesi gün, donanma da isyancılara katıldı ve İmparator'un torunu olan donanma kumandanı Cibuti'ye kaçtı. Kraliyet ailesinin bir mensubunun, canını böylesine aşağılayıcı, böylesine çirkin bir yolla kurtarmak zorunda kalması çok üzücü bir şeydi. Ama çığ gelmeye devam eder, Sevgili Beyim, çünkü o gün hava kuvvetleri de başkaldırır. Uçaklar kentin üzerinde uçar ve söylentiye göre, bomba atar. Ertesi gün, bizim en büyük ve en önemli tümenimiz, Dördüncü Tümen ayaklanır ve derhal başkenti kuşatarak bir artış talep eder ve nazırlarla öteki ileri gelenlerin saraya getirilmesinde ısrar eder; çünkü askerler bu insanların halk önünde rezil edilmeyi hak edecek kadar yozlaşmış olduğunu düşünmektedirler. Evet, Dördüncü Tümen'in kıvılcımlarla tutuşması demek, yangının Saray'a çok yakın olduğu, herkesin kendini derhal kurtarması gerektiği anlamına gelmektedir. Daha o gece, Yüce Gönüllü Majesteleri bir ücret artışını ilan eder, askerleri kışlalarına dönmeye teşvik ve sükûnet ve itidal tavsiye eder. Kendisi de, sarayın imgesi konusunda duyduğu kaygıyla, Başnazır Aklilu ve hükümetinin istifalarını vermelerini ister – bu, onun için çok zor verilmiş bir emir

olmalıydı, çünkü Aklilu, çoğu kişinin nefretini kazanmasına karşın, İmparator'un en büyük gözdesi ve sırdaşıydı. Aynı zamanda, Majesteleri, bir liberal olarak görülen ve sözcükleri çok dikkatle seçip, zarifçe kullanabilme yeteneğine sahip bir kişilik olan ricalden Endelkachew'i, başbakanlığa getirdi.

N.L.E.:

O dönemde, Saray'da Başmabeyinci'nin bürosunda hesap bölümünde çalışan bir memurdum. Hükümet değişimi, işlerimizi çok yoğunlaştırmıştı, çünkü bölümümüz, İmparator'un belirli ileri gelenlerin adlarını anma sıklığını gözden geçirmekten sorumluydu. Majesteleri bu konuyu kişisel olarak ele almak zorundaydı, çünkü her önde gelen, sürekli ve de Eşi Bulunmaz Majesteleri'nin ismine mümkün olduğu kadar yakın olarak zikredilmek isterdi. Aralıksız bir kavgalaşma, kıskançlık ve entrika vardı: Kimin adı zikrediliyor, kiminki edilmiyor, kaç kez ve hangi sırayla? Bize, kimin kaç kez zikredileceğine ilişkin bizzat taht tarafından belirlenmiş kesin talimatlar ve kurallar verilmiş olmasına karşın, öylesine sınırsız bir aç gözlülük ve özgürlük doğmuştu ki, ileri gelenler biz sıradan memurlara, belirlenen düzenin üzerinde, kuralların ötesinde zikredilmek için sürekli baskı yapıyorlardı. Biri, beni zikret, diye üsteliyordu, ardından öteki aynı şeyi istiyor, bir şeye ihtiyacın olursa bana güvenebilirsin diyordu. O zaman, onların adını sınırın ötesinde zikretmek, böylece kendimize yüksek düzeyli hamiler bulmak gibi bir iğvaya kapılmamız şaşırtıcı mıdır sizce? Gel gelelim, bu işin riski çok büyüktü, çünkü hasımlar birbirlerinin ne sıklıkla zikredildiklerini sayıyorlardı ve herhangi bir fazlalık yakalarlarsa, derhal gizli bir rapor yazıp Adil Majesteleri'ne sunuyorlardı;

bu durumda Majesteleri ya memuru paylıyor, ya da işleri yatıştırıyordu. En nihayet, başmabeynci, ileri gelenlerin zikredildikleri her seferi kaydedilmesi ve İyiliksever Majesteleri'nin nerenin eksiltilip, nerenin artırılacağına ilişkin fazladan tavsiyelerine temel alacağı aylık raporlar hazırlanmasına dayalı bir kart sistemi başlattı. Ve şimdi biz, Aklilu hükümetinin bütün kartlarını atıp, yeni kartlar düzenlemek zorundaydık. Üzerimize yeni yeni baskılar yönelmişti, çünkü yeni nazırlar zikredilmek için şiddetle mücadele ediyor ve her biri zikredilebilmek amacıyla resepsiyonlara ve kutlamalara katılmaya çalışıyordu.

Hükümet değişiminden çok kısa bir süre sonra, akıl almaz ve kesinlikle bağışlanmaz bir bilinç yitimi yüzünden kendimi sokakta buldum. Bir keresinde saraydaki yeni nazırlardan birinin, Bay Yohannes Kidane'yi zikretmeyi unuttum ve öylesine büyük bir öfkeye kapıldı ki, onca af dilememe karşın, beni kovdurdu.

Mart–Nisan–Mayıs

S.:

Şeytanca bir komploya uğradığımızı size açıklamam gerekmiyor dostum. Bu olmasaydı, Saray bin yıl daha ayakta kalırdı, çünkü hiçbir Saray kendi kendine çökmez. Ama, dün, çöküşe doğru kayarken bilmeyip de, şimdi bildiğim bir şey var – bir sersemlemişlik, körlük içinde, cehennemi bir halde boğulurken, kendi iktidarımızdan emin, kendi kendimizi yücelterek, önümüze bakmadık. Ve bütün bu süre içinde, sokak hiç aralıksız çalkalanıyor. Herkes gösteri yapıyor – öğrenciler, işçiler, Müslümanlar, hepsi hak talep ediyor, grev yapıyor, mitingler düzenliyor, hükümete sövüyor. Ogaden'de

konuşlanmış Üçüncü Tümen'de isyan başladığına ilişkin bir rapor geliyor. Artık tüm ordumuz çalkalanıyor, otoriteye karşı geliyor ve sadakat gösteren tek güç, İmparatorluk Muhafızları. Artık her türlü hoşgörü sınırını aşacak kadar uzayan bu haddini bilmez anarşi ve iftiracı çalkalanma yüzünden, Saray'da fısıltılar başlıyor. İleri gelenler kaygıyla birbirini seyrediyor, seyrederken merak ediyor. Ne olacak? Ne yapmalı? Saray'ın tamamı söylentilere boğuluyor, yıkılıyor, dolup taşıyor, şurada burada fiskoslar ve ileri gelenler tüm vakitlerini koridorlarda dalgın dalgın dolaşmaya, salonlarda toplanmaya, gizlice planlar yapmaya, toplantılar düzenlemeye, millete sövmeye harcıyorlar. Saray ile sokak arasındaki sövgü, sitem, kıskançlık ve husumet karşılıklı olarak büyüyor ve her şeyi zehirliyor.

Ağır ağır, tedricen, Saray'da üç hizbin belirdiğini söyleyebilirim. İlki, Gardiyanlar, düzenin kurulmasını talep eden ve hoşnutsuzların tutuklanıp parmaklıklar ardına atılmasında, dövülmesinde ve asılmasında ısrar eden acımasız ve esneklikten uzak grup. Bu hizbe, İmparator'un, her zaman huysuz ve inatçı, Tarif Edilemez Majesteleri'nin cömertliğine sürekli sitem eden kızı Tenene Work öncülük ediyor. Kaynaşan ikinci bir hizip de, liberallerden oluşan Konuşmacılar: Asileri bir masaya oturup konuşmaya davet etmekten, ne dediklerini dinlemekten ve İmparatorluk'u geliştirmekten yana olan zayıf kişiler ve düşünürler. Bu grubun en büyük sesi, açık fikirli, imtiyazlara hazır yaradılışta, gelişmiş ülkeleri iyi tanıyan, çok gezmiş bir adam olan Prens Mikael İmru. Son olarak, üçüncü hizip de, diyebilirim ki, Saray'da en büyük grup olan, Şamandıralardı. Durum üzerine hiç düşünmeyip, hiç kafa yormayıp, işlerin bir şekilde düzene gireceği ve kendilerinin de konuksever bir limana ulaşacağı ümidiyle sudaki mantarlar gibi olayların dalgalarında yüzerler. Ve Saray Gardiyanlar,

Konuşmacılar ve Şamandıralar arasında bölündüğü zaman, her grup kendi argümanını dile getirmeye başladı, ama bunu gizlice, yeraltından yapıyordu, çünkü Majesteleri hizipleri sevmez ve gevezelikten, baskı uygulamasından ve huzuru sarsan her türlü üstelemeden nefret ederdi. Gene de, hiziplerin ortaya çıkmış ve çamur atmaya, kan akıtmaya, ısırıp dövüşmeye, dişlerini gösterip pençelerini çıkarmaya başlamış olması gerçeğinin ta kendisi sonucu, Saray'daki her şey bir anlığına canlandı, eski enerji geri döndü ve her şey olağan akışına girdi.

L. C.:

O günlerde Majesteleri, yatağından her gün biraz daha güçlükle kalkıyordu. Ardarda az uyuyarak hatta uykusuz geçen gecelerden sonra, gün boyunca kestiriyordu. Bize hiçbir şey söylemiyordu, çevresinde ailesiyle birlikte yediği yemeklerde bile. Ancak , Muhbirler Saati'nde verilen raporlar sırasında canlanıyordu, çünkü adamları ona, Dördüncü Tümen subaylarının bir komploya giriştiğine, karargâhlara ve polisin içine ajanlar yerleştirildiğine ilişkin çok ilginç haberler getiriyorlardı, ama her şey öylesine gizli yapılıyordu ki, muhbirler komploya kimin karıştığını söyleyemiyorlardı. Muhbirlerin söylediğine göre Saygıdeğer Majesteleri, onları konuşturuyor, hevesle dinliyor ama hiç emir vermiyor, hiç soru sormuyordu. Tutuklamalar ve asılmaları emretmek yerine, Majesteleri'nin bahçelerde dolaşması, panterleri beslemesi, kuşlara yem atması ve suskun kalması, onları şaşırtıyordu.

Nisan'ın ortasında, sokaklarda bitmek bilmez huzursuzluk sürüp giderken, Majesteleri, ardıllık merasimi düzenlenmesini emretti. İleri gelenler, İmparator'un

halefi olarak kimi göstereceğini bekleyip fısıldaşarak büyük taht odasında toplandı. Bu yepyeni bir şeydi, çünkü Majesteleri kendisinden sonra kimin tahta çıkacağı hakkında her türlü söylenti ya da sinsice yorumu şiddetle cezalandırırdı. Şimdi açıkça görüldüğü üzere, en üst hacmine ulaşmış olan hafif sesi çatlayarak ve güçlükle işitilerek, Haşmetmeap Majesteleri, ilerlemiş yaşını düşünerek, Tanrı'nın çağırışını gittikçe daha sık işiterek -kendi ölümünden sonra- yerine torunu Zera Yakob'u tahtın varisi olarak tayin ettiğini bildirdi. Yirmi yaşındaki bu genç adam, Oxford'da öğrenim görüyordu. Çok özgür bir yaşam sürmesi, dolayısıyla İmparator'un hayatta kalan tek oğlu olan, Cenevre'deki bir hastahanede mefluç bir halde yatan babası Prens Asfa Wossen'e büyük endişeler vermesi nedeniyle, bir süre önce ülke dışına gönderilmişti. Majesteleri'nin taht verasetine ilişkin arzusu böyle olmasına rağmen, yaşlı ileri gelenler ve Taç Konseyi'nin saygın üyeleri şikâyet etmeye, hatta el altından karşı çıkmaya başladılar. Bu kadar genç birine hizmet edemeyeceklerini, bunu yapmanın, ileri yaşları ve sahip oldukları birçok erdem açısından bir aşağılanma ve hakaret anlamına geleceğini söylüyorlardı. Derhal bir ardıllık-karşıtı hizip kuruldu; bu hizip, Gardiyanlar'ın başı, İmparator'un kızı Tenene Work'u tahta çıkarmanın yollarını araştırmaya başladı. Hemen ardından, İmparator'un başka bir torununu, Amerika'da harp okulunda eğitim görmüş Prens Makonen'i tahta çıkarmak isteyen bir başka hizip daha ortaya çıktı.

Ve böylece, dostum, tüm sarayı, artık kimsenin İmparatorluk'ta olan bitenler hakkında düşünmeyeceği kadar şiddetli bir kavgaya çekerek, ansızın dizgininden boşanan bütün bu ardıllık entrikaları ortasında, tamamen beklenmedik ve şaşırtıcı bir biçimde, gece ordu kente girdi ve eski Aklilu hükümetinin tüm nazırlarını

tutukladı. İmparator'a sarsılmaz sadakatleriyle sivrilen iki yüz general ve yüksek rütbeli subayın yanı sıra, Aklilu'nun kendisini bile hapsettiler. Bu inanılmaz darbeden sonra, daha kimse kafasını toparlayacak zamanı bulamamışken, komplocuların, İmparator'un en sadık adamı ve Neway biraderlerin işini bitirip, İmparatorluk Muhafızları'nı yenilgiye uğratarak, Aralık olayları sırasında tahtı kurtarmış olan Genel Kurmay Başkanı Gereral Assefa Ayena'yı yakaladıkları haberi geldi. Saray'da bir dehşet, korku, karışıklık, çaresizlik atmosferi vardı. Gardiyanlar, İmparator'a bir şeyler yapılması, hapse atılanların kurtarılması, öğrencilerin püskürtülmesi ve komplocuların asılması emrini vermesi için baskı yapıyorlar. İyiliksever Majesteleri, tüm bu tavsiyeleri dinliyor, onayladığını gösterircesine başını sallıyor, rahatlatıyor. Konuşmacılar, bunun masaya oturmak, komplocuların kendi bakış açılarını öğrenmek, İmparatorluk'u düzeltmek ve geliştirmek için son fırsat olduğunu söylüyorlar. Hayırsever Majesteleri bunlara da kulak veriyor, onaylarcasına başını sallıyor, rahatlatıyor. Günler geçiyor ve komplocular, Saray'dan önce bir kişi, derken bir başkasını alıyor, tutukluyorlar. Bir kez daha Gardiyanlar'ın başı, sadık ricalini korumadığını söyleyerek, Kudretli Majesteleri'ne sitem ediyor. Ama açıkçası, dostum, kişi ne kadar sadıkâne hareket ederse, o kadar çok darbeye hedef olması dünyanın bir kuralı gibi, çünkü bir hizip onu sıkıştırdığında, Majesteleri onu rüzgârda savrulmaya terk ediyor. Bu, prensesin aklının almadığı bir şeydi; o, sonuna değin sadık kalanlara bağlı kalmak istiyordu.

Mayıs geliyordu, Başbakan Makonen'in kabinesinin yemin edeceği zaman. Gel gelelim, İmparatorluk teşrifat müdürlüğü, nazırların yarısının hali hazırda tutuklanmış ya da yurtdışına kaçmış olması veya Saray'dan uzak durması nedeniyle, yemin töreninin yapılmasının

güç olduğunu bildiriyor. Başbakan'a gelince, öğrenciler adını haykırıp, ona taş atıyorlar, çünkü Makonen insanlara kendini sevdirmeyi hiçbir zaman öğrenememişti. Terfinin hemen ardından, şişinmeye başlamıştı; bakışı uzaklara sabitlenmiş ve öylesine sislenmişti ki, kimseleri tanıyamaz olmuştu. Hiç kimse onu ehlileştiremiyordu. Muazzam bir güç, onu koridorlarda sürekli yürütüyor, ulaşılmaz bir azametle girdiği ve yetişilmez bir azametle çıktığı salonlarda belirmesine neden oluyordu. Ve her nerede ortaya çıkarsa, çevresinde, kendisi için bir dua ayini başlatıyordu. Diğerleri büyük bir hayranlıkla, büyülenmişlikle ve vecd içinde yakararak, buna devam ediyor, ona hamdediyor, onu tütsülüyorlardı. Makonen'in iktidarda çok uzun süre kalamayacağı şimdiden belli olmuştu, çünkü ne askerler ne de öğrenciler istiyorlardı onu. Yemin töreninin sonunda yapılıp yapılmadığını bile hatırlayamıyorum, çünkü bir nazırın ardından öbür nazırı hapse atıyorlardı. Şunu anlamalısınız, dostum, komplocularımızın kurnazlığı dikkate değer nitelikteydi. Ne zaman birini tutuklasalar, derhal bunu İmparator adına yapmış olduklarını bildiriyor ve hemen ardından Majesteleri'ne olan sadakatlerini vurguluyorlardı. Bu, İmparator'u çok mutlu ediyordu, çünkü Tenene Work ne zaman babasına orduyu kötülemek için gelse, Majesteleri kızını azarlıyor, ordusunun sadakatini ve içtenliğini övüyordu. Çok geçmeden, bunun yeni bir kanıtını gördü, çünkü Mayıs Savaşı'nın başlangıcında, kıdemliler Saray'ın önünde bir bağlılık gösterisi düzenleyerek, Haşmetmeap Majesteleri'ni öven seslerini yükseltmişler ve soylu hükümdar da balkona çıkarak, sarsılmaz bağlılığı için ordusuna şükranlarını sunmuş ve başarılarının devamını dilemişti.

Haziran–Temmuz

U.Z.-W.:

Saray'da, yarın ne olacağına ilişkin sıkıntılı, ümitsizlik veren, korku dolu bir bekleyiş – ansızın Majesteleri danışmanlarını çağırtır, gelişmeyi ihmal etmeleri yüzünden tekdir eder, onları adamakıllı bir azarladıktan sonra, Nil üzerine barajlar inşa edeceğimizi ilan eder. Kafaları karışan danışmanlar, eyaletler açlık çekerken, ulus bunca huzursuzken, Konuşmacılar İmparatorluk'u düzeltmek konusunda fısıldaşırken ve subaylar komplolar kurup, ileri gelenleri hapse atarken, nasıl baraj kurarız, diye homurdanırlar. Derhal koridorlarda, barajlar kurmaktansa, açlık çekenlere yardım etmek gerekir gibi, gözüpek söylentiler işitilmeye başlar. Maliye Nazırı'nın, bu söylentilere yanıtı, barajlar inşa edilirse, tarlaları sulamak mümkün olacak ve öylesine bol hasat alınacaktır ki, açlıktan ölümler ülkemizden silinecektir yönünde olur. Evet, doğru, diye mırıldanır fısıldaşanlar, peki ama barajların inşası ne kadar sürecek? Bu arada ulus açlıktan ölür. "Ulus açlıktan ölmeyecek," diye açıklar Maliye Nazırı. "Şimdiye dek nasıl ölmediyse, şimdi de ölmeyecek. Üstelik barajları inşa etmeyecek olursak," diye sorar onlara, "nasıl çağdaşlaşıp geçebiliriz?" "Peki, ama biz kimle yarışıyoruz ki?" diye mırıldanır fısıldaşanlar. "Kiminle mi? Siz ne demek istiyorsunuz?" der Maliye Nazırı. "Elbette Mısır'la." "Ama Mısır, efendim, bizden daha zengin, üstelik Mısır bile barajları kendi cebinden kuramıyor. Bu barajları kurmak için gereken fonları nereden bulacağımızı düşünüyorsunuz?" Burada nazır, bu kuşku karşısında gerçekten öfkeden kendini kaybederek, onlara gelişme uğruna kişinin kendisini feda etmesinin ne kadar önemli olduğuna ilişkin bir söyleve girişir. Bunun yanı sıra,

Majesteleri, hepimizin durmadan dinlenmeden, bu işe yüreklerimizi ve ruhlarımızı adayarak, sürekli gelişmemiz gerektiğini söylemiyor mu? Enformasyon Nazırı da derhal, Saygıdeğer Majesteleri'nin kararını yepyeni bir başarı olarak ilan eder ve göz açıp kapayıncaya değin başkentin sokaklarında şu sloganın belirdiğini hatırlıyorum:

Bekleyin de barajlar bir kurulsun,
Herkes hemen zengin olsun!
İftiracılar yalanlarında ve düzmecelerinde boğulsun
Barajlara karşı gelenler cehennemin en dibine kovulsun!

Bununla birlikte, bu mesele komplocu subayları öylesine kızdırdı ki, Emsalsiz Majesteleri'nin baraj çalışmaları için özel olarak kurduğu İmparatorluk Konseyi, birkaç gün sonra, barajlardan daha da büyüyen bir yozlaşmadan ve halkın açlığının daha da artmasından başka hiç bir şey çıkmayacağı gerekçesiyle, topluca hapse atıldı. Gel gelelim, subayların yaptığı bu hareketin, Majesteleri'nde özel bir üzüntü yarattığını hep düşünmüşümüdür. Yılların omuzlarına gittikçe artan bir yük bindirdiğini hissediyor ve kendisinden sonra kalacak, heybetli ve herkesçe takdir edilecek bir anıt bırakmak istiyordu. Bu şekilde, yıllar sonra bile, İmparatorluk Barajlarına giden herkes şöyle haykıracaktı: "Aman Tanrım! Bunların gerçekleşmesini, böylesine sıradışı, böylesine harika şeylerin yapılmasını, nehrin üzerine bir dağ kondurulmasını, İmparator'dan başka kim başarabilirdi?" Yoksa, bir başka açıdan bakılırsa, barajları inşa etmektense açları beslemenin daha iyi olduğu şeklindeki mırıltılara ve fısıltılara mı kulak vermeliydi ... şey, açlar, sonunda doyurulabilseler bile, arkalarında - ne kendilerinden ne de İmparator'dan- hiçbir iz bırakmadan nasılsa ölecek değiller miydi?

Konuştuğum kişi, uzun bir süre İmparator'un o zamandan ülkeyi terk etmeye niyetlenmeye başlamış olup olmadığını uzun uzadıya düşünüyor. Tahtının varisini atamıştı, öyle değil mi? Ve Nil üzerinde kurulacak şu barajlarla kendisine adanmış ebedi bir anıtın yaratılmasını buyurmuştu. (İmparatorluk'un öteki, son derece acil ihtiyaçlarıyla yan yana konduğunda, ne kadar da savurganca bir fikir!) Gelin görün ki, bunda başka niyetleri de vardı. Genç torununu halefi ilan ederek, oğlunu, Aralık 1960 olaylarında oynadığı rol yüzünden cezalandırmış oluyordu. Nil üzerine barajlar inşasını emretmekle, İmparatorluk'unun büyüdüğünü ve geliştiğini, yoksulluk ve yozlaşma hakkındaki bütün karaçalmaların, yalnızca monarşiye karşı olanların kötü niyetli saçmalıkları olduğunu kanıtlamak istiyordu. Gerçekte, terk etme düşüncesi, İmparator'un doğasına tümüyle aykırıydı; devlete kendi ürünü gözüyle bakar ve ülkeden ayrılmasının, onun tümüyle çökmesine ve yok olmasına neden olacağına inanırdı. Kendi yarattığı şeyi mi yok edecekti? Dahası, Saray'ın duvarlarını terk edip, pusuda bekleyen düşmanlarının darbelerine, kendi iradesiyle maruz mu kalacaktı? Hayır, Saray'dan ayrılmak düşünülemezdi bile; bunun yerine, ihtiyarlık bunalımlarının kısa krizlerinin ardından, İmparator, ölümden dirilmiş gibi, daha canlı ve dinç oluyor, yeni bir şevk kazanıyordu, hatta yaşlı simasında bir gurur görmek bile mümkündü – böylesine canlı oluşuna, böyle bir zihniyete sahip bulunuşuna, ustalığını bunca koruyuşuna duyulan bir mağruriyet.

Haziran geldi; iyice kuvvet bulmuş olan komplocuların, sonunda Saray'a karşı kurnazca hücumlarını yeniden başlattıkları ay. Kurnazlıkları şuradan geliyordu: Sistemi imhaya yönelik tüm çabalarını, dudaklarından İmparator'un adını eksik etmeyerek, sanki onun emirlerini yerine getiriyormuş, onun düşüncelerini alçakgönüllükle uyguluyorlarmışcasına yürütüyorlardı. Şimdi -İmparator'un adına yaptıkları iddiasıyla- ileri gelenler arasındaki yozlaşmayı

araştıracak, hesaplarını, topraklarını ve tüm servetlerini kontrol edecek bir komisyon kurmuşlardı. Tek mülkiyet kaynağının sıkı çalışma ve üretkenlik değil de, sıradışı imtiyazlardan oluştuğu yoksul bir ülkede, ileri gelenlerden hiçbirinin vicdanı temiz olmadığından, Saray halkı büyük bir dehşete yenik düşmüştü. Daha korkakça olanları yurtdışına kaçmayı düşündüler, ama ordu havaalanını kapatmış ve ülkeden ayrılmayı yasaklamıştı. Yeni bir tutuklamalar dalgası başladı. Her gece Saray'dan insanlar yok oluyordu; Saray her gün biraz daha tenhalaşıyordu. Taç Konseyi'nin başında bulunan ve kraliyette, İmparator'dan sonra en önemli kişilik olan Prens Asrate Kassa'nın hapse atıldığı haberi, büyük bir karışıklığa neden oldu. Dışişleri Nazırı Minassie Haile de, yüzlerce rical gibi, kendisini hapishanede buldu. Aynı zamanda, ordu, radyo binasını işgal etti ve ilk kez olarak, silahlı kuvvetler ile polisten oluşan eşgüdümlü bir komitenin -gene bu iddiayı sürdürüyorlardı- İmparator'un adına, yenileşme hareketinin başına geçtiğini bildirdi.

C.:

Dünya tersine dönmüştü, dostum, çünkü gökyüzünde garip işaretler belirmişti. Ay ve Erendiz, üçgen yönünde dönmek yerine, yedinci ve on ikinci burçlarda durarak, meşum bir şekilde daire biçimi almaya başladı. Dolayısıyla, sarayda bu işaretleri açıklamakla görevli Hintliler, herhalde, Saygıdeğer Majesteleri'ni kötü bir kehanetle tedirgin etme korkusuyla, Saray'dan kaçtılar. Ama Prenses Tenene Work, hâlâ Hintlilerle görüşüyor olmalıydı, çünkü altüst olmuş bir halde Saray'a koşup, Haşmetmeap Majesteleri'nin sinirini bozarak, tutuklamalar ve idamlar konusunda onu harekete geçirmeye çalışıyordu. Geri kalan Gardiyanlar da Soylu Majesteleri'ne -hatta diz çöküp yalvararak- komploculari

durdurması, onları parmakların ardına atması için baskı yapıyorlardı. Eşi Menendi Bulunmaz Majesteleri'nin (madalyaları şıngırdayarak!) hep askeri üniformasını giymesine ve sanki orduya hâlâ kendisinin kumanda ettiğini hatırlatırcasına daima mareşal batonunu taşımasına ağızları açık kalarak bakıyorlardı. Bu ordunun Saray'a karşı ne gibi niyetler taşıdığının hiç önemi yoktu. Evet, böyle olabilir, ama onun kumandasında bu, her şeyi İmparator adına yapan, sadık, güvenilir bir orduydu. Ayaklanmışlar mı? Olsun, bu sadık bir ayaklanma!

İşte böyle, dostum – Saygıdeğer Majesteleri her şeye hükmetmek istiyordu. Bir ayaklanma olsa bile, ayaklanmaya hükmetmek istiyordu, kendi hükümranlığına yönelik olsa bile, başkaldırıya kumanda etmek istiyordu. Gardiyanlar, bu şekilde davranırsa, kendi düşüşünü hazırlayacağını görmüyorsa, Majesteleri'nin üzerine bir sersemlik çökmüş olabileceğini mırıldanıyorlar. Ama Nazik Majesteleri kimseye kulak vermiyor. Saray'da, Amhara dilinde "Dergue" adı verilen askeri komitenin heyetini kabul ediyor, heyetle beraber bürosuna kapanıp komplocularla işbirliğine girişiyor! Utançla itiraf etmem gerekiyor ki, dostum, o anda, Saygıdeğer Majesteleri'nin aklını kaçırdığına ilişkin koridorlarda yayılan zındıkça ve küstah söylentiler işitilebiliyordu, çünkü heyetin içinde sıradan astsubaylar ve çavuşlar bile vardı ve Majesteleri'nin böylesine düşük rütbeli askerlerle bir masaya oturması düşünülemez bir şeydi! Bugün, Majesteleri'nin bu insanlarla görüştüğü konunun ne olduğunu tahmin etmek güç, ama bu görüşmenin hemen ardından yeni tutuklamalar başladı ve Saray nüfusu daha da küçüldü. Prens Mesfin Şileşi hapse atıldı; kendisine ait özel ordusu derhal silahsızlandırıldı. Çok geniş toprakları olan Prens Worku Selassie'yi tutukladılar. İmparator'un damadı, Savunma Nazırı General Abiye

Abebe'yi hapsettiler. Nihayet, Başbakan Endelkachew'i ve birkaç nazırını hapse attılar. O zamana değin, İmparator'un adına hareket ettikleri iddiasını sürdürerek, her gün birilerini tutuklamışlardı.

Gardiyanlar'ın başı olan Prenses Tememe Work ise, saygıdeğer babasını, biraz dirayet ve sertlik göstermesi konusunda uyarmayı sürdürüyordu. "Baba, ayağa kalk ve onlara huşunetini göster!" Ama, gerçeği söylemek gerekirse, böyle ilerlemiş bir yaşta, kim, ne tür bir haşinlik gösterebilir ki? Majesteleri artık yalnızca yumuşak bir yaklaşım kullanabiliyordu ve muhalefete zorbaca başeğdirmeye çalışmak yerine, uzlaşmacı bir tutuma başvurmak yoluyla komploculari yatıştırarak, aslında bilgeliğini kanıtlamış oluyordu. Ve Prenses ne kadar sertlik talep ederse, babasının o kadar yumuşadığını öfkeyle görüyor, onu hiçbir şey yatıştıramıyor, hiçbir şey sinirlerini düzeltemiyordu. Ama İyiyürekli Majesteleri soğukkanlılığını hiç yitirmiyordu; tersine, sürekli kızını övüyor, rahatlatıyor, neşelendiriyordu. Konuşmacılar, yüreklenmişler, sürekli masa başına oturmayı, İmparatorluk'u geliştirmeyi, asilerin taleplerini yerine getirmeyi istiyorlardı. Konuşmacılar da bu ruhla ne zaman bir bildirge sunsalar, Benzersiz Majesteleri, onların sadakatini göklere çıkarıyor, onları rahatlatıyor ve yüreklendiriyordu. Ama ordu, Konuşmacıları da seyreltiyordu, bu yüzden sesleri gitgide daha az duyulmaya başlamıştı.

Salonlar, koridorlar ve iç balkonlar her gün biraz daha tenhalaşıyordu, ama gene de, hiç kimse Saray'ı savunmaya kalkışmıyordu. Hiç kimse, kapıları kapatma, silahlara davranma çağrısını haykırmıyordu. İnsanlar, düşünceli düşünceli birbirine bakıyordu, belki onu alır da, beni rahat bırakırlar, diye. Ben asilere öfkeyle karşı çıkarsam, derhal beni de hapse atarlar, ötekileriyse rahat bırakırlar. Bu yüzden en iyisi susmak ve hiçbir

şey bilmemek. Sürünmemek istiyorsan, iyisi mi, sıçrama. En iyisi huzurunu bozmamak, erken bir ölümle karşılaşmamak.

Kimi zaman herkes Majesteleri'ne gidip ne yapmak gerektiğini soruyordu, Yüce Hükümdar'ımız da yakınmalarımızı dinliyor, bizi övüyor, yüreklendiriyordu. Gel gelelim, daha sonraları, huzura kabul edilmek iyiden iyiye zorlaştı, çünkü Soylu Majesteleri'miz bu kadar çok homurdanma, talep ve muhbir raporu dinlemekten artık yorgun düşmüştü. Yabancı ülkelerin elçilerini, hatta her türlü yabancı temsilciyi daha büyük şevkle kabul ediyordu, çünkü onlar, kendisini övüyor, rahatlatıyor ve yüreklendiriyorlardı. Majesteleri'nin ayrılışından önce konuştuğu son insanlar, komploculaın yanı sıra bu elçiler oldu ve hepsi onun sağlığının ve zihin gücünün tümüyle yerinde olduğunu ittifakla doğruladılar.

D.:

Hâlâ Saray'da bırakılmış olan Gardiyanların geri kalanları, koridorlarda eylem çağrıları yaparak yürüyorlardı. Harakete geçmeliyiz, diyorlardı, saldırmalıyız, bu kötü niyetlilere karşı ayaklanmalıyız. Aksi halde her şey berbat olacak. Ama bütün saray hapse atıldığında, nasıl taarruza geçilecekti, böylesine bir çaresizlikte nasıl çare bulunacaktı, neyin değişeceğini söylemeden değişim isteyen Konuşmacılar nasıl dinlenecekti? Değişim, sadece hükümdardan gelebilirdi. Konuşmacıların onun desteğine ve onayına gereksinimleri vardı, çünkü aksi halde inançsızlaşır ve tekdire uğrarlardı. Aynı şey, bütün ihsanlar için de geçerliydi – hepsini ancak Majesteleri dağıtabilirdi ve kişi, tahttan elde edemediği şeyi, hiçbir şekilde elde edemezdi. Böylelikle, saraylılar

arasında büyük bir bunalım hüküm sürmeye başladı: İhsanları yapacak ve mülklerini artıracak Majesteleri artık yok muydu?

Saray'da, sorunlar ve suçlamalarla hiç durmadan rahatsız edilerek, kişi edilginliğini kırmayı, gerçekten değerli bir şey yapmayı, canlılık ve dinçlik gösteren parlak bir ışıltı saçmayı nasıl da istiyordu. Hâlâ bunu yapacak gücü bulan herkes, bu düşüncenin peşinden, kaşlarını çatarak, alnını kırıştırarak, koridorlarda dolaşmayı sürdürdü, ta ki sonunda şöyle bir fikir doğuncaya kadar: Bir yıldönümü kutlaması düzenlemek! "Ne?" diye haykırdı, Konuşmacılar, "şu anda kendimizi bir yıldönümüyle meşgul etmek, ha? Saçma. Bu, bizim bir masanın çevresinde oturup, İmparatorluk'u kurtarmamız için son fırsat." Ama Şamandıralar, bunu dikkate değer, canlılık belirtisiyle şereflenmiş bir fikir olarak gördüler ve büyük bir hevesle, yoksullar için bir şöleni de içeren tüm şenlikleri tasarlayarak, yıldönümüne hazırlanmaya koyuldular. Bu olay, dostum, Majesteleri'nin yaşamının seksen ikinci yılının tamamlanmasıydı, her ne kadar öğrenciler, bazı eski gazeteleri karıştırıp, bunun seksen ikinci değil, doksan ikinci yıl olduğunu haykırmaya başlasalar bile; Majesteleri, bir keresinde gerçek yaşından birkaç yılı çıkarmıştı zaten, diye feryad ettiler. Ama öğrencilerin hıncı -mucizevi biçimde hâlâ serbest dolaşan- Enformasyon Nazırı'nın, büyük bir başarının, uyum ve sadakatin en iyi örneği olarak tanımladığı bugünü zehirlemeyi başaramadı. En büyük kayıplarda bile bir avantaj saptayan ve çevresindeki her şeyi, yenilgide bile bir başarı, mutsuzlukta bir sevinç, sefalette bir bolluk ve yenilgiden büyük bir talih bulunduğunu görecek kadar başarıyla dönüştüren bu nazırın üstesinden gelmeyi hiçbir düşmanlık beceremezdi zaten. O üzücü bayramı, harikulade bir kutlama olarak adlandırmak da, böyle bir lafı çevirme örneği değil miydi zaten?

Yağmurlu bir gündü; Majesteleri konuşma yapmak üzere balkona çıktığında yağmur çiseliyordu, hava sisle örtünmüştü. Yanında ancak bir avuç ıslanmış, kederli rical vardı – geri kalanlar ya hapishanedeydi, ya da başkentten kaçmıştı. Kalabalık yoktu, boş avlunun öteki ucunda yalnızca saray hizmetkârları ile İmparatorluk Muhafızları'na mensup bazı askerler dikiliyordu. Haşmetmeap Majesteleri, açlık çeken eyaletlere yönelik şefkatini ifade etti ve İmparatorluk'un semereli bir biçimde gelişmesini sürdürmek için hiçbir fırsatı gözden kaçırmayacağını söyledi. Ayrıca, sadakati için orduya teşekkür etti, halkını övdü, onları yüreklendirdi ve milletine iyi şanslar diledi. Ama öylesine alçak sesle konuşuyordu ki, sürekli yağmur arasında güçlükle işitilebilen sesinden, tek tek sözcükleri seçmek son derece güçtü. Ve dostum, bu hatırayı mezara kadar içimde taşıyacağım, çünkü Majesteleri'nin sesinin nasıl yok olduğunu hâlâ işitebiliyorum ve saygıdeğer yüzünden nasıl yaşların boşandığını hâlâ görebiliyorum. İşte o zaman, evet, o zaman, ilk kez olarak, kendi kendime, her şeyin gerçekten sona erdiğini düşündüm. O yağmurlu günde, tüm yaşam akıyordu, soğukla, sımsıkı bir sisle kuşatılmıştık ve Ay ile Erendiz, bir daire oluşturacak biçimde yedinci ve on ikinci burçlarda durmuştu.

Tüm bu süre içinde -1974 yaz ayları içinde- küçülmüş iki uyanık grup arasında büyük bir sınav sürmektedir: Saygideğer İmparator ile Dergue mensubu genç subaylar arasında. Subaylar açısından, bu bir saklambaç oyunudur: Kadim hükümdarı, kendi Saray'ında, kendi ininde kuşatmaya çalışmaktadırlar. Peki, ya İmparator? Planı çok incedir, ama biraz bekleyin, çünkü az sonra düşüncelerini öğreneceğiz.

Ya diğer ouyncular? Bu heyecanlı ve ilgi çekici oyunun öteki oyuncuları, olayların akışına kapılmıştır; nelerin olup bittiğinden pek az haberdardırlar. İleri gelenlerle gözdeler, çaresiz ve korkmuş, Saray'ın koridorlarında çılgınca koşuşmaktadırlar. Saray'ın bir sıradan insanlar yuvası, ikinci sınıf adamlar topluluğu olduğunu unutmayalım; bir bunalım durumunda, bu tür insanlar deliye döner ve kendi canlarını kurtarmaktan başka bir şey düşünemez olurlar. Sıradanlık, tehlikelidir: Tehdit edildiği anda, acımasızlaşır. Gardiyanlar tam da bu tip insanlardır; kırbacı şaklatmanın ve kan dökmenin ötesinde bir şey düşünmemektedirler. Korku ve nefret, gözlerini köreltmiştir, en ilkel dürtüler onları eyleme itmektedir: acımsasızlık, şiddetli bencillik, imtiyazlarını yitirme, mahkûm edilme korkusu. Bu tür insanlarla iletişim kurmak olanaksızdır, anlamsızdır. Konuşmacılar ikinci gruptur – iyi niyetli, fakat yaradılıştan savunmacı, duraksamacı, uysal ve Saray düşünüşü kalıplarını aşmayı başaramayan insanlar. Her yönden, darbelerin en şiddetlisini yaşarlar, yol üstünden itilir ve ortadan kaldırılırlar. Aşırı uçlarda bulunan, aşırıcılar uzlaşmadan çok savaşmaya eğilimli olduklarından, onların hizmetini hiç istemeyen ve iradesiz, lüzumsuz bir ırka mensuplarmış gibi, onlara birer engel gibi davranan iki hasmın -Gardiyanlar ve asilerin- arasında, hemen paramparça olacak bir bağlam yaratmaya çalışırlar. Dolayısıyla Konuşmacılar hiçbir şey anlamazlar ve hiçbir şey yapamazlar; tarih onları aşar ve arkasında bırakır. Şamandıralar hakkında söylenebilecek hiçbir şey yok. Onlar, akıntı kendilerini nereye sürüklerse oraya giderler,

önemsiz kişilerden oluşan bir grup, her yöne çekilebilen, en acımasız yolla bile olsa, hayatta kalmaya çalışan kişilerden oluşan bir gruptur.

İşte, genç subaylar grubunun -parlak, zeki adamlar, vatanlarında işlerin ne korkunç durumda olduğunun, seçkinlerin aptallığıyla çaresizliğinin, yozlaşmayla ahlaksızlığın, ülkenin güçlü devletlere olan aşağılayıcı bağımlılığının bilincinde olan, hırslı ve yüreği acıyla dolu yurtseverlerin- bertaraf etmeye çalıştığı Saray'ın faunası bunlardan oluşmaktadır. Kendileri de İmparatorluk ordusunun bir parçası olarak, seçkinlerin alt düzeyine mensupturlar; kendileri de imtiyazlardan yararlanmaktadırlar, bu yüzden onları hareketa geçiren -hiçbir zaman dolaysız yüzleşmedikleri- yoksulluk değil, daha çok ahlaki bir utanç ve sorumluluk duygusudur. Sahip oldukları silahları en iyi şekilde kullanmaya karar verirler. Komplo, kışlaları Addis Ababa'nın varoşlarında, aslına bakılırsa, İmparator'un Saray'ının çok yakınında uzanan Dördüncü Tümen'in karargâhında doğar. Uzun bir süre, komplocular en katı gizlilikle -hatta en küçük bir sızıntının büyük bir baskı ve idamları getirecek olduğu haldehareket ederler. Yavaş yavaş komplo öteki karargâhlara, daha sonra da polis saflarına sirayet eder.

Ordu ve Saray arasındaki yüzleşmeyi hızlandıran olay, kuzey eyaletlerindeki açlıktı. Genellikle, dönemsel kuraklıkların kötü ürüne ve bu yüzden açlığa yol açtığı söylenir. Ama bu düşünceyi yayanlar, açlık çeken ülkelerin seçkinleridir. Bu, yanlış bir düşüncedir. Fonların ve ulusal gelirin adaletsiz ya da yanlış dağılımı, açlığın en yaygın kaynağıdır. Etyopya'da bir yığın tahıl vardı, ama zenginler bunu ilkin sakladı, ardından, köylülerin ve yoksulların ulaşamayacağı, iki katı fiyatla piyasaya sürdü. Bol miktarda depolanmış zahire ambarlarının hemen yanında açlıktan ölen yüz binlerce insan, gazetelere geçti. Yerel ileri gelenlerin emriyle, polis, hâlâ yaşayan canlı-iskeletlerden oluşan aşiretlerin işini tümüyle bitirdi. Bu korkunç kötülük, dehşet, onmaz

saçmalık durumu, komplocu subayları harekete geçiren işaret oldu. Başkaldırı, bütün tümenlere yayıldı; İmparatorluk iktidarının ana dürtüsü de muhtemelen orduydu. Kısa bir çılgınlık, şok ve duraksama döneminin ardından, H. S. en önemli aracını yitirmekte olduğunu anlamaya başladı.

Başlangıçta, Dergue karanlıkta, entrikaların ardına gizlenmiş olarak hareket etti; ordunun kendilerini nereye kadar destekleyeceğini bilmiyorlardı. İşçiler ve öğrenciler arkalarındaydı –bu önemliydi, ama generallerin ve üst rütbeli subayların çoğu, komplocuların karşısındaydı; oysa kumanda edenler, emir verenler, hâlâ generallerdi. Adım adım –bu devrimin taktiği böyle oldu. Derhal ve açıkça ortaya çıkmış olsalardı, ordunun yönlendirilmemiş kesimi onları desteklemeyi reddedebilir, hatta onları ortadan kaldırabilirdi. Ordunun orduya ateş ettiği ve böylelikle Saray'ın on üç yıl daha hayatta kalmasını sağlayan 1960 piyesi bir kez daha oynanırdı. Her durumda, Dergue'nin kendisi birlikten yoksundu; elbette, herkes Saray'ı ortadan kaldırmak istiyordu, bu tarih dışı, yıpranmış, onmaz şekilde cansızlaşan sistemi yıkmak istiyordu, ama hükümdara ne yapılacağı konusunda tartışmalar vardı. İmparator, kendi çevresinde aşılması güç bir mit, kudret ve hayatiyet yaratmıştı. Dünyada sevilen, kişisel olarak çekici, herkes tarafından saygı duyulan bir kişilikti. Dahası, o, Kilise'nin başıydı, Tanrı Tarafından Seçilen, insanların ruhunun efendisiydi. Kim ona el kaldırabilirdi? Bu eylem, daima lanetlenme ve idam sehpalarıyla sonuçlanmıştı.

Dergue üyeleri, büyük cesarete sahip kişilerdi. Bunun yanı sıra, sonraları, İmparator'un karşısına dikilmeye karar verdikleri zaman bile, hiçbir başarı şansları olmadığına inandıklarını hatırladıklarına göre, bir dereceye kadar insafsız hayduttular. Belki de H. S., Dergue'yi kemiren kuşkular ve bölünmelerden haberdardı; ne de olsa, olağanüstü ölçüde gelişmiş bir istihbarat servisine sahipti. Belki, yalnız içgüdülerinin etkisiyle, keskin taktik anlayışıyla, muazzam

deneyimiyle hareket ediyordu. Ve bir kez daha başka bir şey olursa ne yapardı? Savaşı sürdürme gücünü bulamazsa ne olurdu? Tümüyle yapayalnız kalmış gibi görünüyordu, bütün o yönetici çevre, yükselen dalganın karşısında durulamayacağını anlamıştı. Her şey çöküyordu; elleri bomboş kalmıştı. Böylece boyun eğmeye, dahası hükmetmekten vazgeçmeye başladı. Var oluşunu, varmış gibi gösterdi, ama onun en yakınında olanlar, aslında hiçbir şey yapmadığını, hiçbir eylemde bulunmadığını biliyorlardı.

Yakınında bulunanların kafası, bu eylemsizlikle karma karışıktır ve kendilerini varsayımlar içinde yitirmişlerdir. İlkin bir hizip, arkasından öteki, argümanlarını kendilerine sunar, her biri birbiriyle çelişen görüşlerini bildirdi. Herkesi aynı dikkatle dinler, onaylarcasına başını sallar, herkesi över, rahatlatır ve yüreklendirir. Mağrur, mesafeli, ölçülü, soğuk bir halde, olayları akışına bırakır, sanki kendisi başka bir uzamda, farklı bir evrende yaşıyormuşcasına. Belki de zaten durduramayacağını bildiği yeni güçlere fırsat vermek için çatışmaların üstündeymiş gibi davranıyordur. Belki bu hizmetin karşılığında, yeni güçlerin sonradan kendisine saygı duyup, kendisini kabul edeceğini hesaplamaktadır. Her şey bir yana, kendisi, bir ayağı çukurda yaşlı bir adam olarak, onlar için bir tehlike oluşturamaz, öyle değil mi? Böylece kalmak mı ister? Kendisini kurtarmak mı? Ordu, küçük bir provokasyonla işe başlar: Yozlaşma suçlamasıyla, Aklilu hükümetinin zaten azledilmiş nazırlarını tutuklar. Kaygıyla İmparator'un tepkisini beklerler. Ama H. S. sessiz kalır. Bu, hareketin başarılı olduğu anlamına gelmektedir, ilk adım atılmıştır. Cesaretlenerek, devam ederler – bundan böyle, seçkinleri tedricen ortadan kaldırma taktiğini uygularlar, ağır ağır ve titizlikle Saray'ı boşaltmaya başlarlar. İleri gelenler ve eşraf, birbiri ardına ortadan kaybolur. Edilgin, uyuşuk bir halde, sıralarını beklerler. Sonradan, hepsi Dördüncü Tümen'in hapishanesinde buluşurlar; bu, yepyeni, yadırgatıcı, konukseverlikten uzak bir karşı-Saray'dır. Kışla

kapılarının önünde, Addis Ababa-Cibuti demiryolunun geçtiği yerin hemen yanında, uzun bir limuzin dizisi uzanır – bunlar, şaşırmış ve dehşete kapılmış halde, hapsedilen kocalarına ve kardeşlerine, yaklaşan düzenin mahkûmlarına yiyecek ve giyecek getiren prenseslere, nazır ve general eşlerine aittir. Düzeni bozulan ve heyecanlı izleyicilerden oluşan bir kalabalık, bu sahneleri seyreder, çünkü sokaktakiler henüz ne olup bittiğini bilmemektedirler; henüz tam anlamıyla açıklığa kavuşmamıştır olaylar. İmparator, hâlâ Saray'dadır ve subaylar, bir sonraki hamleyi tasarlayarak, hâlâ tümen karargâhlarında düşünüp taşınmaktadırarlar. Büyük oyun sürmektedir, ama son perde yaklaşmaktadır.

Ağustos–Eylül

M. W. Y.:

Bütün bu keder arasında, ezilmişlik ve bir köşeye sıkıştırılmış duygusuyla -Saray'ı ve tüm Saray halkını acılı bir kasvetle dolduran bu hisle- Müstesna Majesteleri'nin çok uzun bir süre önce çağırmış olduğu İsveçli doktorlar ansızın çıkageldiler. Saçma sapan bir yavaşlık nedeniyle gecikerek -Saray'da beden eğitimi vermek üzere- ancak şimdi gelebilmişlerdi. Ve lütfen unutmayın, dostum, işler sarpa sarmıştı ve her kim henüz kodese tıkılmamışsa, tek yaptığı, gizlice Saray'da oturarak, sırasını beklemekti – isyancılar her yeri temizlediği, gece gündüz insanları aldığı için, yüzünü bile göstermekten korkarak. Bu kadar sık bir ağdan, kimse kaçıp kurtulamazdı. Ve siz burada, bütün bu kuşatma ve avlama harekâtının ortasındayken, beden eğitimi için ortaya çıkacaktınız, ha! Masaya oturmak ve İmparatorluk'u bir düzene koymak, modaya uydurmak ve hoş bir hale getirmek için son fırsat varken, dedi Konuşmacılar, beden

eğitimini kim düşünür ki? Ne var ki, Majesteleri'nin ve Taç Meclisi'inin arzusu buydu ve tam o sırada, bu arzu tüm Saray halkının sağlıklarına dikkat etmek, doğanın tüm kutsamalarından yararlanmak, rahat ve etkili olmak, temiz hava – ve tercihen yabancı hava- solumak için her fırsattan yararlanması gerektiği yönündeydi. İyiliksever Majesteleri, Saray halkının yaşamının, İmparatorluk'un en büyük hazinesi ve kraliyetin en değerli kaynağı olduğunu belirterek, bu konuda hiçbir masraftan kaçınmadı. Çok uzun bir zaman önce, İmparator tam bu amaca yönelik bir yasa, beden eğitimi alıştırmalarının yerine getirilmesini gerektiren bir yasa çıkarmıştı; ülkenin dört bir yanına yayılan ayaklanmalar ve gitgide artan karışıklığa karşın, bu yasa iptal edilmediği için, şimdi hepimiz -Saray'da kalan bir avuç insan olarak biz- sabah idmanlarına boyun eğdik ve İmparatorluk'un en büyük hazineleri olarak, kollarımızı kaldırıp, bacaklarımızı açarak bedenlerimizi esnekleştirmek zorunda kalmıştık. Enformasyon Nazırı, sanki Saray'ı ağır ağır teslim alan küstah istilacılara nazire olsun diye, beden eğitiminini büyük bir başarı ve sarayın asla çiğnenemez birliğinin yüreklendirici bir kanıtı olarak adlandırdı.

Sözünü ettiğim emperyal ferman, bunun yanı sıra, en önemsiz dereceden hükümet vazifelerinden birini deruhte eden kişinin bile, derhal kısa bir mola vermesini, kuytu ve rahat bir yere gitmesini, gevşemesini, derin nefesler almasını ve gündelik giyimi içinde, kendisini resmiyetten uzak, rahat, doğaya yakın kılmasını da emrediyordu. Bu dinlenmeleri, ister ihmalden olsun, ister aşırı işgüzarlıktan olsun, aksatan herkes, hükümdarlığın en değerli kaynağını korumadığı için, Haşmetmeap Majesteleri tarafından tekdir ediliyor ve öteki saraylılar tarafından da azarlanıyordu. Bununla birlikte, subaylar hiç kimseyi Saray'dan dışarı bırakmazken,

kişinin doğaya yaklaşması ve dinlencenin tadını çıkarması mümkün müydü? Biri, gizlice evine gitmeye kalkışırsa, pusuda bekleyen asiler derhal onu yakalıyor ve hapishaneye tıkıyorlardı. Ama beden eğitimiyle ilgili en kötü şey, saraylılar bir salonda toplanıp da kollarını ve bacaklarını salladığı zaman, komplocuların içeriye girip, herkesi hapse atmalarıydı. "Günleri sayılı olan insanlar, beden eğitimi yapıyor!" diye kıs kıs gülüyordu subaylar, kaba şakalar yaparak. Bu, subayların değerlere saygısız olduğunun ve İmparatorluk'un iyiliğine karşı çıktıklarının en iyi kanıtıydı. İsveçli doktorlar bile korkuyorlardı. En nihayet sözleşmelerini yitirdiler – gene de, canlarını kurtardıkları için şanslıydılar. İsyancıların, herkesi bir anda yakalamalarını önlemek için, sarayın başmabeyncisi, kurnazca bir hileyle, beden eğitiminin küçük gruplar halinde yapılmasını emretti. Böylece, bir grup tuzağa düşerse, diğerleri kurtulmuş olacak ve en kötüsünü savuşturmuş olarak, Saray'ı kendi denetimleri altında tutmaya devam edeceklerdi. Gel gör ki, dostum, bu ihtiyatlı ve dahice savaş hilesi bile sonunda işe yaramadı, çünkü o zamana gelindiğinde, ayaklanma, bir koç başıyla hiç durmadan Saray'ın kapısını zorlayan ve bize istisnai bir acımasızlıkla zulmeden ayaklanma, artık alabildiğine küstahlaşmıştı.

Böylece Ağustos ayı, yüce hükümdarımızın iktidarının son haftaları geldi. Ama çöküşün bu son haftaları hakkında "iktidar" sözcüğünü kullanırsam, acaba doğru ifade etmiş olur muyum? Her şeye hükmeden gerçek iktidar ile, hükmetmenin içi boş bir pantomiminden, birinin kuklası olup, dünyayı görmeden, duymadan, yalnızca kendi içine bakarak bu rolü oynamaktan ibaret iktidar görüntüsü arasındaki sınır çizgisinin nereden geçtiğini saptamak güç. Daha da güç olan, her şeye kadir olanın ne zaman iktidarsızlaştığını; talihin ne zaman felakete dönüştüğünü; ışıltının ne zaman

matlaştığını söylemek. Bütün bunları Saray'daki hiç kimse algılayamadı, çünkü gözler o kadar sabitti ki iktidarsızlık yerine her şeye kadir olanı, felaket yerine talihi, matlık yerine ışıltıyı görüyorlardı. Ve kişinin algılaması farklı olsa bile, başını tehlikeye atmadan, nasıl hükümdarımızın ayağına kapanır da, "Majesteleri, artık iktidarsızlaştınız, felaketle çevrelendiniz, mat oldunuz!" diyebilir ki? Saray'daki sorun, gerçeğe ulaşma yolumuzun olmaması ve duyularımıza ancak hapishane duvarları ardına girdiğimiz zaman kavuşabilmemizdi. Şeyler, her birimizde rahatlıkla bölünmüştü, görme, düşünmeden; düşünme, konuşmadan kopuktu ve hiç kimsede bu üç yeteneği bir araya getiren ve işitilebilir bir ses çıkarmasını sağlayan bir yer yoktu. Ama benim gözümde, dostum, talihsizliklerimizin tümü, Emsalsiz Majesteleri'nin, öğrencilerin o defilede bir araya gelmelerine, böylelikle bir kalabalık oluşturup bir gösteri başlatmalarına, muhalif hareketi toparlamalarına izin verdiği günden itibaren başladı. En büyük hata buydu: Hiçbir harekete izin verilmemeliydi, çünkü biz ancak hareketsizlikte var olabilirdik. Hareketsizlik ne kadar hareketsiz olursa, müddeti o kadar uzun ve güvenli olur. Majesteleri'nin eylemi tuhaftı, çünkü kendisi de, bu hakikati çok iyi biliyordu; söz gelimi, onun en sevdiği taşın mermer olmasından da anlaşıldığı gibi. Suskun, hareketsiz, zahmetle cilalanmış yüzeyiyle mermer, Majesteleri'nin, çevresindeki her şeyin hareketsiz ve sessiz ve tıpkı onun gibi pürüzsüz, düzgün kesilmiş, sonsuza değin yerleşik olması hayalini ifade ediyordu.

A. G.:

Ağustos'un başlarına gelindiğinde, Bay Richard, Saray'ın içinin görkemini ve korku veren ağırbaşlılığını

yitirmiş olduğunu siz de biliyor olmalısızın. Her yerde öyle bir kargaşa vardı ki, kalan teşrifat memurları hiçbir şekilde düzen sağlayamıyordu. Majesteleri'nin yanında daha güvende olacakları, İmparator'un onları kurtaracağı ve küstah subaylara yaptığı ricalarla, onların özgürlüğünü elde edeceği umuduyla İmparatorluk'un her yerinden gelen ricalin son sığınağı olmuştu Saray. Ünvanları ve nişanları ne olursa olsun, her düzeyden, tabakadan ve değerden ileri gelenlerle gözdeler, şimdi yan yana halılarda, kanepelerde ve koltuklarda, üzerlerine perdeleri örterek uyuyorlardı –bu konuda sürekli kavga çıkıyordu, çünkü içlerinden bazıları, karartma yapılmaması halinde, asi hava kuvvetlerinin Saray'ın bombalayacaklarından korktuğu için, perdelerin pencerelerden çıkarılmasını istemiyordu. Ötekiler-se, üstlerine bir şey örtmeden uyuyamayacaklarında ısrar ediyorlar (geceleri bir hayli soğuk olduğunu kabul etmek zorundasınız) ve bencilce perdeleri çıkartıp üzerlerine örtmeye devam ediyorlardı. Gel gelelim, bütün bu atışmalar ve dalaşmalar anlamsızdı, çünkü subaylar çok geçmeden, kavgacı ricalden hiçbirinin üstünü örtecek örtü bulamayacağı hapishaneye atarak hepsini barıştırdı.

O günlerde, Dördüncü Tümen'e mensup devriyeler her sabah Saray'a geliyordu. Ayaklanmacı subaylar, araçlarından inip, Taht Odası'nda bir rical toplantısı yapılmasını emrediyordu. Teşrifat memurlarının "Rical toplantısı! Rical toplantısı!" çığlıkları, koridorlarda yankılanıyordu. Bu memurlar subaylara yaltaklanmaya başlamışlardı bile. Bu çağrının sesi üzerine, ileri gelenlerin bazıları bir köşeye saklanıyor, ama geri kalanları, perdelere bürünmüş olarak, ortaya çıkıyordu. Ardından subaylar listelerini okuyor ve isimleri okunanlar hapishaneye götürülüyordu.

Şunun farkına varmak gerekiyor ki, Bay Richard,

Majesteleri artık, kimi zaman tören üniforması, kimi zaman da tatbikatları izlemek için kullandığı arazi üniforması olmak üzere, hep üniforma giyiyordu. Dehşet içindeki ricalin, birbirlerine onları nasıl bir kaderin beklediğini sorarak beklerken, halılarda ve kanapelerde yattığı salonlarda beliriyordu. Onları rahatlatıyor, başarılar diliyor, büyük önem veriyor, onlara kişisel bir ilgi gösteriyordu. Ne var ki, koridorlarda subaylardan oluşan bir devriye ile karşılaşırsa, onları da yüreklendiriyor, başarılar diliyor ve kendisine olan sadakati yüzünden orduya teşekkür ediyordu; orduyla ilgili tüm işlerin, onun kişisel olarak büyük ilgi duyduğu bir alan olduğuna onları temin ediyordu. Bu noktada, Gardiyanlar, İmparatorluk'u yıktıkları için subayların asılması gerektiğini fısıldıyorlardı öfke ve kinle. İyi yürekli hükümdar onları dikkatle dinliyor, yüreklendiriyor, başarılar diliyor ve onlara büyük değer verdiği gerçeğinin altını çizerek, sadakatleri için teşekkür ediyordu. Ve Saygıdeğer Majesteleri'nin, genel refaha katkıda bulunan, tavsiye ve talimatlarını hiç esirgemediği yorulmak bilmez hareketliliği, Bay Gebre-Egzy tarafından büyük bir başarı olarak tanımlanıyordu; Enformasyon Nazırı bu hareketliliği, hükümdarın esnekliğinin bir kanıtı olarak görüyordu. Ne yazık ki, herşeyi bir başarı olarak tanımlayarak, nazır, subayları öylesine kızdırdı ki, onu salondan sürükleyip, sonsuza değin ağzını tıkayarak çıkardılar ve hapse attılar.

Bu son ayın en kara günlerini, Saray Tedarik Nazırlığının bir memuru olarak yaşadım, Bay Richard. İzin verin de, sarayımızdaki insan sayısını bilmenin imkânsız olduğunu söyleyeyim, çünkü ileri gelenlerin listesi her gün değişiyordu – bazıları yardım umarak gizlice Saray'a giriyor, bazıları hapishaneye götürülüyordu ve sık sık gece yarısı gizlice içeri giren biri, öğleye kalmadan hapse götürülüyordu. Bu yüzden depolardan ne

kadar yiyecek sipariş edeceğimi bilemiyordum. Kimi zaman yiyecek çok az oluyordu; o zaman, ileri gelenler öfkeden küplere biniyor, nezaretimizin asilerle işbirliği içinde, onları açlıktan öldürmeye çalıştığını ileri sürüyorlardı. Öte yandan, çok fazla yiyecek sunulduğunda, subaylar, Saray'da savurganlığın hüküm sürmesine izin vermekle suçluyorlardı beni. Bu yüzden, istifamı sunmayı düşünüyordum, ama zaten hepimizi Saray'dan çıkardıkları için, buna gerek bile kalmadı.

Y. Y.:

Artık nihai ve en korkunç hükmü bekleyen bir avuç insan kalmıştık ki, -Tanrı'ya şükür!- sonunda, uzun düşünüp taşınmaların ardından, tadil edilmiş bir anayasa hazırlayan ve hazırladıkları taslakla Majesteleri'ne gelen hukukçuların şahsında, bir umut ışığı belirdi. Taslak, mutlak monarşimizi meşruti bir monarşiye dönüştürerek, güçlü bir hükümet oluşturmak ve Saygıdeğer Majesteleri'ne ancak İngiliz kralının sahip olduğu kadar bir yetki bırakmaktan oluşuyordu. Seçkin beyefendiler derhal küçük gruplara bölünüp, gizli köşelere saklanarak taslağı okumaya başladılar, çünkü subaylar ne zaman büyük bir topluluğu fark etse, hemen onları hapishaneye götürüyordu. Ne yazık ki, dostum, Gardiyanlar, mutlak monarşinin muhafaza edilmesinde, eyaletlerde eşraf ve önde gelenlerin gücünün korunmasında ve can çekişen Britanya İmparatorluğu'ndan gelen meşruti monarşinin köpeklere atılmasında ısrar ederek, bu taslağa karşı çıktılar. Ne var ki, burada Konuşmacılar, İmparatorluk'u geliştirmenin, yenilemenin ve cazipleştirmenin tek yolu olarak meşruti monarşinin son fırsat olduğunu söyleyerek, Gardiyanların boğazına sarıldılar. Ve böylece, kavgalaşarak, Merhametli Majesteleri'ne

gittiler; o sırada Majesteleri de hukukçular heyetini kabul etmiş, onların fikirlerine büyük önem vererek, kişisel bir özenle taslağın ayrıntılarını incelemekle meşgullerdi. Şimdi, Gardiyanların küskünlüklerini ve Konuşmacıların pohpohlamalarını dinledikten sonra, hepsini övüyor, yüreklendiriyor ve herkese başarılar diliyordu. Ama biri subaylara koşup durumu bildirmiş olmalı ki, hukukçular Aydın Majesteleri'nin bürosundan henüz çıkarlarken, askerlerle karşılaştılar; askerler taslağı onların elinden kapıp evlerine gitmelerini ve Saray'a bir daha adım atmamalarını emrettiler.

Saray'ın içindeki hayat çok tuhaf görünüyordu, sanki yalnız kendi başına, kendisi için mevcuttu. Bir Saray memuru olarak kente gittiğim zaman, normal yaşamı görüyordum -arabaların geçtiği sokaklar, oynayan çocuklar, alışveriş yapan insanlar, oturup, çene çalan yaşlı adamlar- artık hangisinin gerçek olduğunu bilemeden ve tüm Saray'ın belleğimden silinip kaybolması için, kente gitmemin, kalabalığa karışmamın yeterli olacağını hissederek, her gün bir varoluştan diğerine geçiyordum. Yok olup gidiverecekti, sanki hiç var olmamış gibi, o kadar ki, döndüğümde onu yerli yerinde bulacağımdan kuşku duyuyordum artık.

E. :

Son günlerini Saray'da tek başına, sadece yaşlı kişisel hizmetçisinin eşliğinde geçirdi. Anlaşılan, Saray'ı kapatmak ve İmparator'u tahttan indirmekten yana olan grup, Dergue'de üstün gelmişti. Subayların hiçbirinin adları bilinmiyordu, hiçbiri açıklanmamıştı – sonuna değin tam bir gizlilik içinde hareket ettiler. Şimdilerde, bu gruba Mengistu Haile-Mariam adında genç bir binbaşının önderlik ettiğini söylüyorlar. Başka

subaylar da vardı, ama artık hepsi öldü. Bu Mariam'ın bir yüzbaşı olarak Saray'a geldiğini hatırlıyorum. Annesi Saray'da hizmetçiydi. Subay okulundan mezun olmasını kimin sağladığını bilemiyorum. İnce, narin, her zaman gergin, ama kendini kontrol eden bir adam – hiç değilse verdiği izlenim buydu. Sarayın yapısını biliyordu, kimin kim olduğunu biliyordu, bugün artık terk edilmiş ve yıpranmaya bırakılmış Saray'ın işlemesini önlemek için, iktidarını ve gücünü ortadan kaldırmak, onu işe yaramaz bir taklide dönüştürmek için kimi ve ne zaman tutuklayacağını biliyordu.

Dergue'deki en hayati kararlar, Ağustos'un başlarında alınmış olmalıydı. Askeri komite -yani, Dergue- tümen ve karargâhlarda yapılan toplantılarda seçilen yüz yirmi temsilciden oluşuyordu. Ellerinde beş yüz rical ve saraylıdan oluşan bir liste vardı; bunları tedricen tutuklayarak, İmparator'un etrafında gittikçe artan bir boşluk yarattılar, ta ki, Majesteleri Saray'da tek başına kalıncaya değin. Son grup, İmparator'un en yakın çevresinin üyeleri, Ağustos'un ortasında hapse atıldı. O sırada İmparatorluk korumalarının şefi Albay Tassew Wayo; hükümdarımızın yaveri General Assefa Demissie; İmparatorluk Muhafızları'nın kumandanı General Tadesse Lemma; H. S.'nin özel sekreteri Solomon Gebre-Mariam; Başbakan Endelkachew; Yüksek İmtiyazlar Nazırı Admassu Retta; ve belki yirmi kişi daha tutuklandı. Aynı zamanda Taç Konseyi ile doğrudan doğruya İmparator'a bağlı öteki kurumları da feshettiler.

Ardından subaylar Saray'da ayrıntılı araştırmalar yaptılar. En lekeleyici belgeler, Yüksek İmtiyazlar Nezaretinde bulundu. Kolayca bulundu, çünkü Admassu Retta kendi ağzıyla anlatmıştı her şeyi. Bir zamanlar imtiyazları yalnızca hükümdar dağıtırdı, ama İmparatorluk çökmeye başlayıp da, ileri gelenler arasında parsa kapışma mücadelesi iyiden iyiye büyüyünce, H.S.

işleri denetim altında tutmakta zorlanmaya başlamış ve imtiyazlardan bazılarının dağıtımını Admassu Retta'ya devretmişti. Ama Admassu Retta, asla hiçbir şeyi not etmek zorunda olmayan İmparator gibi bir hafıza dehasına sahip değildi, bu yüzden ileri gelenlere dağıtılan toprak, ticari girişimler, yabancı paralar ve benzeri ihsanları tek tek kaydetmişti. Tüm bunlar subayların eline geçti; onlar da bu son derece lekeleyici belgeleri, Saray'daki yozlaşma hakkında geniş bir propaganda kampanyasının malzemesi olarak kullandılar. Halkın nefret ve öfkesini uyandırdılar. Gösteriler hararetlendi, sokak, bir dehşet ve mahşer atmosferinde idamlar talep etti. Ordunun hepimizi Saray'dan sürüp atacağı anlaşıldı – belki benim boynumu kurtaran da bu oldu.

T. W.:

Size söyleyeyim, bayım, ileri gelenlerin birbirine sımsıkı yapışıp, birbirlerinin sırtlarını sıvazladıklarını, her birinin kendilerinin haklı olduğunu, dünyanın geri kalanının cehennemin dibine kadar gitmesini söylemelerini seyrederken, işlerin kötü gittiğini anlamıştım. Biz hizmetkârlara ne haberler olduğunu bile sormuyorlardı, çünkü söyleyeceğimiz her şeyin onları gama boğacağını biliyorlardı. Hem zaten, diyorlardı, biz ne yapabiliriz ki? Her şey paramparça oluyor. Bir de Şamandıraları görecektiniz – baştan aşağı teselli kesilmişlerdi. Her şey düzelecek, diyorlardı, çünkü biz tam bir eylemsizlik halindeyiz ve eylemsizlik her zaman galip gelir. Hep Saray'da kalacağız ve sıradan halk hiç uyanmayacak, eylemsizliğin gücünün üstesinden gelemeyecekler. Tam doğru anlarda, biraz şurada, biraz burada vermeyi öğrenirsek, uyumaya devam edecekler. Uyuyan köpekleri uyandırmayalım. Buradaki püf noktası şeytana

karşı direnmek değil, onunla dalga geçmek. Ve Şamandıralar haklı da olabilirlerdi, sadece subayların, onların hemen ardında olmaları dışında; bu subaylar, ta ki, sonunda burası tertemiz olup, üzerine sifon çekilinceye, Seçkinlerin Seçkini Majesteleri, tek bir hizmetkârla kalıncaya değin, Saray'ı dilim dilim kesip, ileri gelenleri koca koca parçalara ayıracaklardı.

En zor bulduğum kişi, bu uşak oldu. Eski efendisi kadar yaşlı olan bu adam, öylesine derin bir unutulmuşlukta diri diri gömülmüş yaşıyordu ki, insanlara onun hakkında soru sorduğumda omuzlarını silkip, onun çoktan ölmüş olduğunu söylediler. Son güne kadar, ordunun, hükümdarı Saray'dan çıkardığı son ana kadar, İmparator'a hizmet etti. Ardından, uşağa eşyalarını toplayıp evine gitmesini söylediler.

Ağustos'un ikinci yarısında, subaylar H.S.'nin çevresinin son bölümünü tutuklarlar. Hâlâ İmparator'a dokunmamışlardır, çünkü kamuoyunu hazırlamak için zamana ihtiyaçları vardı: Başkent, hükümdarın neden uzaklaştırıldığını anlamak zorundadır. Subaylar, halkın düşüncesindeki büyülü unsurları ve içerdiği tehlikeleri tanımaktadırlar. Büyülü yönü şudur ki, en yüce kişiye, genellikle bilinçsiz olarak ilahi bir özellik atfedilir. Yüce kişi bilge ve soyludur, lekesiz ve iyi kalplidir. Kötü olan ileri gelenlerdir; bütün bu sefalete onlar neden olur. Dahası, eğer en tepedeki kişi, halkının neye uğradığını bilirse, derhal hasarı onarır ve yaşam daha iyi olur. Ne yazık ki, bu kurnaz adamlar, efendilerinin gözlerini bağlamaktadır ve yaşamın böylesine çetin, böylesine aşağılık ve çaresiz olmasının nedeni budur. Bu büyülü bir düşünüştür, çünkü gerçekte, otokratik bir sistemde, olan bitenin birincil nedeni, en tepede olanın ta kendisidir. Nelerin olup bittiğini bilir; bilmiyorsa, bu, onun bilmek istemeyişinden kaynaklanır. İmparator'un çevresindeki kişilerin çoğunluğunun acımasız ve uşak ruhlu olması rastlantı değildir. Acımasızlık ve uşak ruhluluk, soylu yapılmanın ön koşulu, hükümdarların gözdelerini seçmek, onları ödüllendirmek, onlara imtiyazlar bahşetmek için kullandığı ölçütlerdir. Onun bilgisi ve onayı olmaksızın tek bir adım atılmaz, tek bir sözcük bile söylenmez. Herkes onun ağzıyla konuşur, aykırı şeyler söyleseler bile; çünkü, kendisi de birbirine zıt şeyler söyler. İmparator'un yakın çevresinde kalmanın koşulu, İmparator kültünü uygulamaktır; ve zaaf gösteren, bu kültün ibadetini yerine getirme hevesini

kaybeden kişi, yerini kaybeder, dışlanır, ortadan kaybolur. Haile Selasiye, kendisinin gölgeleri arasında yaşadı, çünkü İmparatorluk maiyeti, İmparator'un gölgesinin çoğaltılmışından başka bir şey değildir. Aklilu, Gebre-Egzy, Admassu Retta gibi zevat, H.S.'nin nazırları olmaktan başka kimdiler? Hiç kimse. Ama zaten İmparator'un çevresinde olmasını istediği kişiler de tastamam böyle adamlardı. Ancak onlar, İmparator'un kendini beğenmişliğini, kendine olan aşkını, sahne ve ayna tutkusunu, yüceltilme hevesini tatmin edebilirdi.

Ve şimdi subaylar İmparator'la yapayalnız kalmışlardır, onunla yüz yüzedirler, nihai düello başlar. Herkesin maskesini çıkarıp, yüzünü gösterme zamanı gelmiştir. Bu eylem kaygı ve gerilim yaratmaktadır, çünkü iki taraf da yeni bir geometri oluşturur. İmparator'un kazanacağı hiçbir şey yoktur, ama savunmasızlığı ile, eylemsizliği ile, Saray'ı işgal etmenin benzersiz erdemi ile, çok uzun zamandır kendini kabul ettirmiş olmanın avantajıyla, hâlâ kendisini savunabilecek durumdadır – ve ayrıca sıradışı bir hizmeti yerine getirmesi yüzünden: Asiler, devrimi kendisi adına yaptıklarını ileri sürdükleri zaman, sessiz kaldı, öyle değil mi? Hiç karşı çıkmadı, bunun bir yalan olduğunu asla söylemedi; üstelik ordunun işini onca kolaylaştıran da, bu sahte sadakat oldu. Ama subaylar daha da ileri gitmeye, sonuna kadar yürümeye karar verirler: İlahi varlığın maskesini düşüreceklerdir. Sefalet, mahrumiyet ve kaygılarla bunca ezilmiş bir toplumda, seçkinler arasındaki yozlaşma ve imtiyaz tablosundan daha çok hayal gücünü harekete geçirecek, daha da büyük bir huzursuzluk, öfke ve nefret yaratacak bir şey yoktur. Yetersiz ve kısır bir hükümet bile, yalın bir yaşam sürdürüyorsa, halkın saygısına mazhar olarak yıllarca varlığını sürdürebilir. Halkın Saray'a karşı tutumu, genelde iyi yürekli ve anlayışlıdır. Ama her türlü hoşgörünün bir sınırı vardır; Saray ise, kasıntılı kibriyle sık sık ve kolayca bu hoşgörüyü siler. Ve sokağın duyguları, boyun eğmeden

başkaldırıya, sabırdan isyankârlığa kolayca dönüşüverir.

Şimdi, subayların Kralların Kralını çıplak bırakmaya, ceplerini ters yüz etmeye, halka, İmparator'un dolabındaki gizli saklanma yerlerini göstermeye karar verdikleri an gelmiştir. Bütün bu süre boyunca kadim H. S., valesi L.M.'nin eşliğinde ıssız Saray'ın içinde dolaşırlar.

L.M.:

Bu, iyi yürekli beyim, beyefendileri, kamyonlara davet ederek ileri gelenlerin son kalanlarını da alıp götürdükleri zamandı. Bir subay bana, Saygıdeğer Majesteleri'yle birlikte kalmamı ve her zaman yerine getirdiğim hizmetleri yapmamı söyledi. Bunu söyleyip, arabaya binip gitti. Her Şeye Kadir Efendimizin isteklerine kulak verebilmek için, derhal Yüce Daire'ye koştum. Dairede kimseyi bulamadım. Efendimin nerede olduğunu merak ederek koridorlarda dolaşıyordum ki, onu ana kabul balkonunda, sırt çantalarını ve torbalarını yüklenmiş, gitmeye hazırlanan Muhafızlarını seyrederken buldum. Bu nasıl olabilir? Diye düşündüm – hepsi gidiyorlar, Majesteleri'ni hırsızlarla, asilerle dolu bir kentin ortasında korunmasız bırakıyorlar. Bu yüzden yanlarına gidip sordum, "Ya siz, iyi yürekli beylerim, hepiniz birden mi gidiyorsunuz?" "Hepimiz birden," diye yanıtladılar, "ama kapıdaki nöbetçi kalacak ki, ricalden biri gizlice içeri girmeye çalışırsa, onu yakalayacaklar." Saygıdeğer Majesteleri dikilmiş, seyrediyor, tek kelime söylemiyordu. Ardından Muhterem Majesteleri sessizce onların gidişine baktı, sessizce odasına döndü.

Ne yazık ki, L. M.'nin öyküsü oldukça karışık. Yaşlı adam belleğindeki resimleri, yaşadıklarını ve ifadelerini tutarlı bir bütüne dönüştüremiyor. "Lütfen, daha çok şey hatırlamaya çalış, baba!" diye uyarıyor Teferra Gerbewold. (L.M.'ye "baba" deyişinin nedeni akrabalık bağı değil, onun yaşına hürmeten). Böylece L. M. aşağıdaki sahneyi hatırlıyor: Bir gün İmparator'u bir odada durup, pencereden dışarıya bakarken bulmuş. Yaklaşıp, kendisi de pencereden bakmış ve Saray'ın bahçesinde dolaşıp otlayan inekleri görmüş. Birileri, çobana İmparator'un artık önemli olmadığını, herkesin onun mülkünü, en azından Saray'ın çimenlerini paylaşabileceğini söylemiş olmalıydı.

İmparator, artık kendini uzun dönemli meditasyonlara vermişti ("Bu konuda Hindular bir zamanlar ona tek ayağı üstünde durmasını, nefes almamasını, gözlerini yummasını söyleyerek talimat vermişlerdi.") Hareketsiz, dairesinde saatlerce meditasyon yapıyordu (hiç değilse, valesi, meditasyon yaptığını düşünüyordu – belki de şekerleme yapıyordu). L. M. onu rahatsız etmeye cesaret edemiyordu. Yağmur mevsimi başlamıştı. Günlerce yağmur yağdı; ağaçlar suyun içinde kaldı. Sabahlar sisli, geceler soğuktu. H. S. hâlâ üniformasını giyiyor, üzerine kalın, yünlü bir pelerin atıyordu. Eski günlerdeki gibi, tıpkı yıllarca, yıllarca yaptıkları gibi gün doğarken kalkıyorlar ve Saray şapeline gidiyorlardı; burada L. M. her gün yüksek sesle Mezmurlar Kitabından ilâhiler okuyordu. "Tanrım, ne kadar da güçlük çıkarıyorlar önüme! Birçoğu karşı çıkıyor söylediğime." "Yürüyüşümü senin yoluna çevir ki, ayağım kaymasın." "Benden uzak durma; çünkü güçlükler yakın; çünkü yardım edecek kimse yok."

Daha sonra, H. S. bürosuna gidip, üzerinde bir düzine telefonun bulunduğu masasına oturuyordu. Telefonların hepsi suskundu – belki de kesilmişlerdi. L. M., hükümdarının emirlerini almak üzere zilin çalmasını bekleyerek, kapının yanında oturuyordu.

L. M.:

İşte böyle, iyi yürekli efendim, o günlerde, sadece subaylar geliyordu. İlkin, benim yanıma geliyor, Emsalsiz Majesteleri'ne geldiklerinin bildirilmesini istiyor, ardından, Majesteleri'nin onları rahat koltuklara oturttuğu büroya giriyorlardı. Efendimize, Hayırsever Majesteleri'nin, elli yıldır gayri meşru yollarla edindiği, dünyanın dört bir köşesindeki bankalara yatırılmış, Saray'da ve ileri gelenlerle ricalin evlerinde saklanan parayı geri vermesini talep eden bir bildiriyi okuyorlardı. Bu paranın, diyorlar, geri verilmesi gerek, çünkü bu para halka ait, onun kanıyla terinin ürünü. "Hangi paradan söz ediyorsunuz?" diye soruyor İyiliksever Majesteleri. "Her şey gelişmeye, çağı yakalamaya ve öne geçmeye gitti, gelişmenin başarıya ulaştığı da ilân edildi, öyle değil mi? Bizde kendimize ait hiç para yok." "Gelişme ha!" diye haykırıyor subaylar. "Bütün bunlar boş laflardan ibaret, demagoji, duman perdesi." Ve koltuklardan doğruluyorlar, yerdeki büyük Acem halısını kaldırıyorlar ve orada, halının altında, bir sürü para destesi, yan yana, boş yer kalmamacasına yerleştirilmiş, öyle ki, döşeme yeşile kesmiş. Haşmetmeap Majesteleri'nin huzurunda, çavuşlara parayı saymalarını emrediyorlar, miktarı kaydediyor ve parayı millileştirmek üzere götürüyorlar.

Çok geçmeden ayrılıyorlar ve Vakur Majesteleri beni bürosuna çağırıp masasında muhafaza ettiği parayı, kitapların arasına saklamamı emrediyor. Majesteleri, Süleyman'ın soyundan geldiği için, Kutsal Yazıtların pek çok dile çevrilen büyük bir koleksiyonuna sahipti, parayı da buna sıkıştırdık. Ah o subaylar, ne kurnaz köpek balıklarıymış! Ertesi gün geliyorlar, bildirilerini okuyorlar ve paranın geri verilmesini talep ediyorlar, çünkü, diyorlar, bu paraya açlık çeken insanlara un

alınması için ihtiyaç varmış. Masasında oturan Majesteleri, onlara boş çekmeceleri gösteriyor. Bunun üzerine subaylar koltuklarından fırlıyor, tüm İncilleri raflardan inidiriyor ve aralarındaki paraları buluyorlar; çavuşlar bunları sayıyor, miktarlar kaydediliyor ve parayı millileştirmek üzere yanlarına alıyorlar.

Bunlar hiçbir şey, diyor subaylar. Paranın geri kalanı da geri verilmeli, özellikle de İsviçre ve İngiliz bankalarında, Majesteleri'nin özel hesabına yatırılmış, yaklaşık yarım milyar dolarlık miktar. Majestelerini gerekli çekleri ödemeye ikna ediyorlar, böylece, diyorlar, para ulusuna geri dönecek. "Bu kadar parayı ben nereden bulayım?" diyor Saygıdeğer Majesteleri. "Bütün sahip olduğum, İsviçre'de bir hastahanede yatan sakat oğlumun bakımına yetecek birkaç kuruştan ibaret." "Bunlar epeyce büyük kuruş," diye yanıtlıyor subaylar, ve İsviçre elçiliğinin, Majesteleri'nin bankalardaki parasının tutarının bir milyon dolar olduğunu belirten bir mektubunu okuyorlar. Tartışma bu minvalde sürüp gidiyor, ta ki, Majesteleri meditasyona dalıp, gözlerini kapatıp soluk almayı bırakıncaya değin. O zaman subaylar, geri döneceklerini söyleyerek, ayrılıyorlar.

Saray'a bir sessizlik çökmüştü, ama meşum bir sessizlik; bu sessizlikte sokaktan gelen çığlıkları duyabiliyordunuz. Göstericiler bütün kentte yürüyorlar, her türlü ayak takımı aylak aylak dolaşıp Majesteleri'ne sövüyor, ona hırsız diyor, onu bir ağaçta ipe çekmekten söz ediyordu. "Hırsız! paramızı geri ver!" Bunun üzerine, Saray'ın bütün pencerelerini kapatıyordum, bu çirkin iftiralar Saygıdeğer Majesteleri'nin kulağına gitmesin, onu kızdırmasın diye. Ve efendimi çabucak, Saray'ın en kuytu yeri olan şapele götürüyor ve bu kâfirâne homurtuyu bastırmak için yüksek sesle peygamberlerin sözcüklerini okuyordum ona. "Söylenen tüm sözcüklere de aldırış etme; hizmetkârının sana sövmesini

duymak istemiyorsan." "Onlar boştur ve hata eseridir: Ceza günü geldiğinde onlar mahvolacaklar." "Hatırla, ey Tanrım, neler gelecek başımıza: Düşün ve ayıbımızı gör. Yüreğimizin neşesi yok oldu: Dansımız yasa dönüştü. Taç düştü başımızdan: Bu yüzden yüreğimiz ölgün; bunun için gözlerimiz baygın." "Altın nasıl kararır! En iyi cinsten altın nasıl olur da değişir! Tapınağın taşları sokaklara yağacak. İhtimamla beslenenler sokaklarda terk edilmişler: Kadifelerde büyütülenler gübre yığınlarını kucaklayacaklar." "Onların intikam ve hayal güçleri nasıl da bana karşı, gördün. Ayıplarını işittin, ey Tanrım; Bana karşı çıkan dudakları; Ben onların musikisiyim. Zindanlarda benim hayatımı durdurup, bir taş attılar üzerime."

Ve Haşmetmeap Majesteleri dinlerken, iyi yürekli efendim, şekerleme yapardı. Orada onu bırakıp, radyoda söylenenleri işitmek için kendi odama giderdim. O günlerde radyo, Saray ile İmparatorluk arasındaki tek bağlantıydı.

Herkes radyo dinliyordu o sırada, ve bir televizyon (ülkede hâlâ büyük bir lüksün sembolüydü bu) satın alabilecek durumda olanlar televizyon izliyordu. Bu dönemde, Ağustos'un sonları ve Eylül başlarında, her gün İmparator ile Saray yaşamı hakkında bir sürü şey öğreniliyordu. İsimler ve rakamlar, banka hesap numaraları, emlâk ve özel şirketlerin isimlerinden oluşan bir sağanak yağıyordu. İleri gelenlerin evleri gösteriliyordu: Orada toplanmış zenginlikler, gizli kasaların içi, mücevher yağmları. Yozlaşmayı Araştırma Komisyonu'na ifade veren Yüksek imtiyazlar Nazırı Admassu Retta'nın sesi işitiliyordu; hangi ileri gelenler, ne zaman ve ne aldılar, kendisi ne aldı, değeri neydi, bunları anlatıyordu. Gel gelelim, asıl güçlük, İmparator'un özel hazinesi ile devlet bütçesi arasındaki sınır çizgisini belirlemekteydi; her şey birbirine karışmış, müphem, dolaşıktı. İleri gelenler, devlet parasıyla kendilerine saraylar yaptırmışlar, araziler satın almışlar, yurtdışına seyahat etmişlerdi. İmparator'un kendisi de en büyük serveti yapmıştı. Yaşlandıkça, aç gözlülüğü, acımacak tamahkârlığı da büyümüştü. Açlıktan ölmüş insanlarla dolu mezarlıklar arasında, Sayar'ın pencerelerinden bile görünebilen mezarlıklar arasında, H. S.'nin -o ve adamlarının- devlet hazinesinden milyonlar aldığı gerçeği hakkında üzüntü ve acımayla söz edilebiliyordu ancak.

Ağustos'un sonunda, ordu, İmparator'un tüm saraylarının millileştirildiğini ilan etti. Bunların sayısı on beşti. Aralarında Saint George Bira Fabrikası, Addis Ababa otobüs şirketi, Ambo'daki maden suyu fabrikasının da bulunduğu özel girişimleri de aynı yazgıya uğradı. Subaylar, İmparator'a yaptıkları ziyaretleri sürdürüyor onunla uzun konuşmalar yapıyor, parasını yabancı bankalardan çekip, ulusal hazineye transfer etmesi konusunda onu uyarıyorlardı. İmparator'un hesaplarının gerçek miktarı muhtemelen hiçbir zaman öğrenilemeyecek. Propaganda bültenleri, dört milyar dolardan söz ediyordu, ama muhtemelen bu epeyce

şişirilmiş bir tahmindi. Ordunun ısrarlı talepleri başarısızlıkla sona erdi. İmparator, parasını asla devlete vermedi, para bugün bile yabancı bankalarda duruyor.

L. M. bir gün subayların Saray'a gelip, o akşam televizyonda H. S.'nin izlemesi gereken bir film gösterileceğini bildirdiler. Hizmetçi, bu bilgiyi İmparator'a aktardı ve hükümdar, ordusunun ricasını yerine getirmeyi büyük bir hevesle kabul etti. Akşam, televizyonun önündeki koltuğuna gömüldü ve program başladı. Jonathan Dimbleby'nin filmi Ethopya: Bilinmeyen Açlık adlı filmini gösteriyorlardı. L. M., İmparator'un filmi sonuna dek izlediğini ve arkasından düşüncelere daldığını söylüyor. O gece, 11 Eylülde, uşak ve efendi -terk edilmiş Saray'da iki yaşlı adam- uyumadılar, çünkü o gece, Etyopya takvimine göre Yeni Yıl Arifesiydi. Arife şerefine, L. M. Saray'daki tüm şamdanlardaki mumları yaktı.

Şafak sökerken, motor homurtularını ve asfaltta tank paletlerinin çatırtısını işittiler. Ardından sessizlik. Saat altıda, askeri kamyonlar Saray'ın önüne yanaştılar. Savaş üniformaları içindeki üç subay, İmparator'un şafaktan bu yana bulunduğu odaya girdi. Bir selam eğilişinin ardından, içlerinden biri, tahttan indirme kararını okudu. Sonradan gazetelerde yayınlanıp, radyodan da okunan metin şöyleydi: "Halk, tahta karşı, bir birlik simgesi olarak inançla bakmış olmasına karşın, I. Haile Selasiye, sahip olduğu yetke, saygınlık ve şerefi, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Bunun bir sonucu olarak, ülke kendisini büyük bir yoksulluk ve çözülme içinde bulmuştur. Dahası, seksen iki yaşındaki bir hükümdar, yaşı dolayısıyla, sorumluluklarını yerine getirecek ehliyetten yoksundur. Bu nedenle, Emperyal Majesteleri I. Haile Selasiye, 12 Eylül 1974 itibariyle tahttan indirilmiş ve iktidar Geçici Askeri Komite tarafından devralınmıştır. Her şeyden önce Etyopya gelir!"

İmparator, subayın sözcüklerini ayakta dinledi ve ardından herkese teşekkürlerini ifade etti, ordunun kendisini

asla hayal kırıklığına uğratmadığı belirterek, devrim, halkı için iyi olacaksa, kendisinin de devrimi desteklediğini ve tahttan indirilmeye karşı koymayacağını ekledi. "Bu durumda," dedi subay (bir binbaşı üniforması giyiyordu), "Emperyal Majesteleri lütfen bizi izlesinler." "Nereye?" diye sordu H.S. "Güvenli bir yere," diye açıklama yaptı binbaşı. "İmparator Hazretleri görecekler." Herkes Saray'dan ayrıldı. Araba yolunda yeşil bir Volkswagen duruyordu. Direksiyonda oturan subay, kapıyı açtı ve İmparator arkaya binebilsin diye koltuğu indirdi. "Ciddi olamazsınız!" diye kafasını sinirli bir hareketle kaldırdı İmparator. "Buraya binmem şart mı?" Bu, o sabah gösterdiği yegâne karşı çıkış jestiydi. Gel gelelim, hemen ardından sustu ve arabanın arka koltuğuna oturdu. Volkswagen hareket etti, ardından silahlı askerlerle dolu bir cip geliyor, onu da benzer bir cip izliyordu. Saat yedi bile olmamıştı. Sokağa çıkma yasağı henüz sona ermemişti. Boş sokaklarda ilerlediler. Elinin bir hareketiyle, H. S., sokaktan geçen az sayıda kişiyi selamladı. Sonunda kafile Dördüncü Tümen kışlalarının kapısından içeriye girerek, gözden kayboldu.

Subayların emri üzerine, L. M. Saray'daki eşyalarını toplayıp, çıkınını sırtına vurdu ve sokağa çıktı. Geçen bir taksiyi durdurdu ve Jimma Caddesi'ndeki evine gitti. Teferra Gebrewold, aynı gün öğleyin iki teğmenin gelip, Saray'a kilit vurduğunu söylüyor. İçlerinden biri, anahtarı cebine koydu. Ciplerine binip, oradan ayrıldılar. Gece boyunca Saray'ın kapılarının önünde durmuş ve gün boyunca halk tarafından çiçek yağmurlarına tutulmuş olan iki tank, üslerine geri döndü.

HAİLE SELASİYE, HÂLÂ ETYOPYA'NIN İMPARATORU OLDUĞUNA İNANIYOR

Addis Ababa, 7 Şubat 1975 (Agence France Press). Addis Ababa'ya tepeden bakan Menelik Sarayı'nın odalarına hapsedilen Haile Selasiye, yaşamının son aylarını askerlerle çevrili olarak geçiriyor. Görgü tanıklarının verdiği bilgilere göre, bu askerler, İmparatorluğun en parlak dönemlerindeki gibi, hâlâ Kralların Kralı'nın önünde eğiliyorlar. Bu gibi jestler sayesinde, uluslararası bir yardım kuruluşunun temsilcilerinin geçenlerde, İmparator ile Saray'da kalan öteki mahkûmlara yaptığı bir ziyaret sırasında saptadığı üzere, Haile Selasiye, hâlâ kendisinin Etyopya'nın İmparatoru olduğuna inanmakta.

Negüs'ün sağlığı iyi durumda ve çok okumaya başlamış -ilerlemiş yaşına karşın, gözlük kullanmıyor- ve zaman zaman kendisini gözetim altında tutan askerlere tavsiyelerde bulunuyor. Sözü edilmeye değer bir durum da, yaşlı hükümdar, müttefik kazanma yeteneğinden hiçbir şey kaybetmediği için, bu askerlerin her hafta değiştirilmesinin zorunlu oluşu. Geçmişte olduğu gibi, eski İmparator'un her günü asla bozulamayan bir programdan oluşuyor ve protokol uyarınca geçiyor.

Kralların Kralı şafakta kalkıyor, sabah ayinine katılıyor ve bundan sonra okumaya başlıyor. Eski yüce hükümdar, tahtından indirildiği gün söylediği sözleri hâlâ tekrarlıyor: "Devrim, halkım için iyiyse, o zaman ben de devrimden yanayım."

Haile Selasiye'nin şu anda kalmakta olduğu binadan birkaç metre ötedeki, İmparator'un eski odasında, Dergue'nin on üyesi devrimi korumak için sürekli konferanslar veriyorlar. Eritre'de patlak veren savaş yüzünden yeni tehlikeler doğmuş durumda. Hemen yakında, kafeslerine kilitlenmiş ve tehditkâr bir şekilde

kükreyen İmparator'un aslanları, günlük et haklarını istiyorlar.

Saray'ın öte yanında, Haile Selasiye tarafından işgal edilen binanın yanında, eski sarayın daireleri bulunuyor, burada eşraf ve rical, hapsedildikleri bodrum katında, yazgılarını bekliyorlar.

The Ethiopian Herald

Addis Ababa, 28 Ağustos 1975 (ENA). Dün, Etyopya'nın eski İmparatoru I. Haile Selasiye öldü. Ölüm sebebi dolaşım bozukluğuydu.

"O yıllarda, Haile Selasiye'nin iki imgesi mevcuttu. Biri uluslararası kamuoyunca bilinen, İmparatoru yorulmak bilmez enerjisi, keskin zekâsı ve derin duyarlılığıyla sivrilen, Mussolini'ye kafa tutmuş, İmparatorluk'unu ve tacını geri almayı başarmış ve ülkesini geliştirmek ve dünyada önemli bir rol oynamak arzusunda olan oldukça egzotik, yürekli bir hükümdar olarak sunuyordu. Eleştirel ve başlangıçta Etyopya kamuoyunun çok küçük bir kesimi tarafından oluşturulan öteki imgesiyse, İmparator'u ne pahasına olursa olsun iktidarını savunmakta kararlı, her şeyin ötesinde büyük bir demagog ve sözcükleri ve jestlerini, yarattığı ve üstüne titrediği yönetici seçkinlerin yozluğunu ve uşak ruhluluğunu gizlemekte kullanan teatral bir babacan olarak gösteriyordu. Sık sık olduğu üzere, bu imgelerin her ikisi de gerçeğe uygundu."

"Hepimiz yüce majestelerinin ufak tefek olduğunu biliyorduk. Bununla birlikte, İmparatorluk Makamı'nın yüceliği gereğince, İmparator'un diğer kişilerden düpedüz fiziksel bile olsa daha yüksekte bulunması gerekiyordu. Dolayısıyla, İmparatorluk tahtlarının bacakları uzun, oturma yerleri yüksekti... yüksek bir taht ile saygıdeğer majestelerinin yapısı arasında bir çelişki doğmuştu; küçük bir çocuk gibi bacakları havada sallanan bir kimse tarafından gereken ciddiyetin nasıl sağlanabileceğini hayal etmek bile güç olduğundan, tam da bacaklar bölgesinde en duyarlı ve belalı olan bir çelişkiydi bu. Bu hassas ve çok önemli muammayı, yastık çözdü.

Yirmialtı yıl boyunca En Erdemli Majesteleri'nin yastık taşıyıcılığını yaptım. Majesteleri'ne dünyanın dört bir köşesine yaptığı yolculuklarda eşlik ettim ve doğruyu söylemem gerekirse -bunu gururla söylüyorum- Majesteleri bensiz hiçbir yere gidemezdi..."

"Majesteleri, Haile Selasiye'nin son günlerinin ve onun çılgın, ortaçağa ait sarayının parlak bir portresi. Kapuściński'nin daima harikulâde somut ve dikkatli eserleri, en ince ayrıntılardan anlam mucizeleri yaratıyor. Ve kitabı röportajı aşkınlıyor, bir güç kâbusuna dönüşüyor.... Sanki Italo Calvino, Machiavelli'yi yeniden yazmış gibi... Unutulmaz, son derece komik ve nihayet sevecen bir kitap."

SALMAN RUSHDIE